

Aandachtsgebied: Leefomgeving
Team Beleid Leefomgeving
Behandelaar: P. Hekman
Telefoonnummer: (0342) 495 247

Voorstelnr. 4186
Barneveld, 24 juni 2025
Portefeuillehouder: M.H.J. Plumers-Focken

Onderwerp: Afspraken Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving juni 2025

Gevraagde beslissing:

1. De raadsinformatiebrief, opgesteld door het Algemeen Bestuur Regio Foodvalley met als onderwerp "BO Leefomgeving 2 en 10 juni 2025" (kenmerk 25/RFv/250617), aan te bieden aan de raad.

1. Inleiding

Het bestuurlijk overleg Leefomgeving (BOL) en het bestuurlijk overleg Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (BO MIRT) zijn bestuurlijke overlegondes tussen bewindspersonen van het Rijk en gedeputeerden van provincies op landsdeelniveau. Het BOL wordt jaarlijks georganiseerd in de lente en gaat met name over ruimtelijke zaken. Het BO MIRT wordt jaarlijks in de herfst georganiseerd en gaat over de planning van (financiële middelen voor) ruimtelijke en infrastructurele ingrepen.

Voor Regio Foodvalley zijn het BOL van het landsdeel Oost Nederland (Gelderland en Overijssel) en het BOL van het landsdeel Noordwest Nederland (Utrecht, Flevoland, Noord-Holland) relevant. Op het BOL Oost van 2 juni jl. kwamen diverse zaken met betrekking tot verstedelijking (NOVEX-gebied Arnhem Nijmegen Foodvalley) en landelijk gebied samen die voor onze regio relevant zijn. Dit betreft naast wonen onder andere mobiliteit, stikstof en defensie. Een volledige lijst is te lezen in het Ruimtelijk Arrangement Gelderland.

2. Beoogd effect

De raadsinformatiebrief is bedoeld om de raden in de Regio Foodvalley te informeren over de uitkomsten van het bestuurlijk overleg Leefomgeving (BOL) dat op 2 juni 2025 (BOL Oost Nederland) en op 10 juni 2025 (BOL Noordwest Nederland) plaatsvond, met een doorkijk richting het bestuurlijk overleg MIRT (BO MIRT) van het najaar. In de brief wordt een beeld gegeven van de inhoudelijke agenda, de inzet die gepleegd is en de belangrijkste afstemmingsmomenten tussen regio, provincies en het Rijk.

3. Argumenten

1.1 In regioverband is afgesproken dit proces te volgen

Door de brief aan de raad door te zenden, houden wij ons aan deze afspraak.

4. Kanttekeningen

Geen

5. Financiën

Dit besluit heeft geen financiële consequenties.

6. Participatie en communicatie

a) Participatie
Nvt

b) Communicatie
NVT

7. Vervolgstap

Geen

8. Bijlagen

A. Raadsinformatiebrief BO Leefomgeving 2 en 10 juni dd 17 juni 2025

- Bijlage 1. Kamerbrief Uitkomsten Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving 2025 dd 12 juni 2025
- Bijlage 2. Kamerbrief MIRT-brief voorjaar 2025 dd 12 juni 2025
- Bijlage 3. Ruimtelijk Arrangement Rijk - Provincie Gelderland dd 2 juni 2025

Aan de raden van de deelnemende gemeenten Regio Foodvalley

uw kenmerk:

--

ons kenmerk:

25/RFv/250617

behandeld door:

Holmer Doornbos

doorkiesnummer:

0318-680142

e-mailadres:

holmer.doornbos@regiofoodvalley.nl

onderwerp:

BO Leefomgeving 2 en 10 juni 2025

bijlage:

2

datum:

17 juni 2025

Geachte raad,

Inleiding

Deze raadsinformatiebrief is bedoeld om u te informeren over de uitkomsten van het bestuurlijk overleg Leefomgeving (BOL) dat op 2 juni 2025 (BOL Oost Nederland) en op 10 juni 2025 (BOL Noordwest Nederland) plaatsvond, met een doorkijk richting het bestuurlijk overleg MIRT (BO MIRT) van het najaar. We gaan er vooralsnog van uit dat het BO MIRT door zal gaan, ook nu het kabinet demissionair is. Beide overleggen zijn belangrijk voor de regio omdat hier afspraken worden gemaakt over (de randvoorwaarden voor) ruimtelijke onderwerpen. We geven een beeld van de inhoudelijke agenda, de inzet die gepleegd is en we schetsen de belangrijkste afstemmingsmomenten tussen regio, provincies en het Rijk. Noël Vergunst (wethouder Nijmegen) en Jan Pieter van der Schans (portefeuillehouder landelijk gebied Regio Foodvalley) namen, naast Dirk Vreugdenhil (gedeputeerde Gelderland) deel aan het BOL Oost ter vervanging van NOVEX ANF voorzitter Carol van Eert.

Algemeen

Het BOL en het BO MIRT zijn bestuurlijke overleg rondes tussen bewindspersonen van het Rijk en gedeputeerden van provincies op landsdeelniveau. Het BOL wordt jaarlijks georganiseerd in de lente en gaat met name over ruimtelijke zaken. Het BO MIRT wordt jaarlijks in de herfst georganiseerd en gaat over de planning van (financiële middelen voor) ruimtelijke en infrastructurele ingrepen. Voor Regio Foodvalley zijn met name het BOL Oost (Gelderland en Overijssel) en het BOL Noordwest (Utrecht, Flevoland, Noord-Holland) relevant. Op het BOL komt een aantal verschillende zaken met betrekking tot verstedelijking en landelijk gebied samen die voor onze regio relevant zijn. Het NOVEX-gebied Arnhem Nijmegen Foodvalley wordt geagendeerd voor het BOL Oost.

Bespreekpunten bestuurlijke overleggen Leefomgeving voorjaar 2025

- **Ruimtelijk Arrangement per provincie**
Het gaat om het vaststellen van afspraken tussen het Rijk en provincie als uitwerking van het ruimtelijk voorstel dat de provincies eerder (2024) hebben ingediend bij het Rijk.
In het Ruimtelijk Arrangement Gelderland zijn onder meer afspraken gemaakt tussen de provincie en Defensie over het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD). Onder andere is afgesproken dat Rijk en provincie de inpassing van de gekozen (bovenregionale) voorkeurslocaties in een gezamenlijk proces uitwerken. Daarbij wordt, indien relevant, gebruik gemaakt van al lopende interbestuurlijke gebiedsprocessen (NOVEX-gebieden, verstedelijkingsstrategieën etc.).
- **NOVEX Arnhem Nijmegen Foodvalley**
De afgelopen periode hebben we in NOVEX-verband belangrijke prioriteiten en verkenningen opgepakt die in de uitvoeringsagenda NOVEX Arnhem-Nijmegen-Foodvalley (ANF) waren opgenomen. Tijdens het BOL wordt de stand van zaken besproken.

Er is onder meer gewerkt aan een gezamenlijk beeld van de onrendabele toppen voor woningbouw. Ook hebben we verkend wat we precies onder uitloopgebieden verstaan en hoe we realisatie hiervan verder kunnen vormgeven. Met name voor de uitloopgebieden, die we "groene scheggen" noemen is een interessant concept ontwikkeld, waarin deze scheggen de verbinding leggen tussen de bestaande steden en dorpen met hun nieuwe woningbouwlocaties en de omringende landschappen. De groene scheggen zijn geen traditionele parken, maar bestaan uit een productief landschap met functies als landbouw, waterbeschikbaarheid, recreatie, energie-opwek en bestaande natuur. Daarnaast zijn we begonnen met een (infrastructurele) netwerkanalyse, die in beeld brengt welke mobiliteitsmaatregelen randvoorwaardelijk zijn voor de schaa sprong in verstedelijking. En we hebben verkend hoe de beschikbare rijksmiddelen voor woningbouw en mobiliteit (WoMo) hieraan kunnen bijdragen. Voor belangrijke doorfietspaden in het gebied hebben we verkenningen uitgevoerd om kosten en baten hiervan goed scherp te maken. Daaruit blijkt dat investering in deze routes op korte termijn veel oplevert en de groei van de automobiliteit op het hoofdwegennet beperkt. In de spoorzone Arnhem-Oost hebben we stappen gezet om de voorwaarden en middelen voor grootschalige woningbouw verder te verkennen en dichterbij te brengen. Ook op een aantal onderdelen uit het Regionaal Perspectief Landelijk Gebied van Regio Foodvalley zijn goede vorderingen gemaakt. De vorderingen zijn te lezen in de raadsinformatiebrief 'voortgang uitvoering RPLG en aanverwante ontwikkelingen in het landelijk gebied' welke juni '25 naar uw raden is gestuurd.

- **Woningbouw en mobiliteit**
Hierbij wordt de voortgang van de (bestaande) 17 grootschalige woningbouwgebieden besproken. Foodvalley is met vier deellocaties onderdeel van deze gebieden. Daarnaast komt het proces tot aanwijzen van nieuwe grootschalige woningbouwgebieden aan de orde. De inzet van Regio Foodvalley is, samen met de provincie Gelderland, geweest om ook Nijkerk aan deze lijst toe te voegen. Dit is helaas vooralsnog niet gelukt: het Rijk benoemt vier andere kansrijke locaties die in aanloop naar de Nota Ruimte verder worden uitgewerkt en vastgesteld. Het Rijk introduceert wel een nieuwe categorie woningbouwlocaties: de regionale grootschalige woningbouwlocaties, met drie typen (metropoolkernen, centrumsteden en regiokernen). Deze worden ook opgenomen in de kaartbeelden van de Nota Ruimte. Nijkerk en Ede stad komen waarschijnlijk in aanmerking als regiokern resp. centrumgemeente.
- **MIRT**
De afweegkaders voor de verdeling van € 2,5 miljard voor nieuwe woningen en de bereikbaarheid daarvan zullen worden vastgesteld.
- **Project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken**
De afgelopen tijd zijn meerdere moties aangenomen die de minister van IenW oproepen om het project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken met prioriteit op te pakken. Tijdens dit BOL heeft de regio nogmaals het nationaal belang van een snelle herstart van het project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken kracht bijgezet en is de minister gevraagd hoe hij deze moties zal uitvoeren. Afsproken is dat Rijk en regio het urgente belang van de realisatie van het MIRT project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken voor de verstedelijkingsopgave in de NOVEX-gebieden Utrecht-Amersfoort én Foodvalley onderschrijven.

Omdat er nog geen zicht is op volledige herstart van het project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken hebben Rijk en regio in het BO MIRT 2024 afgesproken om te onderzoeken of het mogelijk is om het project in kleinere projecten op te delen en te faseren. Met het oog op de eerste fase heeft het Rijk van vier varianten het effect op bereikbaarheid en doorstroming, stikstof en kosten doorgerekend. Vanwege de samenhang is de Voorkeursvariant van de aanpassing van aansluiting A1/A30 Barneveld onderdeel van enkele varianten. De variant waarbij de capaciteit van de A1 deels wordt vergroot en knooppunt A1/A30 wordt aangepakt (variant 4), lost het grootste deel van de structurele bereikbaarheidsknelpunten rond knooppunt Hoevelaken op. Op het onderliggende wegennet zal daardoor met name aan de oostkant van Knooppunt Hoevelaken minder sluipverkeer zijn, waardoor de leefbaarheid verbetert. Knooppunt Hoevelaken zelf maakt geen onderdeel uit van variant 4. Daarvoor is de aanpak van het knooppunt met al haar viaducten en bruggen te complex.

In het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving hebben Rijk en regio de tussenresultaten met elkaar gedeeld en afgesproken om in het BO MIRT 2025 een besluit te nemen over een plan van aanpak. Beoogd resultaat is een (ontwerp)projectbesluit voor variant 4. Het Rijk zet zich in om bijbehorende financiering en capaciteit vast te leggen. De stikstofopgave voor het project is groot. Rijk en regio werken samen

Datum: 17-6-2025
Betreft: BO Leefomgeving 2 en 10 juni 2025

om een oplossing te vinden voor de stikstofopgave. Bij de uitwerking wordt door ons nadrukkelijk aandacht gegeven aan de afspraken die zijn gemaakt met het Rijk in het kader van de leefbaarheid en de bereikbaarheid van (Regio) Amersfoort. Deze afspraken zijn vastgelegd in de bestuursovereenkomst BOK2 van 2013 en onderdeel van het Ontwerp Tracébesluit (OTB) van 2018. Onze inzet blijft de volledige realisatie van Knooppunt Hoevelaken conform BOK2 en het OTB.

Uitkomsten

In bijgevoegde brief aan de Tweede Kamer (34682 nr. 228) zijn de uitkomsten van de BOL-overleggen weergegeven. Ook de MIRT-brief voorjaar 2025 (36600 nr. A-63) is bijgevoegd waarin het project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken is benoemd.

Achtergrond informatie

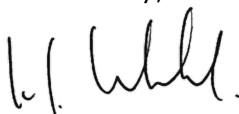
- In het NOVEX-gebied Arnhem Nijmegen Foodvalley is een eerste versie van het lange termijn ontwikkelperspectief (2040) opgesteld op basis van de verstedelijkingsstrategie 'Meer landschap, meer stad'.
- In het NOVEX-ontwikkelperspectief staan de drie hoofdpogingen centraal: het realiseren van een schaa sprong in verstedelijking met oog voor de leefomgeving; het realiseren van natuurherstel en een robuust watersysteem; en het realiseren van een doorontwikkeling in de landbouw.
- Het Ontwikkelperspectief NOVEX-gebied Arnhem Nijmegen Foodvalley is een bouwsteen voor het ruimtelijke arrangement en de op te stellen ruimtelijk arrangementen van provincies Utrecht en Gelderland.
- In een uitvoerings- en regionale investeringsagenda spreken het Rijk en regio gezamenlijk af hoe we werken aan het realiseren van de ambities en doelen uit het ontwikkelperspectief. De uitvoeringsagenda NOVEX Arnhem Nijmegen Foodvalley is op 10 oktober 2024 geaccordeerd door het bestuurlijk overleg NOVEX Arnhem Nijmegen Foodvalley en is bekrachtigd op het BO Leefomgeving van 7 november 2024.
- Het komend jaar worden de acties uit de uitvoeringsagenda uitgevoerd, wordt de uitvoeringsagenda verder uitgewerkt en werken de betrokken partijen gezamenlijk een aan regionale investeringsagenda (RIA).

Vervolg

Het vervolg van het BOL is het BO MIRT van het najaar. De verwachting is dat in dit overleg besluiten zullen worden genomen over de toekenning van de € 2,5 mld. voor woningbouw en mobiliteit die via verschillende regelingen opengesteld worden. Op dit moment is Regio Foodvalley samen met de gemeenten en beide provincies in gesprek met het Rijk over de financiering van verschillende maatregelen in onze regio.

Met vriendelijke groet,
namens het Algemeen Bestuur Regio Foodvalley,

Monique Esselbrugge
secretaris-directeur

René Verhulst
voorzitter

Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

**Ministerie van
Volkshuisvesting en
Ruimtelijke Ordening**

Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Onze referentie
2025-0000378741

Uw referentie

Bijlage(n)
15

Datum 12 juni 2025
Betreft Uitkomsten Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving 2025

We staan in Nederland voor grote opgaven met een ruimtelijke vertaling. Om in de toekomst prettig te kunnen wonen, werken en leven moeten we de schaarse ruimte slim benutten en rechtvaardig verdelen. Ruimtelijke ordening raakt ons allemaal: van woningzoekenden tot boeren, van ondernemers tot recreanten.

De ruimtelijke keuzes kunnen niet op zich laten wachten. Daarom gaat dit kabinet demissionair onverkort door met het voeren van regie op de ruimtelijke ordening en de integrale afweging van opgaven met een ruimtelijke vertaling, binnen de ruimte die uw Kamer daartoe biedt. Het kabinet werkt daarbij samen met de provincies, gemeenten, waterschappen en de samenleving, zoals bij de vastgestelde Ruimtelijke Arrangementen en blijft dat doen. Omdat dergelijke bestuurlijke afspraken zo op breed draagvlak kunnen rekenen. Daarbij zal het kabinet uiteraard ook draagvlak in de Tweede Kamer vergaren en werk ik door aan de nieuwe Nota Ruimte.

Het kabinet heeft tijdens de jaarlijkse Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving (BO's Leefomgeving) onder mijn leiding, vanuit mijn coördinerende verantwoordelijkheid als minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, op 2, 10 en 11 juni het gesprek gevoerd met een bestuurlijke vertegenwoordiging van medeoverheden (gemeenten, provincies en waterschappen) over opgaven die om een ruimtelijke vertaling vragen.

De gesprekken met de regio heb ik samen met de minister van Infrastructuur en Waterstaat, de minister van Klimaat en Groene Groei, de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat, de staatssecretaris van Defensie en de staatssecretaris Herstel Groningen gevoerd. Via deze brief wil ik uw Kamer mede namens hen en namens de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, de minister van Economische Zaken en de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap informeren over de uitkomsten. De minister van Infrastructuur en Waterstaat a.i. informeert uw Kamer separaat over de voortgang van het Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport (MIRT), in relatie tot de MIRT-projecten en programma's.

Ruimte slim benutten en rechtvaardig verdelen

Om de ruimtelijke vertaling van alle ambities en vraagstukken integraal af te wegen en keuzes te maken, werkt het kabinet aan de Nota Ruimte, die een langetermijnvisie op de toekomst en de ontwikkeling van de leefomgeving in Nederland geeft. De Nota Ruimte bevat de ruimtelijke keuzes voor nu (2030),

straks (2050) en met een doorkijk naar later (2100). De Nota Ruimte schetst het integrale toekomstperspectief op Nederland met keuzes en richtingen voor wonen, werken en bereikbaarheid, de economie en energievoorziening, landbouw en natuur en doorsnijdende thema's als water en bodem, Defensie en erfgoed. In de Nota Ruimte, die formeel de nationale Omgevingsvisie is vanuit de Omgevingswet, wordt een ruimtelijke vertaling gemaakt van al deze keuzes en de samenhang daartussen. Er staan bijvoorbeeld afspraken in over (nieuwe) verstedelijking, inclusief nieuwe locaties voor grootschalige woningbouw, bereikbaarheid, plekken voor en verduurzaming van energievoorziening, ruimte voor economie en industrie en landbouw en natuur. Ik streef ernaar voor de zomer tot besluitvorming te komen binnen het kabinet over structurende keuzes en integrale afwegingen in de Nota Ruimte. Omdat het ontwerp van de Nota Ruimte met daarin deze ruimtelijke keuzes een plan-MER-proces moet doorlopen zal de formele publicatie van de ontwerp-Nota Ruimte na de zomer plaatsvinden.

Het Rijk voert regie op de ruimtelijke ordening, maar kan dit niet alleen. Daarom werken alle overheden gebiedsgericht samen aan de ruimtelijke inrichting van Nederland via de zogenaamde NOVEX-aanpak. Deze aanpak houdt in: het versnellen van de uitvoering van de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), het versterken van de ruimtelijke regierol van de Rijksoverheid en het vernieuwen van de samenwerking in de (uitvoerings)relatie met provincies, gemeenten en waterschappen. Zo kunnen we maatwerk leveren per gebied of regio. NOVEX kent twee samenhangende trajecten: regie per provincie en gebiedsgerichte regie in 16 NOVEX-gebieden.

In de aanpak per provincie maken Rijk en provincies afspraken die worden vastgelegd in een Ruimtelijk Arrangement. Concreet is het Ruimtelijk Arrangement een set aan wederkerige bestuurlijke afspraken tussen Rijk en provincie over de ruimtelijke vertaling van nationale en regionale maatschappelijke opgaven in een provincie. Zo stemmen Rijk en provincies nationaal en provinciaal omgevingsbeleid op elkaar af. Dit leidt tot maatwerk per regio, doorwerking en tot snellere uitvoering van de ruimtelijke opgaven. Het Ruimtelijk Arrangement is geen statisch document, maar kent een jaarlijkse cyclus die ervoor zorgt dat effecten en doorwerking van keuzes nationaal en regionaal op elkaar worden afgestemd, gericht op de ambities en doelen per provincie.

In 16 NOVEX-gebieden zijn de fysieke opgaven en de stapeling daarvan dusdanig complex, dat rijk en regio een gezamenlijk gebiedsgericht proces doorlopen. Rijk en regio stellen samen met stakeholders voor elk gebied een Ontwikkelperspectief, Uitvoeringsagenda en Regionale Investeringsagenda (RIA) op.

Versterken van ruimtelijke kwaliteit in gebieden

Bij het slim benutten en rechtvaardig verdelen van de ruimte heeft het kabinet aandacht voor ruimtelijke kwaliteit: de manier waarop we keuzes maken, draagt bij aan de maatschappelijke ambities, is toekomstbestendig en versterkt de kwaliteit van onze leefomgeving. In gebieden waar sprake is van een complexe stapeling van ruimtelijke opgaven is soms een aanvullende aanpak nodig. Door

middel van ontwerpend onderzoek verkennen we in deze gebieden een mogelijke toekomst zodat keuzes goed kunnen worden onderbouwd.

Als onderdeel van de Ruimtelijke Kwaliteitsaanpak organiseert het Ministerie van VRO samen met provincies en gemeenten jaarlijks vier werkplaatsen – voornamelijk in NOVEX-gebieden - waarin ontwerpkracht wordt ingezet om ingewikkelde ruimtelijke vraagstukken aan te pakken en tot kwalitatieve oplossingen te komen. In 2025 worden werkplaatsen georganiseerd in de Kraag van Utrecht (onderdeel van de Hollandse Waterlinie), Fellenoord in Eindhoven (NOVEX-gebied Stedelijk Brabant), NOVEX-gebied North Sea Port District in Zeeland en de Wieringermeer in Noord-Holland aan het IJsselmeer.

Uitvoeringsstrategie langjarige infra en woningbouw

Het kabinet investeert €2,5 miljard in bereikbaarheid ten behoeve van de woningbouwopgave. Daarnaast hebben medeoverheden in hun regionale ontwikkelperspectieven aandacht voor toekomstige, langjarige, investeringen in infrastructuur om schaa sprongen mogelijk te maken.

Het kabinet ziet dat het de laatste jaren steeds moeilijker is om grote structuurversterkende projecten op te starten. Dit is mede het gevolg van verschillende factoren: de aanhoudende krappe arbeidsmarkt (zeker bij een vergrijzende bevolking), schaarse fysieke ruimte, beperkte vergunningverlening (onder meer als gevolg van gerechtelijke uitspraken over stikstof en private belangen), netcongestie en dalende Rijksuitgaven voor infrastructuur binnen het Mobiliteitsfonds in de toekomst.

Om de in de Nota Ruimte geschetste ontwikkelrichting te bereiken is een andere manier van werken nodig om de geschetste structuurversterkende projecten uit te voeren en te bekostigen. Het kabinet werkt daarom aan een ontwikkelstrategie grootschalige infra die de ontwikkeling van Nederland faciliteert. Het gaat hierbij nadrukkelijk om projecten waarover nog geen besluiten zijn genomen en waarover nog moet worden besloten.

Bij de strategie onderzoekt het kabinet mogelijkheden van alternatieve bekostiging. Daarnaast onderzoekt het kabinet realistische begrotingen (o.a. passende en uitvoerbare kasritmes) voor de investeringen. Realisme in ambities is van belang om teleurstellingen achteraf te voorkomen. Daarnaast bevat de strategie een overzicht wat naar verwachting nodig is om dergelijke projecten te kunnen starten, inclusief de keuzes en prioriteiten (in de eerdergenoemde factoren) die nodig zijn en eventueel aanvullend beleid dat nodig is. Voor de departementale begrotingsbehandelingen van het najaar van 2025 stuurt het kabinet de voortgang aan de Tweede Kamer.

Uitkomsten Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving 2025

Ik licht de uitkomsten hieronder toe. Een volledig overzicht van de afspraken per landsdeel is opgenomen als bijlage bij deze Kamerbrief.

1. Ruimtelijke ordening

Datum
12 juni 2025

Onze referentie
2025-0000378741

Eerste Ruimtelijk Arrangement per provincie

Het Ruimtelijk Arrangement is een set van wederkerige bestuurlijke afspraken tussen Rijk en provincies, gericht op een langjarig inhoudelijk commitment op afspraak en koers. De afspraken hebben betrekking op de ruimtelijke vertaling van nationale en regionale maatschappelijke opgaven en de ordening en de inpassing daarvan. De ruimtelijke arrangementen zijn bedoeld om het nationaal en provinciaal omgevingsbeleid op elkaar af te stemmen, gericht op samenhangende ruimtelijke keuzes. Dit voorjaar heeft een brede hoog-ambtelijke vertegenwoordiging van het Rijk met provinciale bestuurders gesproken over afspraken die nodig zijn om de ruimtelijke vraagstukken verder te brengen. Met alle provincies zijn afspraken gemaakt over langjarige samenwerking bij de fysieke vraagstukken. Met 11 provincies zijn de afspraken tijdens de BO's Leefomgeving bestendigd in de vorm van eerste ruimtelijke arrangementen. Met de provincie Groningen heb ik de procesafpraak 'Op weg naar het Ruimtelijk Arrangement' ondertekend, waarin met het recent aangetreden college van Gedeputeerde Staten is afgesproken om in het najaar van 2025 een Ruimtelijk Arrangement vast te stellen.

De gemaakte afspraken hebben logischerwijs een divers karakter en doen daarmee recht aan de verscheidenheid van de verschillende provincies. Het betreft een eerste generatie van ruimtelijke arrangementen. Bovendien is de Nota Ruimte nog niet gereed. Daarom zijn over sommige onderwerpen concrete afspraken gemaakt, terwijl we over andere onderwerpen in gesprek blijven en procesafspraken hebben gemaakt.

Ook is afgesproken deze zomer te werken aan een werkwijze voor het geval dat zich in de gebiedsgerichte uitwerking van nationale ruimtelijke keuzes nieuwe conflicterende ruimteclaims voordoen. Deze werkwijze zal ik vanwege mijn coördinerende rol samen met mijn collega's en medeoverheden verder uitwerken. Zo werken Rijk en provincies aan de doorontwikkeling van de interbestuurlijke NOVEX-samenwerking.

De nationale ruimtelijke keuzes in de Nota Ruimte en de hieraan gerelateerde opgaven vormen belangrijke bouwstenen voor het Ruimtelijk Arrangement. Dat is mogelijk doordat het opstellen van de ontwerp-Nota Ruimte en de eerste ruimtelijke arrangementen grotendeels parallel plaatsvond. Het Rijk benut zowel de inhoud van de provinciale Ruimtelijke Voorstellen als de afspraken in de ruimtelijke arrangementen bij nationale ruimtelijke keuzes in de (ontwerp-)Nota Ruimte. Na vaststelling levert de Nota Ruimte als nationale Omgevingsvisie vanuit de Omgevingswet bouwstenen voor de volgende generatie ruimtelijke arrangementen binnen een cyclisch proces.

Afspraken in alle ruimtelijke arrangementen

In alle ruimtelijke arrangementen komen – met aandacht voor de gebiedsspecifieke kenmerken en met een gebiedsgerichte vertaling- afspraken terug over ruimte voor wonen, werken en bereikbaarheid (inclusief groen in en om de stad), economie, landbouw en natuur, Defensie, energie, water en bodem en cultureel erfgoed en landschap. Graag spreek ik mijn dank uit voor het

gezamenlijke proces dat we hebben doorlopen en de goede samenwerking tussen de betrokken overheden in het vertrouwen dat dit wordt voortgezet.

Wonen, werken en bereikbaarheid

Het Rijk zet in op een regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie. Deze strategie zal ook onderdeel zijn van de Nota Ruimte en valt uiteen in vijf types: Vitaliseren, Initiëren, Stimuleren, Transformeren en Accommoderen (VISTA). In het Ruimtelijk Arrangement zijn afspraken gemaakt dat Rijk en provincies de indeling uit het VISTA-model nader uitwerken zodat deze past bij de kenmerken van regio's en de ambities en beleidskaders van provincies. Deze regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategieën zijn daarmee basis voor deze samenwerking.

Rijk en provincies hebben afspraken gemaakt om in te zetten op robuuste verbindingen tussen stedelijk en niet-stedelijk gebied. Bestuurlijke afspraken over mobiliteit landen op de jaarlijkse BO's MIRT. Het Rijk inventariseert op welke Europese middelen mogelijk aanspraak gemaakt kan worden. Dit als onderdeel van het traject in het kader van de Natuurherstelverordening om breder Europese financieringsmogelijkheden in beeld te brengen.

Er is in Nederland een groot tekort aan woningen. Rijk en provincies hebben daarom afspraken gemaakt om sneller meer woningen te bouwen in lijn met bestaande afspraken zoals de Woontopafspraken en Woondeals. Rijk en provincies erkennen ieders rol en verantwoordelijkheid en hebben aandacht voor de woningbouwvoorwaarden, zoals netcongestie, stikstof, geluid en water en bodem. Zo blijven we gezamenlijk werken aan passende oplossingen. Er is afgesproken open te staan voor en invulling te geven aan de toekomstige woningbouwopgave en -ambities richting 2050 in samenhang met andere ruimtelijke opgaven. VRO en de provincies geven de komende maanden gezamenlijk invulling aan de toekomstige woningbouwopgave en ambities.

Voor Zeeland is de afspraak gemaakt om gezamenlijk een ontwikkelstrategie op te stellen met het accent op verstedelijking richting 2050. Hierbij worden ontwikkelkansen voor wonen, werken, leefkwaliteit en bereikbaarheid in samenhang opgepakt, passend bij de vele ontwikkelingen in Zeeland en aansluitend op de ontwikkelingen in relatie tot het NOVEX-gebied North Sea Port District.

Voor Zuid-Holland verkennen Rijk en Provincie hoe middelen vanuit (bestaande) lange termijn regionale investeringsagenda's van verschillende beleidsdomeinen (als zorg, onderwijs, economie, bereikbaarheid), meer gebundeld kunnen worden ingezet in Zuid-Hollandse deelgebieden.

In Drenthe en Groningen gaan Rijk en Provincie voortvarend aan de slag met het opstellen van de startnotitie voor de MIRT-verkenning voor de Nedersaksenlijn. Met deze toekomstige verbinding kan een impuls ontstaan voor de regio Zuid- en Oost- Drenthe en Oost-Groningen op het gebied van economie, werkgelegenheid en brede welvaart evenals de sociaaleconomische verbinding met Duitsland. Rijk en regio gaan in dat kader tevens in gesprek over mogelijke extra woningbouw.

In Fryslân is met het Rijk afgesproken te bezien welke gerichte ondersteuning de provincie en de vier Friese Steden (F4) verder zou kunnen helpen, onder meer in het licht van economisch beleid en de woningbouwopgave.

Economie

In diverse ruimtelijke arrangementen zijn afspraken gemaakt over het nader versterken van de ruimte voor economische activiteit. In onder andere de Oostelijke en Noordelijke provincies, Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland zijn samenwerkingsafspraken opgenomen waarbij zowel Rijk als de regio zich gezamenlijk inspannen voor behoud van ruimte voor economie. In een aantal provincies zijn daarnaast afspraken gemaakt over economie-gerelateerde onderwerpen als woon-werk balans en circulaire economie. Er is een breed gedeeld besef dat ruimte voor economische activiteit cruciaal is voor het verdienvermogen van regio's en Nederland en dat het zoveel mogelijk borgen van deze ruimte cruciaal is voor de brede welvaart van de provincies.

Landbouw en Natuur

In het Ruimtelijk Arrangement herbevestigen Rijk en provincie dat het Ministerie van LNV, in samenspraak met het Ministerie van VRO, bestuurlijk en ambtelijk in gesprek blijven met de provincies over de uitwerking van de ruimtelijke keuzes voor het landelijk gebied. Het Rijk maakt op het BO Landelijk Gebied afspraken met medeoverheden over ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur in het landelijk gebied. Afgesproken is deze keuzes en afspraken vervolgens te laten landen in de Nota Ruimte en te betrekken bij het NOVEX-proces met de cyclus van ruimtelijke arrangementen. Dit om keuzes voor het landelijk gebied in samenhang met andere ruimtelijke opgaven te bekijken en te wegen.

Defensie

Op 23 mei 2025 heeft het kabinet het ontwerp-Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) uitgebracht.¹

In het Ruimtelijk Arrangement hebben Rijk en de provincies afspraken opgenomen die voortkomen uit dit ontwerp en die een bredere ruimtelijke doorwerking hebben. Zo is in de provincies die dit betreft de afspraak gemaakt om het planologisch regime voor de laagvlieggebieden in overleg met hen uit te werken. Het Rijk, de Provincie Overijssel en Gemeente Staphorst gaan een gezamenlijke inspanningsverplichting aan voor een veilige verkeersontsluiting van de grootschalige munitieopslag. Koppelkansen, bijvoorbeeld met natuur, kunnen ook aanleiding zijn voor een gezamenlijk gebiedsproces. Waar relevant wordt gebruik gemaakt van bestaande interbestuurlijke gebiedsprocessen, zoals NOVEX-gebieden (incl. Uitvoeringsagenda's) en de trajecten voor Verstedelijkingsstrategieën.

Voor een aantal provincies is ook een aantal aanvullende afspraken gemaakt. De ministeries van VRO en Defensie, Limburg en Noord-Brabant verkennen met elkaar de mogelijkheid van het inrichten van een ontwerpafel vrede en veiligheid. Hierin brengen Rijk en regio expertise bij elkaar om de slagkracht te vergroten. In Flevoland worden de koppelkansen tussen het toekomstig economisch profiel verkend, waaronder in relatie tot hightech en Defensie. Het Rijk biedt

¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 36592, nr. 17

ondersteuning om een Ontwikkelperspectief Noord-Holland-Noord op te stellen, met daarbij in het bijzonder aandacht voor onder meer Defensie (Maritiem Cluster Den Helder) en energie.

Datum
12 juni 2025

Onze referentie
2025-0000378741

Energie

Rijk en provincies hebben in het Ruimtelijk Arrangement afspraken gemaakt in relatie tot het belang, de omvang en de toenemende ruimtelijke impact van de langjarige energieopgave. Dit in samenhang met economisch toekomstperspectief met een focus op ruimte, randvoorwaarden en netwerken op orde voor hoogwaardige economie, strategische autonomie en leveringszekerheid van energie. Ook hebben de afspraken betrekking op de rol van provincies om ruimtelijk toe te zien op ruimtelijke reserveringen voor het energiesysteem, zoals vestigingsplaatsen voor grootschalige elektriciteitsopwekking en buisleidingenstroken en integraal te wegen in de provinciale Omgevingsvisie. Waar mogelijk nemen provincies dit op in provinciale ruimtelijke kaders. Ook zijn afspraken gemaakt om ruimte te bieden aan grootschalige batterijen daar waar hiertoe noodzaak bestaat door deze toe te staan op locaties waar de ruimtelijke voorwaarden passen. Verder zijn er afspraken gemaakt over het uitwisselen van onderzoeksresultaten rondom de inzet van waterstof voor clusters van bedrijven buiten de 5 clusters aan de waterstofbackbone.

Water en bodem

Rondom het thema water delen Rijk en provincies de opvatting dat het belangrijk is rekening te houden met waterbeschikbaarheid bij alles wat we doen. Provincies spreken hun zorg uit over de beschikbaarheid van zoetwater voor landbouw, natuur, bedrijven en woningen en over het mogelijke ruimtebeslag van waterbuffers en roepen het rijk op daarin partner te zijn. In het Ruimtelijk Arrangement zijn, in aanloop naar besluiten over het zoetwatervraagstuk in het Deltaprogramma, procesafspraken gemaakt over nadere gezamenlijke verkenningen en onderzoeken. In Noord-Brabant is afgesproken dat de provincie aanpakken gaat verkennen om de herontwikkeling van het regenwatersysteem tot uitvoering te brengen en dit inbrengt op de overlegtafels van het Deltaprogramma. Op basis daarvan wordt de integrale samenhang verkend en besproken. Met Gelderland is onder andere afgesproken om via de Deltaprogramma's Rijn en Maas en het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 samen op te trekken in het waterverdelingsvraagstuk.

Met een aantal provincies is de afspraak gemaakt om te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om de beschikbaarheid van zoetwater te vergroten. Zo is met de Provincie Overijssel de afspraak gemaakt dat zij aan de tafel van het Deltaprogramma Zoetwater inbrengt een onderzoek uit te voeren naar hoe het vasthouden van water in de intrekgebieden van drinkwaterwinningen kan bijdragen aan het verzekeren van de drinkwaterproductie en het voorkomen van negatieve effecten in de omgeving (gebiedscasus Twente).

Voor het Rijk en Gelderland is herstel van het grondwatersysteem op de Veluwe van groot belang met het oog op een duurzame drinkwatervoorziening voor de lange termijn. Een rol van het Veluwe grondwatersysteem in de nationale drinkwatervoorziening heeft mogelijk gevolgen voor onder meer landbouw,

woningbouw, Defensie en ruimte voor bedrijven. Daarom is een brede integrale afweging nodig. De provincie Gelderland brengt daarom een verkenning naar de rol van de Veluwe in de toekomstige drinkwatervoorziening in op de tafel van het Deltaprogramma Zoetwater.

De provincies die een sterke relatie met het IJsselmeer kennen - waaronder Noord-Holland, Flevoland, Utrecht, Gelderland, Fryslân, Groningen en Drenthe - onderzoeken gezamenlijk hoe de zoetwatervoorraad van het IJsselmeer optimaal kan worden benut en behouden, nu en in de toekomst.

Ook zijn er afspraken gemaakt over drinkwatervoorziening bij ontwikkeling van woningbouwlocaties zoals in Flevoland waar sprake is van een grote woningbouwopgave. Hiermee wordt tevens uitvoering gegeven aan de motie Van der Plas² die verzoekt om in de bestuurlijke akkoorden en startpakketten voor provincies afspraken op te nemen om de drinkwatervoorziening voor woningbouw zeker te stellen.

Vernatting van veenweiden (zoals het Groene Hart onder andere in de Provincie Zuid-Holland) wordt meegenomen als één van de nieuwe grote watervragers in het kader van de herijking van het Deltaprogramma. Het Rijk gaat samen met de veenweideprovincies aan de slag met gerichte en specifieke veenweide strategieën richting 2030, 2050 en 2100. Om de veenweideopgave ruimtelijk het hoofd te bieden is afgesproken dat provincies werken aan hogere waterstanden en pogen dit ruimtelijk in te passen. Zo is bijvoorbeeld met de Provincie Utrecht de afspraak gemaakt om de vernattingsopgave in de veenweiden mee te wegen in ruimtelijke keuzes om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en de bodemdaling te remmen. Waar gewenst zal voor het maken van keuzes de samenwerking met het Rijk worden geïntensiveerd, zoals in Fryslân. Daarnaast is met Overijssel afgesproken om in de IJssel-Vechtdelta integraal met alle betrokken overheden aan de slag te gaan met de ruimtelijke opgaven in dat gebied.

Cultureel erfgoed en landschap

Het Rijk betreft cultureel erfgoed in een vroeg stadium bij de planvorming, uitvoerings-, inrichtings- en beheervraagstukken van ruimtelijke ontwikkelingen. Hiervoor worden passende instrumenten ingezet zoals de gebiedsbiografie en ontwerpend onderzoek. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) werkt samen met de provincies aan een extra aanpak voor het benutten en versterken van de unieke Nederlandse cultuurlandschappen. De aanpak is gericht op het definiëren van de kernkwaliteiten en het formuleren van een langetermijnambitie voor het betreffende landschap. Vervolgens zal met de aanpak worden onderzocht hoe deze kernkwaliteiten meegenomen kunnen worden bij ruimtelijke ontwikkelingen, waarbij het uitgangspunt is dat er juist veel mogelijk is in het combineren en benutten van deze landschappen. OCW en de provincies onderzoeken samen hoe gemeenten ondersteund kunnen worden om in omgevingsplannen en -visies (niet bindend) rekening te houden met cultuurlandschappelijke waarden en tegelijkertijd de ruimte maximaal te benutten. Rijk en Waterlinieprovincies hebben afgesproken een ruimtelijk perspectief op te stellen voor de toekomst van de Hollandse Waterlinies. Rijk en provincies zien

² Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 36200-XII, nr. 33

binnen de Hollandse Waterlinies het belang voor de realisatie van de ruimtelijke transitie. Met het ruimtelijk perspectief wordt gekeken naar een balans tussen behoud en ontwikkeling. De instandhouding van de uitzonderlijke universele waarde vormt hierbij de basis.

Uitvoeringsagenda's NOVEX-gebieden

Naast de aanpak per provincie werkt het Rijk met de regio samen in 16 specifieke NOVEX-gebieden. Ook voor de NOVEX-gebieden zijn tijdens de BO's Leefomgeving afspraken gemaakt. In de 16 NOVEX-gebieden staan verschillende hoofdpogingen centraal. Er zijn drie verschillende soorten gebieden, namelijk haven-/industrieclusters, landelijke gebieden en verstedelijkingsgebieden. Voor alle 16 NOVEX-gebieden is inmiddels een Ontwikkelperspectief bestuurlijk vastgesteld. In het Ontwikkelperspectief is een gezamenlijk toekomstbeeld voor het gebied beschreven, dat de basis vormt voor strategische besluiten en uitvoeringsafspraken. Op de ontwikkelperspectieven volgt per NOVEX-gebied een Uitvoeringsagenda met afspraken over wie wat doet en wanneer om het Ontwikkelperspectief te realiseren. Veelal betreft het maatregelen over (nadere uitwerking van de) thema's wonen, mobiliteit, groen, leefbaarheid, cultuurlandschap, energie en economie. Inmiddels zijn er 14 Uitvoeringsagenda's bestuurlijk vastgesteld. Het NOVEX-gebied Lelystad werkt momenteel aan een Masterplan. Het kabinet werkt aan een uitvoeringsstrategie langjarige infra en woningbouw om eventuele volgende investeringen in grootschalige structuurversterkende infrastructuur, zoals de Lelystad, te kunnen uitvoeren en bekostigen. De Uitvoeringsagenda voor NOVEX-gebied Groningen/Masterplan zeehavens wordt naar verwachting tijdens het BO Leefomgeving 2026 vastgesteld.

De volgende stap is samenwerken aan de verdere uitwerking en uitvoering van de Uitvoeringsagenda en het opstellen van een regionale investeringsagenda (RIA). De RIA is een adaptief instrument en maakt zowel bestaande investeringen als de investeringsbehoefte van projecten uit de Uitvoeringsagenda inzichtelijk.

NOVEX-verstedelijkingsgebieden

De NOVEX-verstedelijkingsgebieden (Zuidelijke Randstad, Metropoolregio Amsterdam, Utrecht-Amersfoort, Regio Zwolle, Stedelijk Brabant en Regio Groningen-Assen) hebben zich met name gefocust op de uitwerking en uitvoering van belangrijke ruimtelijke opgaven en hebben dat vastgelegd in Uitvoeringsagenda's. De NOVEX-gebieden Stedelijk Brabant en Zuidelijke Randstad hadden al een Uitvoeringsagenda vastgesteld. Voor de Zuidelijke Randstad is dit BO Leefomgeving een 2.0-versie van de Uitvoeringsagenda vastgesteld. De NOVEX gebieden Utrecht-Amersfoort, Regio Zwolle, Regio Groningen-Assen en Metropoolregio Amsterdam hebben tijdens de BO's Leefomgeving een eerste Uitvoeringsagenda vastgesteld.

Vanuit NOVEX Zuidelijke Randstad wordt verder onderzoek gedaan naar het verbeteren van het regionale groenblauwe netwerk, om ook een impuls te kunnen geven aan de leefbaarheid die nodig is gezien de grote aantallen woningen die daar in de toekomst gebouwd gaan worden.

Voor NOVEX Utrecht-Amersfoort is de Uitvoeringsagenda een concretisering van de eerder vastgestelde adaptieve ontwikkelstrategie. De Uitvoeringsagenda geeft een overzicht van de te maken keuzes en te nemen besluiten en de onderlinge relatie van maatregelen. Daarmee biedt het een basis om te komen tot integrale en haalbare plannen ten behoeve van de realisatie.

Voor NOVEX Metropoolregio Amsterdam (MRA) zijn maatregelpakketten geformuleerd voor drie hoofdpogingen: meerkernige ontwikkeling met menselijke maat, groenblauw netwerk in en om de stad en watersysteem, en energie-infrastructuur. Om tot nader uitgewerkte uitvoeringsafspraken te komen is afgesproken om het komende half jaar een integrale prioritering en fasering te maken van de voorgestelde maatregelpakketten uit de Uitvoeringsagenda. Daarbij zoomen we expliciet in op de te maken keuzes in zeven gebieden.

In NOVEX Regio Groningen-Assen is in de uitwerking geconcludeerd dat er voldoende ruimte is voor de woningbouwopgave, en wordt toegewerkt naar afspraken over de randvoorwaarden van verstedelijking. In NOVEX Stedelijk Brabant ligt op dit moment de focus op het uitvoeren van de afspraken uit de al eerder vastgestelde Uitvoeringsagenda. Voor NOVEX Regio Zwolle is de Uitvoeringsagenda vastgesteld. In de Uitvoeringsagenda staan zowel bestaande en nieuwe afspraken met als doel de vier hoofdpogingen (woningbouw, werkgelegenheid, bereikbaarheid en klimaatadaptatie) van het NOVEX gebied te concretiseren en operationaliseren.

NOVEX-haven- en industrieclusters

Tijdens het BO Leefomgeving hebben Rijk en regio het Ontwikkelperspectief voor NOVEX-gebied Groningen-Masterplan Zeehavens en de eerste generatie Regionale Uitvoerings- en Investeringsagenda voor NOVEX-gebied Zuid Limburg (met Chemelot) vastgesteld en de Uitvoeringsagenda 1.0 voor NOVEX-gebied North Sea Port District onderschreven. Eind 2024 werd al de Uitvoeringsagenda voor Noordzeekanaalgebied vastgesteld en in maart 2025 is de Uitvoeringsagenda voor de Rotterdamse haven gepubliceerd. De haven- en industriegebieden zetten hiermee een belangrijke stap bij het realiseren van de beweging naar een klimaatneutrale en circulaire samenleving in 2050. De Uitvoeringsagenda's dragen bij aan een duurzame ontwikkeling van de haven- en industriegebieden in samenhang met leefomgevingskwaliteit, duurzame bereikbaarheid en logistiek en een balans met de opgaven in de omgeving zoals woningbouw en een robuust en klimaatadaptief watersysteem.

De haven- en industriegebieden spelen een sleutelrol voor het duurzaam verdienvermogen en werkgelegenheid, de strategische autonomie en de leveringszekerheid van Nederland. In de ontwerp-Nota Ruimte is het Rijk voornemens om nadere invulling te geven aan de richting en keuzes voor de energie-intensieve industrieclusters gezien hun sleutelrol. Gebrek aan fysieke ruimte en milieuruimte is naast stikstof en netcongestie een vraagstuk dat in alle haven- en industriegebieden speelt. In het kader van het Nationaal Programma Verduurzaming Industrie (NPVI) wordt in opdracht van KGG en VRO een onderzoek uitgevoerd naar ruimte voor de verduurzaming van de industrie. Dit onderzoek wordt voor de zomer van 2025 gepubliceerd. Ook wordt momenteel in

opdracht van Rijk en Regio een onderzoek uitgevoerd naar ruimtegebruik en ruimtegebrek in de Rotterdamse haven.

Tijdens het BO Leefomgeving hebben Rijk en regio afgesproken om voor NOVEX-gebied Rotterdamse haven een startbeslissing voor het BO MIRT van november 2025 voor te bereiden met daarin het voorstel om een 'Verkenning ruimtegebrek haven & impuls leefomgeving' uit te voeren. Omwille van een herkenbaar en navolgbaar proces maken Rijk en regio gebruik van de MIRT-systematiek. Het betreft hier geen MIRT-project. Concreet gaat het om een onderzoek naar nut, noodzaak en impact op de omgeving van verschillende oplossingsrichtingen voor ruimtegebrek in de Rotterdamse haven en impuls van de leefomgeving. Onder de verschillende te onderzoeken oplossingsrichtingen voor het ruimtegebrek vallen in ieder geval intensivering en optimalisering van het ruimtegebrek in het bestaande haven- en industriegebied, de potentie van bestaande bedrijventerreinen in de regio en de mogelijkheden van een zeewaartse uitbreiding.

North Sea Port District is een NOVEX-gebied met een grensoverstijgend karakter waarin langjarige en integrale samenwerking tussen Rijk, regio en de Vlaamse overheid centraal staat. Tijdens de Vlaams-Nederlandse Top op 1 april 2025 hebben de partijen de samenwerking bekrachtigd met een strategische nota die de intentie uitspreekt voor een langjarige samenwerking, de bestaande samenwerking formaliseert en de organisatie structureert. Tijdens het BO Leefomgeving is voor zowel North Sea Port District het Noordzeekanaalgebied afgesproken om samen te werken aan een RIA om de investeringsbehoefte te concretiseren. Voor Zuid Limburg is afgesproken tijdens het BO MIRT 2025 een Regionale Uitvoerings- en Investeringsagenda 2.0 vast te stellen.

Powerport regio Moerdijk

De Powerport regio Moerdijk is geen NOVEX-gebied, maar wel een haven- en industriecluster van nationaal belang. De groei van het haven en industriecluster is onafwendbaar, omdat Rijk en regio de strategische autonomie van Nederland willen vergroten, concurrerend willen blijven en duurzamer willen worden. Rijk en regio besluiten daarom om – naast maximale inzet op inbreiding en herstructurering - het haven- en industriecluster van Moerdijk en het Amerterrein in Geertruidenberg strategisch uit te breiden en de brede welvaart en leefbaarheid in de regio te versterken. Daarbij is een rechtvaardige en menselijke aanpak nodig. Daarom worden inwoners van het gebied, het havenbedrijf, industrie en de agrarische sector actief betrokken en wordt de indexatie van de Moerdijkregeling weer in werking gesteld. Daarnaast werken Rijk en regio een nationaal strategisch profiel uit in samenhang met de andere haven- en industrieclusters, zodat in de toekomst selectief ruimte geboden kan worden aan economische activiteiten.

NOVEX-landelijke gebieden

Voor de NOVEX-landelijke gebieden Arnhem-Nijmegen-Foodvalley (ANF), De Peel en Groene Hart zijn de opgaven voornamelijk duurzaam ondernemerschap, landbouw en veeteelt, natuurbehoud en -versterking en een gezonde leefomgeving, in combinatie met verstedelijking (vooral bij ANF). Als onderdeel van het startpakket³ van de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel is

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 35334, nr. 362

in de voorjaarsnota € 600 miljoen gereserveerd voor de start van de regionale maatwerkaanpak in de Peel en de Veluwe. Met deze aangekondigde extra inzet voor de Peel en de Veluwe gericht op o.a. stikstofreductie en natuurherstel kan een eerste stap gezet worden in de uitvoering van de motie structuurbeleid. Dit koppelt de inzet op de urgente stikstofopgave en het werken naar duurzaam geborgde vergunningsverlening aan het ontwikkelen van lange termijn perspectief voor de regio's.

NOVEX-gebied De Peel is van oudsher een intensief land- en tuinbouwgebied dat van belang is voor de voedselzekerheid van ons land. Het creëren van een gezond evenwicht tussen natuur en landbouw met water en bodem als drager, duurzame energietransitie, klimaatadaptatie, het opvangen van verstedelijkingsdruk, leefbaarheid van kleine kernen en het ontwikkelen van nieuwe economische dragers is de kern van NOVEX-gebied De Peel. Redenerend vanuit haar Ontwikkelperspectief werkt NOVEX De Peel zo toe naar een 'meerkleurige Peel' met als doel het realiseren van een toekomstbestendige, gezonde en natuurlijke leefomgeving voor de mensen die er wonen, werken en recreëren. Op dit BO Leefomgeving is afgesproken om de komende periode een voorstel uit te werken voor een solide, meerjarige (pakket)financiering voor de Regionale Uitvoerings- en Investeringsagenda van De Peel vanaf 2026, om in dit najaar nadere afspraken te maken over de vormgeving van structuurbeleid in de Peel en om de bestaande verkenning van sleutelthema's verder uit te werken tot projecten met een financiële onderbouwing.

In NOVEX-gebied Het Groene Hart zijn de opgaven divers en urgent: bodemdaling en CO₂ -uitstoot door veenoxidatie, waterkwaliteit- en kwantiteit, de toekomst van de melkveehouderij, economische vitaliteit van het gebied en het versterken van natuur en weidevogels in het karakteristieke landschap. Met het Ontwikkelperspectief Groene Hart als basis zijn de eerste structurerende keuzes en sleutelopgaven benoemd. Deze worden de komende maanden verder uitgewerkt tot projecten met een financiële onderbouwing. In het najaar van 2025 landt de investeringsopgave in de Regionale Investeringsagenda Groene Hart. Daarbij wordt ook verkend op welke wijze betrokken overheden en gebiedspartners kunnen bijdragen aan de financiering

In NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley ligt de focus op het uitvoeren van de afspraken uit de eerder vastgestelde Uitvoeringsagenda. Centraal daarin staan de drie verweven opgaven: schaa sprong in verstedelijking – met als belangrijke grootschalige woningbouwlocaties Nijmegen Stationsgebied, Nijmegen Kanaalzone, Spoorzone Arnhem-Oost en Foodvalley – en deze uit te voeren in balans met de doorontwikkeling van de landbouw, natuurherstel en een robuust watersysteem. Voor de doorontwikkeling zijn uitloopgebieden verkend, het concept "groene scheggen" is hieruit voortgekomen. Dit legt een verbinding tussen bestaande kernen met nieuwe woningbouwlocaties en omringende landschappen. In het najaar van 2025 wordt de investeringsopgave neergelegd in de Regionale Investeringsagenda. Daarbij wordt ook verkend op welke wijze betrokken overheden en gebiedspartners kunnen bijdragen aan de financiering.

Verstedelijkingsstrategieën Twente, Stedendriehoek en Limburg Centraal

In het BO Leefomgeving 2024 heeft het Rijk met partners uit regio's Twente, Stedendriehoek en Limburg Centraal (omgeving langs de intercitystations van Heerlen, Maastricht, Roermond, Sittard-Geleen, Weert en Venlo) afgesproken om voor deze drie gebieden integrale verstedelijkingsstrategieën op te stellen. In deze regio's is namelijk een schaa sprong mogelijk op het gebied van verstedelijking in combinatie met economie, zoals benoemd in het voorontwerp van de Nota Ruimte. De verstedelijkingsstrategie heeft als doel de urgentie, aard en omvang van de opgaven in beeld te brengen en vervolgens een gezamenlijke aanpak te formuleren. In deze gebieden hebben Rijk en regionale partners de samenwerking in de afgelopen maanden verder vormgegeven en zijn de eerste inhoudelijke stappen gezet voor het opstellen van de verstedelijkingsstrategieën. Het streven is om in het BO Leefomgeving van 2026 voor deze gebieden verstedelijkingsstrategieën vast te stellen.

Friese Steden en Regio Zuid- en Oost-Drenthe

Tijdens het BO Leefomgeving hebben de provincie Fryslân en de gemeenten Heerenveen, Leeuwarden, Smallingerland en Súdwest-Fryslân de Verstedelijkingspropositie Fries Stedelijk Netwerk 2050 aangeboden. De propositie richt zich op de toekomst van het Fries Stedelijk Netwerk (FSN) met de vier Friese stedelijke centra Drachten, Heerenveen, Leeuwarden en Sneek. De provincie Fryslân en de vier Friese steden werken de propositie uit tot een verstedelijkingsstrategie en investeringsagenda en benutten daarbij het Ontwikkelperspectief NOVEX Lelylijn 2050 en de integrale gebiedsverdiepingen uit het Masterplan Lelylijn.

De regio Zuid- en Oost-Drenthe heeft tijdens het BO Leefomgeving laten weten groeipotentie te zien met ontwikkeling van woningbouw, inzet op innovatie, (maak)industrie en onderwijs. De regio werkt samen met het Rijk een concept-Ontwikkelperspectief uit in het kader van het Nationaal Programma Vitale Regio's (NPVR). Als bouwsteen wordt het Ontwikkelperspectief uit de deelstudie 'Ruimtelijke verkenning Brede Welvaart' van het MIRT-onderzoek Nedersaksenlijn benut. Het concept-Ontwikkelperspectief wordt in de tweede helft van 2025 met stakeholders besproken en zal worden uitgewerkt in een Uitvoeringsagenda.

2. Woningbouw en mobiliteit

Proces aanwijzen nieuwe grootschalige woningbouwlocaties

Twee typen grootschalige woningbouwlocaties in de Nota Ruimte

Om recht te doen aan de woningbouw opgave introduceert het kabinet in de Nota Ruimte twee typen grootschalige woningbouwlocaties

1. Regionale grootschalige woningbouwlocaties

Deze grootschalige woningbouwlocaties dragen bij aan de regionale woningbouwopgave. Bij de selectie van de regionaal grootschalige woningbouwlocaties kijken we naar de verschillende typen dagelijkse systemen (metropoolkernen, centrumsteden, regiokernen) die in de Nota Ruimte worden onderscheiden. Per typologie hanteren we een minimale ondergrens van het aantal te bouwen woningen op een individuele locatie om zo de omvang van het

Datum

12 juni 2025

Onze referentie

2025-0000378741

label 'grootschalig' te kunnen waarborgen. De minimale ondergrenzen die we hanteren zijn voor:

- Regiokernen: een ondergrens per locatie van 400 woningen;
- Centrumgemeenten: een ondergrens van 1000 woningen (centrumsteden in metropoolregio's: 2000 woningen); en
- Metropoolkernen: een ondergrens van 2000 woningen.

De komende periode gaan we met alle provincies in gesprek om te bezien welke regionale grootschalige woningbouwlocaties (in ieder geval t/m 2034) we kunnen opnemen in de kaartbeelden van de Nota Ruimte. Het exacte aantal woningen dat hiermee samenhangt is na deze inventarisatie goed in te schatten.

2. Grootschalige woningbouwlocaties die extra Rijksregie vergen

In de Nota Ruimte wordt een beperkt aantal grootschalige woningbouwlocaties opgenomen die door hun complexe uitdagingen vanwege de omvang en schaal extra Rijksregie vergen. Voor dit type grootschalige woningbouwlocaties kijken we naar locaties met een minimale omvang van 3.500 woningen t/m 2034 (waarvan een substantieel aantal voor 2030) moet worden gerealiseerd.

In het regeerakkoord is opgenomen dat er nieuwe grootschalige woningbouwlocaties worden aangewezen. Diverse provincies, regio's en gemeenten hebben zich dan ook al gemeld met voorstellen daartoe. Dit enthousiasme en deze energie juich ik van harte toe. Tegelijkertijd vragen niet alle voorstellen daadwerkelijk om de vorm van rijksregie die we nu op de huidige 17 grootschalige woningbouwgebieden inzetten. Het is daarbij ook vooral van belang om door te zetten en af te maken waar we mee begonnen zijn. Dit vraagt aan de ene kant breedte en aan de andere kant focus.

In de bestuurlijke overleggen leefomgeving heb ik daarom twee typen grootschalige woningbouwlocaties geïntroduceerd die uiteindelijk in de Nota Ruimte moeten worden geborgd, te weten: regionale grootschalige woningbouwlocaties die bijdragen aan regionale woningbouwopgave én daaruit voortvloeiend een beperkt aantal nieuwe grootschalige woningbouwlocaties die extra rijksregie vragen. Op deze manier kan worden aangesloten bij de regionale gedifferentieerde strategie (VISTA-strategie), die in de Nota Ruimte wordt uitgedragen. Door in te zetten op deze grote (regionale) woningbouwlocaties wordt bijgedragen aan het doel om de agglomeratiekracht in de stedelijke regio's te versterken.

De locaties die extra rijksregie vragen vormen een aanvulling op de huidige 17 grootschalige woningbouwgebieden. Voor deze categorie zijn nu in de gemeenten Alkmaar, Apeldoorn, Hengelo/Enschede en Helmond kansrijke woninglocaties in beeld die in aanloop naar de Nota Ruimte nader moeten worden uitgewerkt en vastgesteld. Daarbij is het van belang om te komen tot een gezamenlijk beeld van: de specifieke scope van de locaties, de specifieke ruimtelijke opgaven/uitdagingen (wonen/werken-(bestaande) bedrijvigheid/bereikbaarheid), de besluiten die daarover genomen kunnen worden en de bijbehorende noodzakelijke investeringen. Hierbij zal ook expliciet het belang van bestaande en nieuwe bedrijvigheid op deze locaties of eventuele bedrijfsverplaatsingen worden

meegenomen. Dit vraagt ook om een meer intensieve samenwerking van de ministeries van VRO, IenW, EZ samen en met relevante gemeenten.

Voor de selectie van woningbouwlocaties die in aanmerking komen voor het label regionale grootschalige woningbouwlocaties wordt verbinding gezocht met de Nota Ruimte, waarin onderscheid wordt gemaakt in verschillende type dagelijkse stedelijke systemen (metropoolkernen, centrumsteden, regiokernen en kleine regiokernen). In aanloop naar de Nota Ruimte gaan Rijk en regio het gesprek aan over welke locaties definitief op deze wijze kunnen worden aangewezen en vervolgens op te nemen in de Nota Ruimte. Hiermee worden deze locaties ruimtelijk geborgd en ontstaat er duidelijkheid en richting voor alle betrokken overheden. Het aanwijzen van regionale grootschalige woningbouwlocaties werkt door naar provinciaal en gemeentelijk (omgevings)beleid en vergroot de ruimtelijke en bestuurlijke samenhang. Daarnaast kan het Rijk de betrokken gemeenten ondersteuning bieden via het organiseren van netwerkbijeenkomsten of *communities of practice* op gelijksoortige vraagstukken die spelen de gemeenten, bijvoorbeeld rondom verdichting van na-oorlogse wijken of het realiseren van stedelijkheid en stedelijke woon-werkmilieus.

Beide typen grootschalige woningbouwlocaties zullen dus worden geborgd in de Nota Ruimte. Hiermee onderkennen we als Rijk het belang van deze grotere woningbouwlocaties, en wordt het woningbouwbelang stevig verankerd in de Nota Ruimte. Deze locaties zullen vervolgens door de provincies en gemeenten doorvertaald worden in de ruimtelijke arrangementen op provinciaal niveau en verstedelijkingsstrategieën op regionaal niveau. Op deze wijze geven we ook uitvoering aan de motie van het lid Mooiman die verzoekt om zo veel mogelijk gewicht te geven aan de woningbouwopgave in de Nota Ruimte⁴; de motie van het lid Peter de Groot over het onderzoeken van nieuwe grootschalige woningbouwlocaties onder ander in Zeeland, Limburg en de noordelijke provincies⁵; en de motie van Mooiman c.s. over het toevoegen van de locatie Bleizo-West als grootschalige woningbouwlocatie⁶. Het aanwijzen van nieuwe grootschalige woningbouwlocaties laat onverlet dat we ook blijven inzetten op het toevoegen van woningbouw (waaronder 'straatje erbij' en 'straatje erin') in gebieden met een beperktere woningbehoefte, mede omwille van de leefbaarheid en doorstroming in die gebieden.

Programma Woningbouw en Mobiliteit (€ 5 miljard + € 2,5 miljard)

Het kabinet heeft € 5 mld. beschikbaar gesteld voor het stimuleren van de woningbouw. Daarnaast is € 2,5 mld. vrijgemaakt in het Mobiliteitsfonds (MF) voor de ontsluiting en bereikbaarheid van de woningbouwopgave. Over de inzet van het financieel instrumentarium vanuit de € 5 mld. is de Kamer op 19 mei jl. geïnformeerd⁷. Het gaat dan onder meer om de Realisatiestimulans en het vervolg van de Woningbouwimpuls en het Gebiedsbudget voor grootschalige woningbouw. Dit instrumentarium wordt ingezet in samenhang met de besteding van de € 2,5 mld. in het MF voor de bereikbaarheid en ontsluiting van nieuwe woningen.

⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 34682, nr. 223

⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 32847, nr. 1297

⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 36600 XXII, nr. 26

⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 32847, nr. 1344

Voor investeringen uit de € 2,5 mld. wordt in de verdeling van de middelen een onderscheid gemaakt tussen grootschalige woningbouwlocaties⁸ en woningbouwlocaties daarbuiten. Voor beide type locaties geldt dat het moet gaan om nieuwe woningen. Hiermee worden woningen bedoeld waar in 2022 bij de verdeling van € 7,5 mld. voor woningbouw en mobiliteit nog geen bereikbaarheidsafspraken gemaakt zijn. In de grootschalige woningbouwlocaties wordt een geactualiseerde versie van het 'Afweegkader middellange termijn' uit 2022 gebruikt. De actualisatie richt zich vooral op een drietal zaken:

- Versimpeling van het criterium bereikbaarheidswaarde.
- Aanpassing van de termijn voor start bouw: woningbouw t/m 2034, in plaats van t/m 2030.
- Meer nadruk op uitvoerbaarheid (en realisme) van de afspraken. Er wordt bij ieder ingediend plan een realistische onderbouwing gevraagd van de realisatietermijn van de maatregelen en woningen. Daarnaast wordt specifiek gevraagd naar de vereiste betrokkenheid van Rijkswaterstaat (RWS) en ProRail, aangezien zij werkzaamheden in hun plannings moeten kunnen inpassen.

Het geactualiseerde afweegkader is te vinden in de bijlage. Maatregelen die bekostigd worden uit het gebiedsbudget van het Ministerie van VRO, zullen volgens hetzelfde afweegkader beoordeeld worden.

Locaties buiten de grootschalige woningbouwlocaties kunnen aanspraak maken op middelen uit de regeling Woningbouw op de Korte Termijn door bovenplanse infrastructuur (WoKT). De focus ligt hierbij op zo snel en zo veel mogelijk bereikbare woningen helpen bouwen door heel Nederland. De voorstellen die gemeenten hiervoor indienen, worden beoordeeld via knock-out criteria, namelijk:

- Snelheid: Start bouw woningen zo snel mogelijk en in ieder geval binnen vijf jaar.
- Aantal nieuwe woningen: minimaal 200 nieuwe woningen worden gebouwd.
- Maximale percentage rijksbijdrage: 65% van het financieel tekort.
- Rendement: maximale rijksbijdrage van € 20.000 per woning (incl. btw).

De overgebleven voorstellen vanuit de gemeenten worden vervolgens geprioriteerd op snelheid (zo snel mogelijk start bouw) en op omvang van de rijksbijdrage per woning (rendement), en wordt gekeken naar de effecten op de hoofdnetten en regionale spreiding over Nederland. Ook hier wordt expliciet getoetst of het realistisch is dat de plannen binnen de genoemde termijn zullen worden gerealiseerd en wordt specifiek gevraagd naar de benodigde betrokkenheid van RWS en ProRail. Hiermee is de toezegging aan rapporteur Veltman om de Kamer voor het CD MIRT te informeren over de nieuwe criteria en geactualiseerde afweegkaders voor de € 2,5 mld. voor de ontsluiting nieuwe woningbouw afgedaan. In het komende BO MIRT maken we afspraken over de inzet van de € 2,5 mld. in zowel grootschalige woningbouwlocaties als daarbuiten.

⁸ Dit betreft de bestaande 17 grootschalige woningbouwgebieden plus de vier kansrijke nieuwe grootschalige woningbouwlocaties.

De afspraken over de inzet van de € 2,5 mld. worden gemonitord en beheerst door het programma Woningbouw en Mobiliteit, waar ook de € 7,5 mld. onder valt. De € 2,5 mld. en de € 7,5 mld. zijn binnen het programma twee aparte geldstromen die beheerst worden volgens het 'Plan van aanpak beheersing programma woningbouw en mobiliteit'⁹. De komende periode wordt dit plan geactualiseerd om aan te sluiten op de nieuwe afspraken die gemaakt worden en waar mogelijk de administratieve lasten te verlichten.

Tot slot

Nederland is een klein land, maar we zijn groots in wat we samen bereiken. We bouwen prachtige steden en dorpen en doen dit onder zeeniveau achter onze wereldberoemde dijken. Dit doen wij al eeuwen en dit kunnen wij dus ook in de 21^e eeuw. Het bouwen van voldoende woningen voor iedereen, ruimte voor economie en ondernemers, een toekomstperspectief bieden aan de landbouw, robuuste natuur, de verduurzaming van onze energie en ruimte voor Defensie. Al deze maatschappelijke opgaven vragen ruimte.

Ruimte is in ons land schaars en onze bevolking groeit. Niet alles kan overal: er is een noodzaak tot integrale keuzes. Dat vraagt nationale regie, uitvoeringskracht en bovenal samenwerking tussen alle overheden en met de samenleving. De besprekingen tijdens de BO's Leefomgeving onderschrijven voor mij de noodzaak en de meerwaarde van deze samenwerking. Ik spreek daarom graag mijn dank en waardering uit voor de gezamenlijke resultaten. Laten we de focus houden op wat wel kan.

De minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening,

Mona Keijzer

⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2022-2023, 36200-A, nr. 78

> Retouradres Postbus 20901 2500 EX Den Haag

De Voorzitter van de Tweede Kamer
der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA DEN HAAG

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag

T 070-456 0000
F 070-456 1111

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Bijlage(n)
10

Datum 12 juni 2025
Betreft MIRT-brief voorjaar 2025

Geachte voorzitter,

Hierbij wordt de Kamer, mede namens de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO), geïnformeerd over de uitkomsten van de Bestuurlijke Overleggen Leefomgeving (BOL's) voor zover die betrekking hebben op het Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT). De minister van VRO informeert de Kamer met een separate brief over de overige uitkomsten van de BO's Leefomgeving.

Onlangs heeft de Kamer een nadere toelichting ontvangen over de gevolgen van de Voorjaarsbesluitvorming voor het Mobiliteitsfonds (MF).¹ In de Kamerbrief is toegelicht dat IenW te maken heeft met veel verschillende uitdagingen, zoals het budgettair kader van het MF dat in de toekomst afneemt, de groeiende mobiliteitsbehoefte, de groeiende instandhoudingsopgave en financiële tekorten bij lopende projecten en programma's. Voorts zijn er uitvoeringsbeperkingen, zoals onvoldoende stikstofruimte en de krapte op de arbeidsmarkt (beschikbare arbeidskrachten), waardoor geplande projecten vertragen of niet kunnen starten. Verder heeft het kabinet besloten om de helft (€ 2,1 mld.) van de prijsbijstelling niet uit te keren. De gevolgen hiervan worden in kaart gebracht richting de Ontwerpbegroting 2026.

Ondanks de demissionaire status van het kabinet blijft IenW werken aan projecten die wél maakbaar zijn. Daartoe zijn in de BO's Leefomgeving met de regio's onder meer vruchtbare gesprekken gevoerd over de woningbouwopgave in het kader van het programma Woningbouw en Mobiliteit; dit alles als opmaat om tijdens het BO MIRT 2025 te besluiten over de inzet van de € 2,5 mld. voor de ontsluiting en bereikbaarheid van zowel grootschalige woningbouwlocaties als daarbuiten. Daarnaast is onlangs de integrale MIRT-verkenning A2/N2, Brainportlijn en Noordwestelijke ontsluiting van de Brainportregio Eindhoven gestart.² Binnenkort start de aanbesteding voor de aanleg van Sluis II in het Wilhelminakanaal en met de opwaardering van het spoortraject Den Haag – Rotterdam is er opnieuw een corridor met een tienminutentrein gerealiseerd binnen het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer. Dit voorjaar heeft het kabinet ook besloten om te

¹ Kamerstuk 36 600-A, nr. 53

² Kamerstuk 36 600-A, nr. 61

investeren in de noordelijke provincies door het budget voor de Lelylijn anders aan te wenden en in te zetten voor de Nedersaksenlijn, de spoorinfrastructuur op en rond Meppel, de N36 en de sluis bij Kornwerderzand. Het is positief dat nu een aantal belangrijke investeringen gaan plaatsvinden in deze regio. Ook is buiten zichtbaar dat met volle kracht aan de instandhouding wordt gewerkt en aan de realisatie van vernieuwingsprojecten, zoals de renovatie van de Krammersluizen en de bediening en besturing van de Spijkenisserbrug. Bij het onderhoud aan de weg wordt ingezet op 'korte en hevige' uitvoering. Zo blijven we werken aan de bereikbaarheid en het verdienvermogen van Nederland.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Deze brief is als volgt opgebouwd:

1. Terugmelding BO's Leefomgeving
2. Voortgang MIRT-projecten en -programma's
 - 2.1. Regio Noord
 - 2.2. Regio Zuidwest
 - 2.3. Regio Oost
 - 2.4. Regio Noordwest
 - 2.5. Regio Zuid
 - 2.6. Nationaal
3. Moties en toezeggingen in het kader van het MIRT
4. Slot

1. Terugmelding BO's Leefomgeving

Bij het BO Leefomgeving is onder meer gesproken over het programma Woningbouw en Mobiliteit, de Voorjaarsnota 2025 en de stand van zaken kleine verbeteringen aan het autonetwerk of de doorstroming (€ 280 mln.). Daarnaast heeft de regio de oproep gedaan dat er structureel meer geld moet komen voor bereikbaarheid in het MF, gezien de grote opgaven waar we voor staan. Hoewel het kabinet demissionair is, dringt de regio aan op voortvarende voortzetting van rijksinfraprojecten zoals de A50 en de Brainportprojecten. Rijk en regio verkennen gezamenlijk de mogelijkheden om de uitvoering te versnellen binnen de bestaande kaders, zoals die voor woningbouw en mobiliteit. Een overzicht van de gemaakte bestuurlijke afspraken die in het kader van het MIRT zijn gemaakt tussen Rijk en regio bij de BOL's is in de bijlage te vinden.

1.1. Programma Woningbouw en Mobiliteit

Het kabinet heeft € 5 mld. beschikbaar gesteld voor het stimuleren van de woningbouw. Daarnaast is € 2,5 mld. vrijgemaakt in het MF voor de ontsluiting en bereikbaarheid van de woningbouwopgave. Over de inzet van het financieel instrumentarium vanuit de € 5 mld. is de Kamer op 19 mei 2025 geïnformeerd.³ Het gaat dan onder meer om de Realisatiestimulans en het vervolg van de Woningbouwimpuls en het Gebiedsbudget voor grootschalige woningbouw. Dit instrumentarium wordt ingezet in samenhang met de besteding van de € 2,5 mld. in het MF voor de bereikbaarheid en ontsluiting van nieuwe woningen.

Voor investeringen uit de € 2,5 mld. wordt in de verdeling van de middelen een onderscheid gemaakt tussen grootschalige woningbouwlocaties⁴ en woningbouwlocaties daarbuiten. Voor beide type locaties geldt dat het moet gaan om nieuwe woningen. Hiermee worden woningen bedoeld waar in 2022 bij de verdeling van € 7,5 mld. voor woningbouw en mobiliteit nog geen

³ Kamerstuk 32 847, nr. 1344

⁴ Dit betreft de bestaande zeventien grootschalige woningbouwgebieden plus de vier kansrijke nieuwe grootschalige woningbouwlocaties.

bereikbaarheidsafspraken gemaakt zijn. In de grootschalige woningbouwlocaties wordt een geactualiseerde versie van het 'Afweegkader middellange termijn' uit 2022 gebruikt. De actualisatie richt zich vooral op een drietal zaken:

- Versimpeling van het criterium bereikbaarheidswaarde.
- Aanpassing van de termijn voor start bouw: woningbouw t/m 2034, in plaats van t/m 2030.
- Meer nadruk op uitvoerbaarheid (en realisme) van de afspraken. Er wordt bij ieder ingediend plan een realistische onderbouwing gevraagd van de realisatietermijn van de maatregelen en woningen. Daarnaast wordt specifiek gevraagd naar de vereiste betrokkenheid van Rijkswaterstaat (RWS) en ProRail, aangezien zij werkzaamheden in hun plannen moeten kunnen inpassen.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Het geactualiseerde afweegkader is te vinden in de bijlage. Maatregelen die bekostigd worden uit het gebiedsbudget van het ministerie van VRO, zullen volgens hetzelfde afweegkader beoordeeld worden.

Locaties buiten de grootschalige woningbouwlocaties kunnen aanspraak maken op middelen uit de regeling Woningbouw op de Korte Termijn door bovenplanse infrastructuur (WoKT). De focus ligt hierbij op zo snel en zo veel mogelijk bereikbare woningen helpen bouwen door heel Nederland. De voorstellen die gemeenten hiervoor indienen, worden beoordeeld via 'knock-out criteria', namelijk:

- Snelheid: Start bouw woningen zo snel mogelijk en in ieder geval binnen vijf jaar.
- Aantal nieuwe woningen: minimaal 200 nieuwe woningen worden gebouwd.
- Maximale percentage Rijksbijdrage: 65% van het financieel tekort.
- Rendement: maximale Rijksbijdrage van € 20.000 per woning (incl. btw).

De overgebleven voorstellen vanuit de gemeenten worden vervolgens geprioriteerd op snelheid (zo snel mogelijk start bouw) en op omvang van de Rijksbijdrage per woning (rendement), en wordt gekeken naar de effecten op de hoofdnetten en regionale spreiding over Nederland. Ook hier wordt expliciet getoetst of het realistisch is dat de plannen binnen de genoemde termijn zullen worden gerealiseerd en wordt specifiek gevraagd naar de benodigde betrokkenheid van RWS en ProRail. Hiermee is de toezegging aan rapporteur Veltman om de Kamer voor het CD MIRT te informeren over de nieuwe criteria en geactualiseerde afweegkaders voor de € 2,5 mld. voor de ontsluiting nieuwe woningbouw afgedaan. In het komende BO MIRT maken Rijk en regio afspraken over de inzet van de € 2,5 mld. in zowel grootschalige woningbouwlocaties als daarbuiten.

In de bijlage bij deze brief worden de doeltreffendheid, doelmatigheid en evaluatieproces voor de inzet van de € 2,5 mld. toegelicht, aan de hand van het Kader 'Beleidskeuzes uitgelegd'. De afspraken over de inzet van deze middelen worden gemonitord en beheerst door het programma Woningbouw en Mobiliteit, evenals de € 7,5 mld. voor goede bereikbaarheid en ontsluiting van nieuwe woningen waarover in 2022 afspraken zijn gemaakt. De € 2,5 mld. en de € 7,5 mld. zijn binnen het programma twee aparte geldstromen die beheerst worden volgens het 'Plan van aanpak beheersing programma woningbouw en mobiliteit'.⁵ De komende periode wordt dit plan geactualiseerd om aan te sluiten op de nieuwe

⁵ Kamerstuk 36 200-A, nr. 78

afspraken die gemaakt worden en waar mogelijk de administratieve lasten te verlichten.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

1.1.1. Brede welvaart-indicatoren programma Woningbouw en Mobiliteit

Aan rapporteur Veltman is bij het NO MIRT van november 2024 toegezegd concrete brede welvaart-indicatoren op te stellen, uit te werken en de Kamer hierover te informeren tegelijkertijd met de periodieke voortgangsrapportages van het programma. Bij de verdeling van € 7,5 mld. aan mobiliteitsmaatregelen heeft IenW als doel gesteld om zo veel mogelijk bereikbare woningbouw te realiseren. Hiervoor is een afweegkader opgesteld. Door de nieuwe woningen zoveel als mogelijk in of tegen de bestaande stadskernen bij OV-knooppunten te bouwen, wordt er gezorgd voor nabijheid van bestaande voorzieningen en werkgelegenheid. Het creëren van 'nabijheid' voorkomt mobiliteit en daarmee onnodig beslag op de schaarse ruimte en draagt bij aan een prettige leefomgeving en veiligheid. Dit zijn voorbeelden van de effecten op brede welvaart vanuit de afspraken van het programma Woningbouw en Mobiliteit.

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

De bijlage laat een overzicht zien van brede welvaart-indicatoren, zoals het effect op de bereikbaarheid van banen en voorzieningen. Deze indicatoren geven inzicht in de maatschappelijke effecten van het programma en dragen bij aan een breder begrip van de impact van het programma Woningbouw en Mobiliteit.

1.2. Uitvoeringsstrategie langjarige infra en woningbouw

Het kabinet ziet dat het de laatste jaren steeds moeilijker is om grote structuurversterkende projecten op te starten. Dit is mede het gevolg van verschillende factoren: de aanhoudende krappe arbeidsmarkt (zeker bij een vergrijzende bevolking), schaarse fysieke ruimte, beperkte vergunningverlening (onder meer als gevolg van gerechtelijke uitspraken over stikstof en private belangen), netcongestie en dalende Rijksuitgaven voor infrastructuur binnen het Mobiliteitsfonds in de toekomst.

Om de in de Nota Ruimte geschetste ontwikkelrichting te bereiken is een andere manier van werken nodig om de geschetste structuurversterkende projecten uit te voeren en te bekostigen. Het kabinet werkt daarom aan een ontwikkelstrategie grootschalige infra die de ontwikkeling van Nederland faciliteert. Het gaat hierbij nadrukkelijk om projecten waarover nog geen besluiten zijn genomen en waarover nog moet worden besloten.

Bij de strategie onderzoekt het kabinet mogelijkheden van alternatieve bekostiging. Daarnaast onderzoekt het kabinet realistische begrotingen (o.a. passende en uitvoerbare kasritmes) voor de investeringen. Realisme in ambities is van belang om teleurstellingen achteraf te voorkomen. Daarnaast bevat de strategie een overzicht wat naar verwachting nodig is om dergelijke projecten te kunnen starten, inclusief de keuzes en prioriteiten (in de eerdergenoemde factoren) die nodig zijn en eventueel aanvullend beleid dat nodig is. Voor de departementale begrotingsbehandelingen van het najaar van 2025 stuurt het kabinet de voortgang aan de Tweede Kamer.

2. Voortgang MIRT-projecten en -programma's

2.1. Regio Noord

2.1.1. Deltaplan voor Noordelijk Nederland

Met de vervolgstappen voor de Lelylijn, Nedersaksenlijn en Bestaand spoor werken Rijk en regio toe naar de realisatie van het gehele Deltaplan voor

Noordelijk Nederland. Met het gezamenlijk vastgestelde *Deltaplan Perspectief* 2050 als integraal toekomstbeeld wordt gewerkt aan het verbeteren van de brede welvaart en leefbaarheid van Noordelijk Nederland. De agenda voor samenwerking tussen Rijk en regio uit het perspectief is daarbij een belangrijke leidraad.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Lelylijn

Rijk en regio blijven zich inzetten voor de totstandkoming van de Lelylijn. Daarom wordt doorgewerkt met het Masterplan Lelylijn. In het Masterplan worden de financierbaarheid en mogelijke financieringsopties van de Lelylijn uitgewerkt, om zo in de toekomst wel de stap naar de MIRT-verkenning te kunnen zetten. Daarnaast wordt gekeken naar vier gebiedsverdiepingen en wordt er vooruitgekeken naar de impact van de Lelylijn over 100 jaar. Door zowel in als uit te zoomen ontstaat er een beter beeld van de lokale inpassing van hoogkwalitatieve stationslocaties en de structuurversterkende werking van de Lelylijn voor ruimtelijk-economische ontwikkeling. De Lelylijn wordt verankerd in de Nota Ruimte. Het kabinet verkent een uitvoeringsstrategie langjarige infra en woningbouw, om eventuele volgende investeringen in grootschalige structuurversterkende infrastructuur, zoals de Lelylijn, te kunnen uitvoeren en bekostigen.⁶

Nedersaksenlijn

Het kabinet heeft een aanvullende reservering van € 1,9 mld. gemaakt voor de Nedersaksenlijn. Met dit aanvullende bedrag is zicht op financiering om de MIRT-verkenning te starten. Samen met de provincies Groningen, Drenthe en Overijssel wordt gewerkt aan een startdocument voor het starten van deze verkenning. De Tweede Kamer heeft per motie verzocht de MIRT-verkenning uiterlijk met Prinsjesdag te starten.⁷ Hiervoor is het noodzakelijk dat zowel Tweede als Eerste Kamer akkoord zijn met de aanvullende reservering zoals die in de Voorjaarsnota is opgenomen.

Met de komst van de Nedersaksenlijn wordt het oostelijke deel van Groningen en Drenthe per spoor verbonden met Overijssel, de steden Groningen en Leeuwarden en de plaatsen hier tussenin. Dit geeft een belangrijke impuls voor de leefbaarheid, woningbouw, bereikbaarheid van banen, onderwijs en voorzieningen en daarmee aan de kansen en brede welvaart voor de inwoners en bedrijven in dit gebied. Deze onderwerpen komen expliciet terug in een integraal plan van aanpak voor de MIRT-verkenning.

Bestaand spoor

Ook het belang van een goede bereikbaarheid van Noord-Nederland via het bestaande spoor vindt het kabinet van groot belang. Om die reden is er, aanvullend op de eerdere € 75 mln. bij de voorjaarsbesluitvorming € 100 mln. geheralloceerd voor de aanpak van de spoorinfrastructuur op en rond Meppel. Deze middelen worden gebruikt voor minder verstoringen en meer en snellere treinen op het traject. Op het BO MIRT 2025 worden er met de regio nadere afspraken gemaakt over de invulling van dit budget.

2.1.2. Paddepoelsterbrug

In maart 2025 is de bestuursovereenkomst ondertekend tussen IenW en de gemeente Groningen voor de realisatie van de Paddepoelsterbrug. Hierdoor kan begonnen worden met de realisatie en wordt een belangrijke verbinding in de stad

⁶ Kamerstuk 36 600-A, nr. 54

⁷ Kamerstuk 29 984, nr. 1254

hersteld. De gemeente wordt eigenaar en beheerder van de brug en wordt verantwoordelijk voor het onderhoud. IenW levert een vaste bijdrage van € 15,7 mln. voor de bouw en € 2,4 mln. als afkoop van het beheer en onderhoud. De gemeente levert een bijdrage van € 2,2 mln. De planning is dat de realisatie in 2026 start en de openstelling in 2027 zal plaatsvinden.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.1.3. Pilot Buitendijkse slibsedimentatie Eems-Dollard

Op 17 april 2025 is de projectbeslissing ondertekend en daarmee start de realisatiefase van dit project. In de (zuid)westhoek van de Dollard worden rijshoutendammen in organische vormen en halve maan structuren geplaatst. Met dit project, dat deel uitmaakt van het Rijksprogramma Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW), wordt de komende tien jaar onderzocht of het mogelijk is om slib op een natuurlijke manier vast te leggen (slibsedimentatie). Deze overgangen kunnen zich ontwikkelen tot nieuwe leefgebieden voor planten en dieren.

2.2. Regio Zuidwest

2.2.1. PHS Den Haag-Rotterdam

Op 14 april 2025 is, in aanwezigheid van de staatssecretaris van IenW en vertegenwoordigers uit de regio, de opening verricht van de uitbreiding naar vier sporen tussen Schiedam-Rotterdam en tevens de afronding van het gehele PHS-project Rijswijk-Rotterdam gevierd. Dit is een belangrijke mijlpaal voor het Programma Hoogfrequent Spoorvervoer en betekent ook dat de eerste PHS-corridor volledig is opgeleverd. Voor de reizigers levert het een beter en frequenter treinproduct op. Dit was eind december grotendeels al gerealiseerd toen het deel Rijswijk-Delft Campus in gebruik is gesteld; nu is ook de stop van alle sprinters op Schiedam mogelijk geworden. Deze PHS-maatregelen zijn ook de basis voor een verdere verbetering in de toekomst die in de MIRT-verkenning Oude lijn wordt onderzocht.

2.2.1. Bereikbaarheid Rotterdamse haven

Het kabinet heeft zich in het Regeerakkoord het behoud van een goede leveringszekerheid voor goederen en het bestrijden van de files tot doel gesteld. Door de groeiende filedruk op de A15 en een groeiende containeroverslag staat de bereikbaarheid van de Rotterdamse containerhaven echter steeds meer onder druk. De efficiëntie en het rendement van het logistieke proces in de Rotterdamse haven en de snelheid van het vervoer van goederen van en naar het achterland komt daarmee in de knel. Dit levert niet alleen problemen voor de leveringszekerheid op maar doet ook afbreuk aan de Nederlandse logistieke toppositie als toegangspoort naar Europa voor goederen.

Het structureel borgen van deze bereikbaarheid van de containerhaven van Rotterdam vraagt om een multimodale aanpak waarin de gehele logistieke keten samenwerkt in het havengebied en het achterland aan een snelle, efficiënte, gedigitaliseerde en duurzame afhandeling van de transporten. Om dit te bespreken heeft op 10 april 2025 een gesprek tussen de bewindspersonen van IenW en het Havenbedrijf Rotterdam, vertegenwoordigers van de logistieke keten, lokaal bestuur, branche-organisaties en andere betrokkenen bij het containervervoer via de corridors plaatsgevonden. Daarbij is afgesproken een gezamenlijke aanpak te ontwikkelen, die eind 2025 aan de Kamer wordt gezonden.

2.2.1. Gebiedsontwikkeling Maasterras

De gemeente Dordrecht en de ministeries van VRO en IenW hebben aanvullende afspraken gemaakt over de gebiedsontwikkeling Maasterras. Voor het vernieuwen van de aanlanding van de Stadsbrug Dordrecht zegt het Rijk een aanvullende bijdrage van € 25 mln. toe onder voorwaarde van cofinanciering door de gemeente Dordrecht van eveneens € 25 mln. Deze afspraak is onder voorbehoud van positieve besluitvorming door de gemeenteraad over het bestemmingsplan.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.3. Regio Oost

2.3.1. PHS Nijmegen

Op 11 juni 2025 is de starthandeling verricht om de start van grootschalige werkzaamheden te markeren. Met de verbouwing vergroot ProRail o.a. de transfercapaciteit van het station inclusief nieuw perron en sporen met opstelcapaciteit voor reizigersmaterieel. Er komt een grote brede reizigerstunnel onder de sporen extra en het station krijgt een tweede entree aan de westzijde (achterkant). Ook past ProRail de sporen aan zodat de treinen in de gewenste richting en met de gewenste vertrektijd elke tien minuten kunnen rijden. De planning is om het station in 2028 klaar te hebben, zodat de treinen per dienstregeling 2029 (ingaaend eind 2028) goed over het uur verspreid zijn.

2.4. Regio Noordwest

2.4.1. A1/A28 knooppunt Hoevelaken

Conform de afspraak in het BO MIRT 2024 heeft het Rijk, in samenspraak met de regio, onderzocht of het mogelijk is om het MIRT-project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken in kleinere projecten op te delen en te faseren. Hiervoor zijn vier varianten opgesteld die (een deel van) de structurele bereikbaarheidsknelpunten rond het knooppunt Hoevelaken aanpakken. De aanpak van het knooppunt Hoevelaken zelf maakt daar geen onderdeel van uit, mede omdat dit zeer complexe en daarmee kostbare ingrepen vergt. Daar waar er samenhang is, is in de varianten wel de aanpassing aan de aansluiting A1/A30 Barneveld (voorkeursvariant) opgenomen. Dit project sluit immers aan op het project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken.

De vier varianten zijn onderzocht en beoordeeld op de aspecten doorstroming, stikstof, verkeersveiligheid en kosten.⁸ Rijk en regio hebben de resultaten besproken en onderkennen de meerwaarde van een opgedeelde en gefaseerde aanpak van het project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken in combinatie met het voorkeursalternatief A1/A30 Barneveld. Daarbij concluderen Rijk en regio dat variant vier leidt tot positieve verkeerskundige resultaten, tegen relatief beperkte middelen. In deze variant wordt de capaciteit op de A1 ten oosten van knooppunt Hoevelaken in beide richtingen en ten westen van knooppunt Hoevelaken richting het westen vergroot. Dit in combinatie met maatregelen die de doorstroming van de A1-A30 aansluiting Barneveld verbeteren én het verlengen van de spitsstrook op de A28 in knooppunt Hoevelaken. Hiermee wordt het grootste knelpunt, namelijk de A1 tussen knooppunt Hoevelaken en aansluiting Barneveld, opgelost. De kosteninschatting van deze variant bedraagt circa € 475 mln. (met een bandbreedte van 25%). Ter vergelijking: het budget van project Knooppunt

⁸ Onderliggende rapporten hierover zijn te vinden op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/02/17/nrm-quickscan-opknippen-mirt-project-a1-a28-knooppunt-hoevelaken> en <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2025/05/21/knooppunt-a28-a1-hoevelaken-stikstofdepositieberekeningen>.

Hoevelaken voorafgaand aan de herprioritering bedroeg € 1.145 mln. (prijsspeil 2022).

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Deze variant kent echter nog steeds een substantiële stikstofopgave (de hoogst berekende bijdrage is 32 mol/ha/jaar in de directe nabijheid van de A1 op de Veluwe). Rijk en regio werken samen om een oplossing te vinden voor de stikstofopgave. Komende periode werken Rijk en regio aan een besluit in het BO MIRT 2025 over een plan van aanpak om variant vier nader uit te werken tot een (ontwerp)projectbesluit. Daarbij zet het Rijk zich in om de bijbehorende financiering en capaciteit te alloceren. Hierbij blijft zicht op volledige realisatie van het project A1/A28 Knooppunt Hoevelaken in lijn met het Ontwerptractébesluit van 2018 en eerder gemaakte bestuurlijke afspraken.

2.4.2. Derde perron Amsterdam-Zuid

Eind 2023 is de Planning- en Studiefase van het project Derde Perron gestart. Om de kosten in het verdere ontwerpproces goed te kunnen beheersen, is besloten de kostenraming van het project te herijken. Zo is het vertrekpunt voor deze fase geschoond van de excessieve prijsstijgingen uit de voorgaande periode. Uit de herijking blijkt dat de projectscope niet meer te realiseren is binnen het huidige projectbudget, de raming bedraagt € 597 mln. tegen een projectbudget van ca. € 459 mln. Dit is de komende periode dan ook onderwerp van gesprek. Het grootste deel van de stijging – bijna driekwart – is echter toe te schrijven aan de excessieve kostenstijgingen van materiaal en arbeid.

De Planning- en Studiefase wordt vooralsnog volgens planning voortgezet. In 2027 zijn voor het vervolg van het project richtinggevende keuzes noodzakelijk inclusief evenwicht in raming en budget. De Kamer zal op dat moment nader worden geïnformeerd of eerder als daar aanleiding toe is.

2.5. Regio Zuid

2.5.1. Wilhelminakanaal Sluis II

In november 2024 is de Kamer geïnformeerd over de MIRT-projectbeslissing het project Wilhelminakanaal Sluis II. Daarna is door Rijk en regio verder gewerkt aan een Bestuursovereenkomst (BOK). Op 10 maart 2025 is het startschot gegeven voor de nieuwbouw van Wilhelminakanaal Sluis II en is de BOK ondertekend. In de BOK zijn nadere afspraken gemaakt over onder andere 30% cofinanciering van het project door Noord-Brabant en Tilburg. Dit betekent dat weer een stap gezet is in de opwaardering van het Wilhelminakanaal voor grotere schepen. De aanbesteding start binnenkort; naar verwachting vindt de gunning aan een aannemer voor de zomer van 2026 plaats. De voorlopige planning voor ingebruikname van het Wilhelminakanaal voor klasse IV-schepen is voorzien in 2029.

2.5.2. Meanderende Maas

De Kamer is eerder geïnformeerd over de ondertekening van de BOK Meanderende Maas en de overgang naar de realisatiefase.⁹ Destijds was duidelijk dat de planning- en studiefase tien maanden langer had geduurd dan bij aanvang van die fase werd verwacht. Primaire oorzaak hiervoor was de juridische complexiteit bij het verankeren van de toepasbaarheid van gebiedseigen grond in het Projectplan Waterwet. Waterschap Aa en Maas, provincie Noord-Brabant en IenW hebben de extra kosten van ongeveer € 3,9 mln. als gevolg van deze

⁹ Kamerstuk 36 600-A, nr. 16

vertraging gezamenlijk bekostigd, waarvan circa € 1,5 mln. door IenW aanvullend wordt bijgedragen.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

2.5.3. Groene Rivier Well

Voor het project gebiedsontwikkeling Groene Rivier Well zijn Rijk en regio gekomen tot een gezamenlijke financiële dekking voor de realisatie. Daarvan zal het Rijk maximaal € 38 mln. extra bijdragen (inclusief beheer en onderhoud). De regio heeft € 15 mln. aan aanvullende maatregelen genomen. Door de Groene rivier aan te leggen heeft de rivier na de uitvoering meer ruimte en zal de waterveiligheid op orde zijn. Er is door deze maatregel ook een kans om de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren, de natuur uit te breiden en te voorzien in natuurinclusieve landbouw.

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.6. Nationaal

2.6.1. Aanpak herstart zeventien gepauzeerde MIRT-projecten

In 2023 heeft IenW moeten besluiten om zeventien MIRT-projecten te pauzeren vanwege de opeenstapeling van financiële, stikstof- en personele problematiek, en de middelen hiervoor in te zetten voor tegenvallers bij lopende projecten en intensivering op instandhouding.¹⁰ In juni 2024 heeft de Kamer een eerste aanzet voor een Plan van Aanpak herstart gepauzeerde MIRT-projecten ontvangen.¹¹ Aan de Kamer is toegezegd een analyse op te stellen over welke van de 17 gepauzeerde projecten als eerste opgestart kan worden in 2025, evenals een stand van zaken van de gepauzeerde projecten waarbij ingegaan wordt op de mogelijkheid tot het faseren of opknippen van projecten. Ter invulling van deze toezeggingen is een aanpak herstart opgesteld, die een bijlage bij deze brief is.

Met het toezenden van de 'Update Integrale Mobiliteitsanalyse' is de Kamer geïnformeerd over de impact van het pauzeren van de zeventien projecten op de doorstroming en verkeersveiligheid.¹² De opgave van de zeventien gepauzeerde projecten blijft urgent. Nut en noodzaak van deze projecten staan niet ter discussie. Daarom maakt IenW geen onderscheid in urgentie voor herstart.

Voor de mogelijkheden van een herstart kijkt IenW naar de kansen die er zijn ten aanzien van de randvoorwaarden stikstof, financiën en capaciteit. In het licht van de beperkingen is het de ambitie van IenW ieder jaar één gepauzeerd project op te starten, mits voldaan kan worden aan deze randvoorwaarden. In lijn met de motie van de leden Grinwis en Vedder verkent IenW per gepauzeerd project de mogelijkheid projecten in fasen op te knippen.¹³

In de BO's MIRT, ten eerste van 2025, overleggen Rijk en regio over de gepauzeerde projecten en eventuele kansen die er zijn ten aanzien van stikstof, financiën en capaciteit. Conform de motie Krul wordt de Kamer in de MIRT-brief najaar 2025 geïnformeerd over de stand van zaken.¹⁴

2.6.2. Kleine verbeteringen autonetwerk of doorstroming

Vorig jaar heeft IenW besloten om € 280 mln. te reserveren voor het uitvoeren van kleine maatregelen, gericht op het verbeteren van het autonetwerk of de doorstroming van automobiliteit op het nationale netwerk. Het doel is om snel

¹⁰ Kamerstuk 36 200-A, nr. 78

¹¹ Bijlage 2024D26244 bij Kamerstuk 36 410 A, nr. 61

¹² Bijlage 2023D49872 bij Kamerstuk 36 410 A, nr. 21

¹³ Kamerstuk 31 305, nr. 492

¹⁴ Kamerstuk 29 385, nr. 132

concrete maatregelen te nemen waar de weggebruiker positief effect van ervaart. De regio's hebben inmiddels maatregelen voorgesteld bij IenW, zoals het verbeteren van de afritten en kruispunten/rotondes rond de snelwegen en aangrenzende wegen. Deze voorstellen zijn door IenW beoordeeld aan de hand van het vastgestelde beoordelingskader (o.a. gericht op het snel en kosteneffectief bereiken van verbetering van de doorstroming). Rijk en regio hebben afgesproken dat de regio de komende periode de kansrijke maatregelen verder uitwerkt, zodat in het BO MIRT 2025 definitieve besluitvorming kan plaatsvinden over de inzet van de € 280 mln. aan Rijksmiddelen voor deze kansrijke maatregelen.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.6.3. Verkeersveiligheidsaanpak Rijks-N-wegen

Er is € 200 mln. beschikbaar gesteld voor het verbeteren van de verkeersveiligheid van Rijks-N-wegen.¹⁵ Hiermee worden maatregelen getroffen in twee verschillende tranches. De Kamer wordt hierover jaarlijks geïnformeerd. Naar verwachting is eind dit jaar de helft van de maatregelen uit de eerste tranche uitgevoerd en zijn de resterende maatregelen in opdracht gegeven of vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst met regionale partijen. Dit jaar nog wordt bijvoorbeeld de moeilijk overrijdbare rijrichtingscheiding gerealiseerd op grote delen van de N57 en N59. In het najaar van 2025 worden met het groot onderhoudsmoment op de N99 diverse verkeersveiligheidsmaatregelen getroffen, zoals aanpassingen bij de rotonde met het defensierterrein, bermmaatregelen, aanpassingen in het profiel en het terugbrengen van de snelheid naar 80 km/uur. De maatregelen op de N33 worden meegenomen met het groot onderhoud in 2025/2026. Voor enkele projecten start de realisatie vanaf 2026. Voor de ongelijkvloerse turborotonde op de N9 ter hoogte van de Kogendijk is recent een samenwerkingsovereenkomst gesloten en de verwachte realisatietermijn is 2026/2027. Zoals eerder aan de Kamer gemeld, geldt dat de aanpak op de N18 wordt geoptimaliseerd.¹⁶ Dit betekent dat de scope van het project wordt vergroot. Daardoor wordt de realisatietermijn verschoven naar 2027.

De tweede tranche bevat meer complexe en grootschalige maatregelen, die een lange proceduretijd kennen en meer tijd vragen. Het gaat om de N14, N44, N36, N50 Kampen-Ramspol, N59 en de N915. RWS werkt momenteel aan de planuitwerking van de verkeersveiligheidsmaatregelen in de tweede tranche. Voor de N36 en N50 Kampen-Ramspol geldt dat de kosten voor de rijbaanscheiding hoger uitvallen nu deze verder zijn uitgewerkt. Conform de motie van het lid Veltman is de opgave voor de N36 meegenomen in de bredere afweging voor het MF. Hiermee wordt de motie deels als afgedaan beschouwd. Met de Voorjaarsbesluitvorming 2025 is het budget voor de N36 opgehoogd met € 115 mln. Met de motie van het lid Veltman¹⁷ en de motie van het lid Pierik¹⁸ wordt verzocht te onderzoeken hoe en op welke manier op de N50 (Kampen-Ramspol) en de gehele N36 (Wierden-Ommen) de rijbanen veiliger gemaakt kunnen worden. Momenteel wordt bekeken wat voor gevolgen de motie Pierik en het extra budget voor de N36 voor de uitgangspunten van het project hebben. Voor de N50 blijft het budget ongemoeid, dus daar zal bekeken moeten worden hoe met het beschikbare budget een verkeersveilige oplossing gerealiseerd kan worden.

¹⁵ Kamerstuk 29 398, nr. 1014

¹⁶ Kamerstuk 36 600-A, nr. 16

¹⁷ Kamerstuk 36 600-A, nr. 30

¹⁸ Kamerstuk 29 398, nr. 1168

Vanuit het programma 'Meer Veilig' staan de laatste maatregelen voor een veilige berminrichting op Rijks-N-wegen gepland in 2025 en 2026.¹⁹

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

2.6.4. Voortgang aanpak spits spreiden en -mijden

Om files op de weg en drukte in de treinen voor reizigers te beperken, werkt IenW samen met andere overheden en maatschappelijke partners aan de aanpak spitsspreiden en -mijden. In aanvulling op de reservering van € 16 mln. waar de Kamer eind 2024 over is geïnformeerd, is in de Voorjaarsnota 2025 een aanvullende meerjarige investering van in totaal € 50 mln. afgesproken.²⁰ De Kamer wordt dit najaar geïnformeerd over de aanpak. Vanuit de verantwoordelijkheid als werkgever is IenW gestart met een pilot om het mijden van de spits door ambtenaren extra te stimuleren.

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

2.6.5. Innovatieagenda Bronaanpak Spoortrillingen (IBS)

Met de Innovatieagenda Bronaanpak Spoortrillingen (IBS) wordt gewerkt aan meer effectieve maatregelen tegen hinder door spoortrillingen. De IBS wordt uitgevoerd door ProRail en wordt in 2025 afgerond. Enkele deelprojecten vragen meer tijd en zullen later worden afgerond. Op 3 november 2025 vindt het slotsymposium plaats. De bijgevoegde voortgangsrapportage (zie bijlage) beschrijft de voortgang in 2024. IenW werkt daarnaast verder aan de ontwikkeling van een landelijke aanpak van spoortrillingen. Hierover zal de Kamer op een later moment worden geïnformeerd.

3. Moties en toezeggingen in het kader van het MIRT

3.1. Aanpak instandhoudingsopgave

De afgelopen periode is in een aantal aangenomen moties en toezeggingen in debatten ingegaan op het aanbesteden van de infraprojecten van RWS. Daarbij zijn vragen gesteld over het aanbestedingsproces, de meerjarenplanning van projecten die eraan komen en de efficiënte inzet van middelen. Deze vragen hangen samen met de enorme omvang van de infrastructurele instandhoudingsopgave, die onder de uitdagende omstandigheden van dit moment, zoals toegenomen kosten en de schaarste aan personeel, voortvarend moet worden aangepakt. In deze brief wordt ingegaan op de manier waarop RWS invulling aan de opgave geeft, waarmee ook invulling wordt gegeven aan de moties en toezeggingen over dit onderwerp.

Aanbesteden van infraprojecten

RWS besteedt de uitvoering van projecten aan. Per project worden afwegingen gemaakt over hoe wordt aanbesteed binnen de ruimte die de aanbestedingsregels bieden. Ontwikkelingen, zoals meer focus op instandhouding, de toegenomen krapte op de arbeidsmarkt, toegenomen kosten in de afgelopen jaren, en meer aandacht voor risicoverdeling vragen om extra aandacht in de marktbenadering. Zo heeft RWS voor de intensivering van de instandhouding voor tunnels, bruggen, viaducten en sluizen gekozen voor langjarige programmatische samenwerking met marktpartijen in portfoliocontracten. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een uitzondering in de aanbestedingswet, die gebruikt mag worden als een langere contractduur dan de gebruikelijke vier jaar kan worden gemotiveerd. Met deze portfolioaanpak kunnen leereffecten en innovaties over projecten heen worden benut en wordt aan marktpartijen meer zekerheid op langere termijn geboden. Ook probeert RWS efficiencyvoordelen te realiseren door technisch soortgelijke objecten op deze manier gebundeld aan te besteden, waardoor minder capaciteit

¹⁹ Kamerstuk 34 775, nr. 64

²⁰ Kamerstuk 31 305, nr. 483

nodig is voor het doorlopen van tenders, zoals de motie van de leden Heutink c.s.²¹ vraagt. Zo besparen zowel de opdrachtgever als de marktpartijen die inschrijven tijd en kosten, ook in de waterveiligheidssector. Hiermee is invulling gegeven aan de toezegging over dit onderwerp aan het lid Grinwis bij het CD Water van 18 november 2024.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

RWS onderzoekt voortdurend hoe de mogelijkheden van de aanbestedingswet worden benut en maakt gebruik van bijzondere aanbestedingsprocedures, zoals de Concurrentiegerichtte Dialoog of het Innovatiepartnerschap, die alleen in specifieke gevallen mogen worden toegepast. Momenteel wordt verkend of het op voorhand opnemen van specifieke clausules voor innovatie meer ruimte biedt in de uitvoering en van toegevoegde waarde kan zijn voor de contracten van RWS. RWS voert continu de dialoog met de markt om zelf ook te blijven leren hoe de beoogde langjarige samenwerking met de markt en de gekozen contractvorm daarbij uitpakken en daarop weer te kunnen acteren op basis van de mogelijkheden die de aanbestedingswet biedt. Ook wordt gemonitord of er aanknopingspunten zijn rondom de actuele herziening van de Europese Aanbestedingsrichtlijnen voor verbeteringen in aanbestedingsregelgeving die de samenwerking met de markt en daarmee de productie van RWS bevorderen. Hiermee is de motie van de leden Heutink c.s. beantwoord.²²

Meerjarig inzicht in projecten

De motie van de leden Veltman c.s. vraagt naar versneld inzicht in de staat van de infrastructuur, doelen voor wat betreft het onderhoud de 'dealflow' richting marktpartijen, en een plan voor een evenwichtige verdeling van risico's bij de uitvoering van weg- en waterbouwprojecten.²³

Jaarlijks ontvangt de Kamer de rapportage 'Staat van de Infrastructuur', waarin de Kamer wordt geïnformeerd over de actuele technische staat van het hoofdwegennet, het hoofdvaarwegennet en het hoofdwatersysteem. RWS voert de instandhoudingsopgave uit op basis van de minimale kwaliteitseisen zoals beschreven door het basiskwaliteitsniveau (BKN). Vastgesteld is waar een weg, vaarweg, spoorweg of waterwerk in de basis aan moet voldoen om de gebruikers en belanghebbenden goed te kunnen blijven bedienen. Een robuust mobiliteitssysteem met basale voorzieningen passend bij de functie van de verschillende netwerken. In andere woorden: waarvoor ze bedoeld zijn, nu en in de toekomst. Sinds 2024 beschikt RWS over een langjarig vooruitzicht met budget. Er wordt een programmeringsproces doorlopen waarin op basis van functionele, technische en omgevingseisen wordt bepaald welke maatregelen wanneer moeten worden genomen. Daarnaast wordt beoordeeld of deze financieel gedekt kunnen worden en of de beschikbare capaciteit aanwezig is. De beschikbare middelen worden in het programmeringsproces zodanig afgewogen dat een geprioriteerd, maakbaar meerjarig programma tot stand komt.

Voor de eerste vier jaar staat dit meerjarenprogramma goeddeels vast; hoe verder weg in de tijd, hoe flexibeler de programmering nog is. Om marktpartijen te informeren over de projecten die eraan komen, publiceert RWS ten minste twee keer per jaar een inkoopplanning.²⁴ Hierin wordt anderhalf jaar vooruit aangegeven welke projecten, inclusief de geschatte financiële omvang, eraan

²¹ Kamerstuk 36 600-A, nr. 27

²² Kamerstuk 36 600-A, nr. 28

²³ Kamerstuk 36 600-A, nr. 29

²⁴ <https://open.rijkswaterstaat.nl/overige-publicaties/2025/inkoopplanning-rijkswaterstaat-maart/>.

komen en welke contractvorm wordt voorzien. De infrasector heeft RWS laten weten voornamelijk behoefte te hebben aan inzicht voor de komende vijf jaar. Daarom werkt RWS aan het verrijken van de inkoopplanning om tot een meerjarig inzichtelijke dealflow te komen, waarbij tot 8 jaar vooruit wordt gekeken, te beginnen met de Vernieuwingsopgave. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met marktpartijen binnen de 'Taskforce Infra', met als streven dat in 2025 de meerjarige dealflow inzichtelijk is voor de vernieuwingsopgaven en in 2026 voor de totale meerjarige opgave, inclusief onderhoud en nieuwe ontwikkelingen.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Complexe weg- en waterbouwprojecten vragen om een passende risicoverdeling per project. RWS vertaalt dit naar een passende contractvorm waarin de wijze van samenwerken met de markt en het gekozen prijsmechanisme bepalend zijn om te komen tot een risicoverdeling tussen overheid en markt die voor beide acceptabel is. Hiertoe deelt RWS projecten in naar categorieën van eenvoudig tot beleidsrijk en complex. Dat leidt ertoe dat voor de meest risicovolle projecten een andere samenwerkingsvorm en een ander prijsmechanisme gelden dan voor bijvoorbeeld regulier onderhoudswerk. In de continue dialoog tussen RWS en de markt is dit een belangrijk gespreksonderwerp. Daarnaast wordt voorafgaand aan aanbesteding in marktconsultaties getoetst of de beoogde contractvorm en aanpak ook naar inzicht van marktpartijen de best passende is. Tegelijkertijd werkt RWS aan de standaardisering van contractvoorwaarden voor vergelijkbare opgaven om te zorgen voor eenvoud en eenduidigheid, conform de toezegging aan het lid Grinwis bij het CD water 2024.

Het streven is dat de Kamer voorafgaand aan het CD MIRT nog het meerjarenplan instandhouding ontvangt waarin de opgave en aanpak nader worden toegelicht. Dit ter opvolging van de toezegging uit het CD Strategische Keuzes Bereikbaarheid om de Kamer nader te informeren over de meerjarige opgave en aanpak.

3.2. MIRT-investeringen per provincie

Aan het lid Pierik is tijdens het NO MIRT van 2024 toegezegd de verhouding tussen Randstad en regio bij de investeringen van de afgelopen vijf jaar tot heden te onderzoeken. Dit overzicht is voorafgaand aan het CD Strategische Keuzes Bereikbaarheid aan de Kamer gestuurd.²⁵ Tijdens dit debat is door het lid Pierik verzocht om een verdieping met de daadwerkelijke geïnvesteerde bedragen per provincie aan de Kamer toe te sturen. In de bijlage is het toegezegde overzicht te vinden. Wat het kabinet betreft is daarbij sprake van een billijke regionale spreiding.

3.3. Dubbelspoor Zwolle – Deventer

Aan het lid De Hoop is toegezegd in gesprek te gaan met de provincie Overijssel, gemeenten Zwolle, Olst-Wijhe en Deventer en de regio Stedendriehoek over spoorverdubbeling tussen Zwolle en Deventer. Zoals toegezegd is IenW in gesprek gegaan met deze partijen over de spoorverdubbeling tussen Zwolle en Deventer. Op basis van eerder onderzoek blijkt dit, naast jaarlijks behoorlijke exploitatiekosten en de kosten voor beheer, onderhoud en vervanging, flinke investeringen te vragen; schattingen lopen uiteen van € 310 tot € 620 mln. De baten worden beperkt ingeschat. Rijk en regio leggen daarom op dit moment meer prioriteit bij andere (spoorse) projecten.

²⁵ Kamerstuk 36 600-A, nr. 57

Eén van deze projecten is een vierde perron voor station Deventer, dat reeds door ProRail wordt onderzocht in het kader van de robuuste inpassing van de Berlijntrein. Een andere maatregel in dit onderzoek met potentieel veel baten, ook buiten de regio, is een snelheidsverhoging tussen Amersfoort en Apeldoorn. Ook wordt nog gekeken naar een snelheidsverhoging tussen Hengelo en de grens en het aanpassen van station Oldenzaal. Het onderzoek zal binnenkort door ProRail worden afgerond. Daarna zal IenW de resultaten hiervan bespreken met de regionale partijen om te zien of en welke maatregelen tot uitvoering gebracht kunnen worden binnen het beschikbare budget van ca. € 30 mln.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

3.4. Basiskwaliteitsniveau Fiets

Aan de Kamer is per brief toegezegd om deze te informeren over de stand van zaken van het basiskwaliteitsniveau fiets.²⁶ De uitwerking hiervan is in volle gang, maar er is meer tijd nodig dan eerder voorzien. Het dossier is ingewikkeld door de versnippering van fietstoegankelijke infrastructuur op het IenW areaal. De fietstoegankelijke infrastructuur op grond van IenW omvat circa 2.500 kilometer aan wegen en overige paden die door fietsers worden gebruikt en bevinden zich voornamelijk langs weg- en vaarwegen. In het najaar van 2025 wordt de Kamer opnieuw geïnformeerd over de voortgang.

3.5. Beleidsevaluatie Klimaatneutrale en Circulaire Infraprojecten

Aan de Kamer is toegezegd de uitkomsten van een beleidsevaluatie van de strategie Klimaatneutrale en Circulaire Infraprojecten met de Kamer te delen (zie bijlage). Hierin is gekeken naar het ambitiebereik, de implementatie binnen IenW (inclusief RWS) en ProRail, de samenwerking met de medeoverheden en de door de markt ervaren doorwerking richting de grond, weg en waterbouw. Duidelijk is dat klimaatneutraliteit in 2030 ambitieus is. Uit de evaluatie blijkt dat IenW in de uitvoering maximaal 40% CO₂-uitstoot kan vermijden in 2030. IenW kiest voor een reëel tijdspad. Een tijdspad dat past bij de marktontwikkeling en de Europese regelgeving. Zo bevorderen we een gelijk speelveld en geven we uitvoering aan staande afspraken uit bijvoorbeeld het convenant Schoon en Emissieloos Bouwen.

3.6. Effecten samenwerking RWS met markt- en kennispartijen

Bij de procesevaluatie met betrekking tot de vuurtoren Lange Jaap is aan de Kamer toegezegd om te rapporteren over de effecten van de samenwerking van RWS met markt- en kennispartijen.²⁷ Met de onderstaande toelichting wordt aan deze toezegging invulling gegeven.

Er zijn verschillende vormen van samenwerking met kennispartijen, gericht op het vergroten van deskundigheid, delen van kennis, en de toepassing daarvan in de praktijk bij RWS. Hieronder is een aantal belangrijke samenwerkingsinitiatieven toegelicht.

- In het 'NWO Sublime Project' participeert RWS met universiteiten voor de circulariteit en eindelevensduurproblematiek van stalen bruggen.
- Met het Centrum voor Ondergronds Bouwen gebeurt dit op het vlak van tunnelrenovaties en tunnelveiligheid.
- In samenwerking TU Delft en Deltares is een samenwerkingsverband op het gebied van rivierkunde opgezet en worden studenten opgeleid tot rivierdeskundige, waarbij een deel van hen instroomt bij RWS.
- In een onderzoeksprogramma over de rivieren van morgen brengen een aantal promovendi de gevolgen van klimaatverandering op de rivierfuncties

²⁶ Kamerstuk 36 410-A, nr. 49

²⁷ Kamerstuk 35 925-XII, nr. 111

waterveiligheid, natuur en bevaarbaarheid in kaart. De inzichten die gedurende de onderzoeken beschikbaar zijn gekomen, zijn direct in de lopende projecten en beheer- en beleidsvraagstukken meegenomen.

- In maart 2024 heeft RWS een marktconsultatie met betrekking tot de strategische verkeer- en vervoersmodellen georganiseerd. Met deze kennisuitwisseling worden de modellen verbeterd.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

3.7. Informatievoorziening Vuurtoren Westhoofd en problematiek Slijkgat

De motie van het lid Grinwis c.s. verzoekt de regering een onafhankelijke evaluatie uit te voeren naar het sluiten van de nautische post Vuurtoren Westhoofd.²⁸ Het besluit is ondertussen met betrokken partijen geëvalueerd; de rapportage is bij deze Kamerbrief bijgevoegd. In deze evaluatie is ook de problematiek omtrent het Slijkgat meegenomen, zoals is toegezegd bij het CD Tuinbouw, Visserij en Biotechnologie van 8 februari 2024.

De belangrijkste conclusie is dat er vertrouwen bestaat dat de betrokken omgevingspartijen en RWS de benodigde zaken op de juiste manier zullen afronden. Er is echter consensus dat het proces rondom de beëindiging van de dienstverlening beter had gekund. Goede afstemming en heldere communicatie over dergelijke besluiten is noodzakelijk. Op basis van de aanbevelingen heeft Rijkswaterstaat een actielijst opgesteld. Een belangrijk deel van de acties loopt reeds en een deel is ook reeds uitgevoerd. Het gaat om onder andere het voortzetten van het maandelijks peilen en baggeren van het Slijkgat, het afstemmen van beleid en verantwoordelijkheden tussen betrokken overheidsinstanties en het verbeteren van de communicatie voor vaarweggebruikers met duidelijke en makkelijk vindbare informatie. Met het uitvoeren van deze acties wordt verwacht dat de verloren functies van de Vuurtoren Westhoofd voldoende worden ingevuld en dat de beschikbaarheid van het Slijkgat wordt geborgd voor de vaarweggebruikers. De invulling en voortgang van deze acties worden afgestemd met betrokken omgevingspartijen en vaarweggebruikers.

3.8. Gemeentelijke parkeertarieven

De motie van het lid Veltman verzoekt de regering gemeentelijke parkeertarieven voor bezoekers en bewoners in kaart te brengen, deze te vergelijken met het buitenland en hierover in gesprek te gaan met gemeenten.²⁹ Informatie over gemeentelijke parkeertarieven is ruim beschikbaar in publiek toegankelijke bronnen. Data wordt verzameld, gepubliceerd en gevisualiseerd door onder anderen de Rijksdienst Wegverkeer, het Centrum voor Onderzoek van de Economie van de Lagere Overheden en de Vereniging Eigen Huis. Uit deze bronnen blijkt dat parkeertarieven sterk variëren binnen en tussen gemeenten, zowel voor bezoekers als bewoners. Er is sprake van tariefdifferentiatie, onder meer op basis van seizoenen, zones en gebruiksduur. In grote Nederlandse steden zijn de tarieven voor bezoekers relatief hoog ten opzichte van het buitenland. Dit blijkt uit een internationale vergelijking (Global Parking Index) en uit gepubliceerde cijfers van een veelgebruikte Europese parkeerapp.

De zorgen over de hoogte van parkeertarieven en het verdwijnen van parkeerplaatsen is gedeeld met de gemeenten. Dit onderwerp is besproken met onder meer de VNG tijdens het BO Mobiliteit van mei 2025, zoals toegezegd aan

²⁸ Kamerstuk 36 410-XII, nr. 48

²⁹ Kamerstuk 36 600-XII, nr. 39

de leden De Groot en Veltman.³⁰ Hier is door de betrokken partijen onderstreept dat de verantwoordelijkheid voor het parkeerbeleid, inclusief de tarifiering en het aantal plekken, bij gemeenten ligt. Hiermee is uitvoering gegeven aan de motie en de toezegging aan de Kamer.

**Ministerie van
Infrastructuur en
Waterstaat**

4. Slot

Over de uitkomsten van het volgende BO MIRT wordt de Kamer zoals gebruikelijk per brief geïnformeerd, in aanloop naar het volgende Notaoverleg MIRT.

Kenmerk
IENW/BSK-2025/125348

Hoogachtend,
DE MINISTER VAN INFRASTRUCTUUR EN WATERSTAAT a.i.,

Sophie Hermans

³⁰ Kamerstuk 2024Z17535

Ruimtelijk Arrangement Gelderland; Sterk in het Midden

RO Afspraken Kabinet & GS Provincie Gelderland
2 juni 2025

Ondertekening Minister VRO namens Kabinet

Ministerie van Volkshuisvesting en
Ruimtelijke Ordening

Ondertekening College van Gedeputeerde Staten van Gelderland

≡ provincie
Gelderland

Inhoudsopgave

Inleiding: richtinggevend ruimtelijk beleid ter ondersteuning van de uitvoering

1. Gezamenlijk RO kader

Afspraak 1.1 zorgvuldig ruimtegebruik: recht doen aan...

2. RO afspraken water en bodem

Afspraak 2.1 Zoetwaterbeschikbaarheid: woningbouw en drinkwater

Afspraak 2.2 Zoetwaterbeschikbaarheid: en regio accenten zoetwaterstrategie

Afspraak 2.3 Waterveiligheid: bouwen en risicovolle overstromingsgebieden

Afspraak 2.4 Watersysteem: Rivierbodempligging en waterverdeling Rijntakken

3. RO afspraken ontwikkeling naar een vitaal landelijk gebied

Algemeen

Afspraak 3.1 Water en bodem: stikstofemissie-arme stroken Veluwe

Afspraak 3.2 Zorgvuldig ruimtegebruik: landbouwgronden/generieke afspraken RLN

Afspraak 3.3 Water en bodem: de rol van de Veluwe in de toekomstige drinkwatervoorziening

Regionale accenten

4. RO afspraken ontwikkeling naar een toekomstbestendige economie met passende netwerken

Algemeen

Afspraak 4.1 Energie: ruimtelijke sturing op energiesysteem

Afspraak 4.2 Energie: kansen voor decentrale energiesystemen i.r.t. regionaal maatwerk

Afspraak 4.3 Energie: duurzame energiemix

Afspraak 4.4 Bereikbaarheid: goederencorridors

Afspraak 4.5 Economie: Circulaire economie, werklocaties HMC en watergebonden bedrijven

Afspraak 4.6 Economie: campusvorming

Regionale accenten

5. RO afspraken ontwikkeling naar sterke steden, dorpen en regio's

Algemeen

Afspraak 5.1 Algemeen/energie/bereikbaarheid: realisatie woningbouw

Afspraak 5.2: Woonopgave: Rijksbrede betrokkenheid randvoorwaarden

Afspraak 5.3 Algemeen: regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie (VISTA)

Afspraak 5.4: Algemeen: Groen in en om de stad

Regionale accenten

6. RO afspraken Defensie

Algemeen

Afspraak 6.1 Defensie: uitwerking in gezamenlijk gebiedsproces

Afspraak 6.2 Defensie: inpassing intensivering kazernes Ermelo, Stroe irt ontwikkelingen in Flevoland

Afspraak 6.3: Defensie: spelregels planologisch regimes Defensie functies luchtruim

Afspraak 6.4: Defensie: economisch/maatschappelijke kansenagenda Gelderland

7. RO afspraken Cultureel Erfgoed

Algemeen

Afspraak 7.1: Cultureel Erfgoed: cultuurlandschappelijke waarden

Afspraak 7.2: Cultureel Erfgoed: Hollandse Waterlinie

8. Langjarige samenwerking rijk en provincie

8.1. Betrokkenheid gemeenten en waterschappen

8.2 Monitoring en bijsturing

8.3 Communicatie

8.4 Financiën

Bijlagen

Inleiding: richtinggevend, ruimtelijk beleid ter ondersteuning van de uitvoering

Context en urgentie: schaarse ruimte eerlijk verdelen en samenwerken aan ruimtelijke ordening

Ruimte is een schaars en waardevol goed. De grote opgaven waar Nederland en Gelderland voor staan hebben allemaal ruimtelijk consequenties, waaronder de bouw van 100.000 woningen per jaar, de ombouw van fossiele naar duurzame energie, de inzet op een circulaire economie, perspectief voor de landbouw, herstel of verbetering van de natuur en waterkwaliteit, zorgen voor bereikbaarheid en mobiliteit, borgen van onze gezondheid, rekening houden met water en bodem en anticiperen op de effecten van klimaatverandering. Deze opgaven vragen - naast ruimte - integrale samenhangende afwegingen die moeten leiden tot robuuste ruimtelijke keuzes die uiteindelijk neerslaan op erf en perceel. Daarbij moeten gemeenten, waterschappen en provincies samen met de inwoners en het Rijk aan de slag om resultaat te behalen. Dit vraagt goede samenwerking tussen de overheden. Voorliggend ruimtelijk arrangement van Rijk en provincie Gelderland is een belangrijke stap hierin. Zonder keuzes hebben we meer fysieke ruimte nodig dan er in Nederland beschikbaar is. Als we keuzes maken, slim combineren en een integrale aanpak hanteren, is het mogelijk om een balans vinden tussen het beschermen van een veilige en gezonde leefomgeving en het optimaal benutten van de ruimte om ontwikkeling mogelijk te maken.

Gelderland in Nederland: Sterk in het Midden

Kijkend naar de inrichting van Nederland is Gelderland een sterke provincie in het midden van het land. Enerzijds een schakel tussen Randstad, Noord- en Zuid-Nederland en Duitsland; anderzijds een provincie met een krachtig eigen profiel. Een provincie met veel groen en veel interactie tussen middelgrote steden en kleinere kernen. Waarbij de Gelderse regio's via weg, water en spoor altijd dichtbij zijn. Gelderland heeft sterke economische clusters agrifood, gezondheid, energie en hightech maakindustrie met een sterke (inter)nationale concurrentiepositie. Gelderland is een belangrijke schakel in het Europese logistieke netwerk met een sterk ontwikkelde logistieke sector en een goede aansluiting op de belangrijke Europese corridors voor goederenvervoer. Allemaal elementen die bijdragen aan de brede welvaart in deze provincie.

Regie op de ruimte

Het Rijk herneemt, tezamen met de medeoverheden, regie op de ruimtelijke inrichting van Nederland. Om hier invulling aan te geven werkt het Rijk aan de Nota Ruimte als zelfbindende omgevingsvisie. Het streven is erop gericht om de ontwerp Nota Ruimte na de zomer te publiceren. De provincie Gelderland werkt ondertussen aan haar eigen omgevingsvisie. Al deze visies bevatten de ruimtelijke keuzes voor 2030, 2050 en 2100. Aanvullend werken we samen met aan het programma NOVEX. Dit programma bestaat uit het realiseren van Uitvoeringsagenda's in 16 NOVEX-gebieden (gebieden-spoor) en het maken van 12 Ruimtelijke Arrangementen tussen Rijk en Provincies (provincie-spoor).

Doel

Rijk en provincie maken wederkerige bestuurlijke afspraken in voorliggend ruimtelijke arrangement om sneller tot uitvoering van ruimtelijke opgaven in provincie te komen en om nationaal en provinciaal beleid beter af te stemmen. Dit wordt gedaan op basis van ruimtelijke voorstellen die de provincie begin 2024 heeft aangeboden, nationale programma's (startpakket) en de Nota Ruimte en provinciale omgevingsvisie die in voorbereiding is. Provincie draagt zorg voor de afstemming met gemeenten en waterschappen. Alle opgaven landen uiteindelijk in gemeenten.

Deze afspraken zijn *onderzoekend* van aard, daar waar we eerst zicht moeten hebben op wat er speelt en hoe we hiermee om willen gaan. Daar waar we dit al meer in beeld hebben, maken we afspraken over wederkerig, ruimtelijk *beleid*. Rijk en provincie geven daarbij aan waar dit beleid een plek krijgt (bijvoorbeeld aanhakend op de lopende trajecten Nota Ruimte en Provinciale Omgevingsvisie) en hoe we dit samen, ter ondersteuning van elkaar, gaan uitwerken. Tot slot maken we, daar waar mogelijk, concrete afspraken over de *uitvoering*.

Ter illustratie en inkleuring zijn voorbeelden gegeven van de ruimtelijke doorwerking van afspraken c.q. onderwerpen op regio niveau.

1. Gezamenlijk RO kader

Scope en reikwijdte:

De nationale bewegingen in het voorontwerp Nota Ruimte en provinciale ontwikkelingen in de kaders van de omgevingsvisie kennen veel overlap. De volgende thema's komen in de nationale en Gelderse opgaven terug:

Landbouw en natuur/vitaal landelijk gebied: perspectief, vitaliteit en leefbaarheid van het landelijk gebied, voedselzekerheid, sterke natuur, biodiversiteit, zorgvuldig omgaan met landbouwgrond.

Klimaatneutrale en circulaire samenleving/toekomstbestendige economie met passende netwerken: energiezekerheid, brede welvaart, duurzaam energiesysteem, innovatie, circulaire economie.

Sterke steden, dorpen en regio's: mobiliteit, leefbaarheid, identiteit, klimaatbestendig, passende en betaalbare woningen voor alle inwoners

Het sturen op deze thema's de komende jaren is daarmee voor Rijk en provincie van belang. **Water en bodem** is een belangrijke basis van waaruit we de beweging/ontwikkeling richting 2050 op deze thema's maken. En is daarmee onderdeel van een gezamenlijk RO kader waarover we afspraken maken in deze en mogelijk volgende rondes van het ruimtelijk arrangement. Dat geldt ook voor de uitgangspunten **rondom zorgvuldig ruimtegebruik** en kritisch ruimte gebruik; waar willen we wel of niet ruimte voor maken?

De nota ruimte gaat anders om met **energie** en **bereikbaarheid** dan de omgevingsvisie van de provincie. Voor de provincie is het energie- en mobiliteitssysteem, naast water en bodem, bepalend wat waar mogelijk is. Immers, deze drie zijn niet onbeperkt voorradig. En afstemming over de verdeling hiervan vraagt om afspraken tussen Rijk en provincie. Zo heeft het Rijk heeft een belangrijke verantwoordelijkheid in het verdelingsvraagstuk rondom beschikbaarheid van voldoende zoetwater of vaarwater door de grote rivieren. Energie en energieinfra zijn niet ongelimiteerd voorradig. En de aanleg van meer wegen is ook niet vanzelfsprekend. Tegelijkertijd zijn deze sturende principes ook hefboomen in systeemherstel; zij kunnen bijdragen aan biodiversiteitsgroei, energie-efficiënte en brede welvaart. Ook het Rijk ziet dat energie en bereikbaarheid belangrijke voorwaarden zijn voor ruimtelijke ontwikkelingen en maakt daarom keuzes in de Nota Ruimte. Door bij ruimtelijke keuzes rekening te houden met deze drie systemen kan zoveel mogelijk worden voorkomen dat we nu en in de toekomst tegen problemen aan lopen. Afspraken over energie en bereikbaarheid komen terug in de hoofdstukken rondom de drie ontwikkelingen.

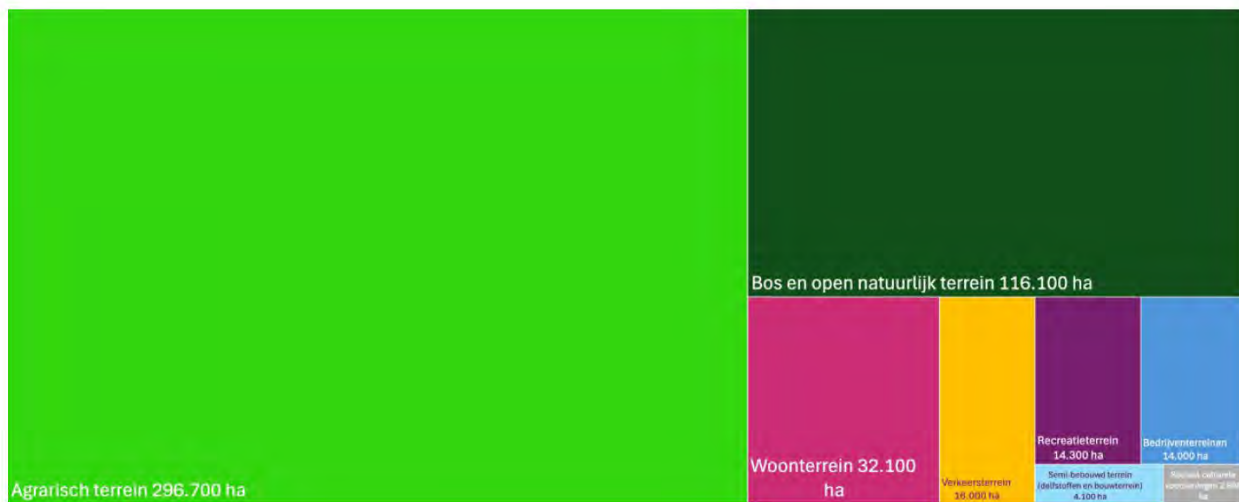
Afspraak 1.1 zorgvuldig ruimtegebruik; recht doen aan ...

Beleidsafspraken

Betrokken departementen: Alle departementen

Rijk en provincie spreken af:

- Om als sturende principes mee te nemen in de Nota Ruimte en provinciale omgevingsvisie:
 - Recht doen aan volgende generaties: niet afwentelen: goed voorouderschap is belangrijk. We schuiven problemen niet af naar elders of naar toekomstige generaties en we streven naar een eerlijke verdeling van de lusten en lasten.
 - Recht doen aan schaarste: meervoudig ruimtegebruik: ruimte is schaars en waardevol. Daarom zoeken we waar het kan naar mogelijkheden voor slimme functiecombinaties en naar efficiënt ruimtegebruik met behoud van ruimtelijke kwaliteit.
 - Recht doen aan eigenheid: gebiedskenmerken centraal: we beschermen en benutten wat er is en ontwikkelen nieuwe, onderscheidende ruimtelijke kwaliteit. We werken aan lokaal passende oplossingen.

Bovenstaande schematische weergave laat zien hoe het ruimtegebruik op dit moment zich in Gelderland verhoudt in omvang ten opzichte van elkaar.

Bovenstaande Topotijdreis illustreert hoe ingrijpend onze fysieke ruimte zich heeft ontwikkeld in de laatste 75 jaar.

2. RO afspraken Water en Bodem

Opgave en ambitie

Gelderland kent verschillende opgaven voor water en bodem. Zo wonen en werken er steeds meer mensen. En de economische waarde van het gebied stijgt. Maatregelen om het gebied tegen overstromingen te beschermen blijven nodig en belangrijk. Ook omdat we rekening moeten houden met een stijging van de zeespiegel, hogere rivierwaterstanden en periodes van droogte die een negatieve invloed kunnen hebben op de stabiliteit van de dijken en de beschikbaarheid van zoetwater. Voor grote delen van Gelderland bestaat het risico op overstromingen. Voor het hele Rivierengebied, maar ook voor delen van de Gelderse Vallei, de IJsselvallei en de Liemers. Daarnaast heeft de afvoerdeling bij het Pannerdens kanaal gevolgen voor de bevaarbaarheid van waterwegen in onder andere Gelderland, waterveiligheid, voor de beschikbaarheid van voldoende zoetwater voor drinkwater, landbouw en natuur en het tegengaan van verzilting. De manier waarop aan bovengenoemde kranen wordt gedraaid, maar ook de algemene droogteproblematiek, is van invloed op de waterstanden in de rivieren. Daarnaast is de beschikbaarheid van water voor mensen en bedrijven op de juiste plek en op het juiste moment geen garantie meer. In een aantal Gelderse regio's spelen nu al acute problemen door droogte en met name in het Rivierengebied neemt de verzilting toe. Tegelijkertijd moeten we rekening houden met piekbuien en het voorkomen van wateroverlast. Ook neemt de druk om de drinkwaterreserveringsgebieden zo klein mogelijk te begrenzen toe door de ruimtevraag van andere functies, terwijl meer zoetwater voor de toekomst moet worden vastgehouden. Deze water- en bodemopgaven raken ook andere sectoren zoals woningbouw, natuur en bijvoorbeeld de bevaarbaarheid van de rivieren. Voor de keuzes van de provincie zijn ook keuzes van belang die worden gemaakt in bijvoorbeeld Deltaprogramma IJsselmeer (peilstijging), Ruimte voor de Rivier, Deltaprogramma Rivieren en het ruimtelijk afwegingskader klimaat adaptieve gebouwde omgeving. Het splitsingspuntengebied (kraan van Nederland) van de Rijndelta in de Groene Metropoolregio vormt een pilotgebied waar veel zaken bij elkaar komen: verdelingsvraagstuk, stabilisatie rivierbodem, scheepvaart, waterveiligheid, natuur en verdroging. In dit gebied is samenwerking tussen Rijk, Provincie en regio van belang om te voorkomen dat er ruimtelijke lock-ins ontstaan ten gevolge van de verstedelijkingsdruk.

Zoals aangegeven is water en bodem een belangrijke basis van waaruit we de beweging/ontwikkeling richting 2050 en 2100 op deze thema's maken. En daarmee onderdeel van een gezamenlijk RO-kader waarover we afspraken maken in deze en mogelijk volgende rondes van het ruimtelijk arrangement. Hierbij hoort het inzetten op het zoveel mogelijk regionaal oplossen van zoetwatervragen en reserveren van voldoende ruimte rond het hoofdwatersysteem om de effecten van klimaatverandering het hoofd te kunnen bieden. We maken zoveel mogelijk gebruik van bestaande overlegtafels. We werken het komend jaar vanuit het ruimtelijk arrangement met extra aandacht aan de hieronder genoemde afspraken en de integrale doorwerking hiervan.

Afspraken

Nationaal/regionaal watersysteem:

Afspraak 2.1 Zoetwaterbeschikbaarheid: woningbouw en drinkwater

Onderzoeksafpraak

Betrokken departementen: IenW en VRO

Rijk en provincie vinden het belangrijk drinkwaterbeschikbaarheid mee te nemen als randvoorwaarde bij nieuwe ontwikkelingen van woningbouw. En daarmee vroegtijdig drinkwaterbedrijven te betrekken in haar planvorming voor grootschalige woningbouw zodat de drinkwatervoorziening afgestemd kan worden op een toenemende vraag en/of (drink)waterbesparing onderdeel kan zijn bij de bouw van woningen in regio's waar een drinkwatertekort dreigt. Daarmee houden we rekening met toekomstige ruimtelijke reserveringen voor drinkwaterwingebieden en aanvullende infrastructuur. Zo wordt tijdig een koppeling gemaakt tussen de nieuwe woningbouw en de drinkwatervraag die daaruit voortkomt. In gesprekken hierover is het van belang om aan te sluiten bij de daarvoor bestemde tafels.

Rijk en provincie spreken af:

- Het Rijk werkt, in samenwerking met de provincie en betrokken decentrale overheden en instanties, aan de uitvoering van het Actieprogramma Beschikbaarheid Drinkwaterbronnen 2023-2030.
- De provincie Gelderland verkent hoe zij drinkwaterbeschikbaarheid mee kan nemen als randvoorwaarde bij nieuwe ontwikkelingen van de woningbouw.
- In gesprekken hierover sluiten we aan bij de daarvoor bestemde zoetwatertafel van het Deltaprogramma Zoetwater, waar zowel Rijk, decentrale overheden en drinkwaterbedrijven vertegenwoordigd zijn.

Afspraak 2.2 Zoetwaterbeschikbaarheid: regio accenten zoetwaterstrategie

Onderzoeksafpraak

Betrokken departementen: IenW, VRO en LVVN

Zoetwater is niet meer vanzelfsprekend overal altijd beschikbaar. Wetenschappelijke inzichten en scenario's laten zien dat de zoetwaterbeschikbaarheidsopgave groeit. In aanvulling op de inzet op optimalisatie van het watersysteem zullen alle watergebruikers en alle gebieden zich ook ruimtelijk moeten aanpassen aan de veranderende omstandigheden. Rijk en provincie delen de opvatting dat het belangrijk is om de waterbeschikbaarheid een bepalende factor te laten zijn in alles wat we doen, van publieke ruimtelijke plannen en ingrijpen tot individuele keuzes, gedrag en maatregelen van ondernemers en consumenten. Uitgangspunt is dat de vraag naar water wordt afgestemd op de beschikbaarheid zowel in de toedeling van watervragende functies aan gebieden als door in te zetten op een zuinige omgang met water. We werken samen aan de Deltabeslissing Zoetwater, waar gekeken wordt naar de verdeling van zoetwater en dus ook naar de afwatering bij laagwater.

Rijk en provincie spreken af:

- In te zetten op het duurzaam in balans brengen van watervraag en –aanbod, waarbij onder andere rekening wordt gehouden met nieuwe watervragers
- In te zetten op de verbinding tussen het ruimtelijk domein en de regionale zoetwaterstrategie door de gevolgen van afnemende zoetwaterbeschikbaarheid ruimtelijk te vertalen
- Rijk en provincie werken met gemeenten, waterschappen, Rijkswaterstaat en verschillende maatschappelijke organisaties samen in het Deltaprogramma Zoetwater en IJsselmeergebied om weerbaarder te worden tegen zoetwatertekort.
- De provincie brengt naar aanleiding van de uitkomsten van bovenstaande verkenning nader in beeld met de Zoetwaterregio's ZON en Rivierengebied welke regionale accenten op zoetwaterstrategieën benodigd kunnen zijn en wat de ruimtelijke vertaling daarvan is en bespreekt deze op de daarvoor bestemde bestaande tafels zoals in ieder geval het Bestuurlijk Platform Zoetwater in het kader van de Herijking van het Deltaprogramma Zoetwater en het Nationaal Waterprogramma. De provincie vraagt hierbij specifiek aandacht voor de Veluwerandmeren en het splitsingspunt Gelderse Poort.

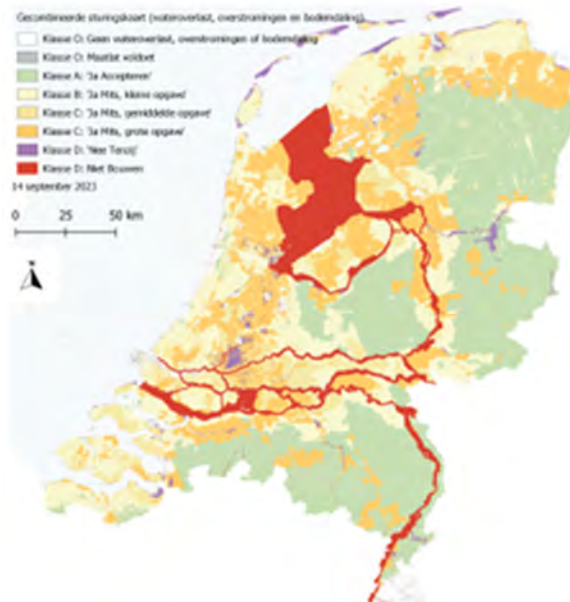
Afspraak 2.3 Waterveiligheid en wateroverlast: bouwen en risicovolle overstromingsgebieden

(Zie ook het Deltaprogramma Ruimte voor de Rivier)

Onderzoeksafpraak/beleidsafpraak

Betrokken departementen: IenW, VRO

Provincie Gelderland wil bij het bouwen rekening houden met dat het water- en bodemsysteem voldoende robuust is en voldoende ruimte heeft om weersextremen op te vangen. Daartoe onderzoeken Rijk en provincie samen hoe hier vorm aan kan worden gegeven en hoe dit geborgd wordt in ruimtelijk beleid van de provincie en het Rijk. Ondertussen is de actualisatie van Beleidslijn Grote rivieren op 2 februari in werking getreden waarmee de mogelijkheden om te bouwen in de uiterwaarden verder worden beperkt.

Het ruimtelijk afwegingskader klimaat adaptieve gebouwde omgeving (ministerie van IenW april 2024)

Rijk en provincie spreken af:

- Dat we, vooruitlopend op uitspraken in het Rijk-regioprogramma Ruimte voor de Rivier 2.0 de BKL-reserveringen/ruimte bij (toekomstige) knelpunten in de waterafvoer van de grote rivieren nabij steden, ruimte vrij houden van nieuwe, kapitaalintensieve ontwikkelingen zoals bebouwing.
- Provincie Gelderland zal in de Deltaprogramma's Maas en Rijn inbrengen:
 - a. of deze reserveringsgebieden groter moet worden of er nieuwe gebieden bij moeten komen (eerder dan 2027 uitspraak Deltacommissaris);
 - b. wat de impact van niet bouwen in uiterwaarden van grote rivieren, oftewel de rode gebieden in *het ruimtelijk afwegingskader klimaat adaptieve gebouwde omgeving* (ministerie van IenW april 2024) is;
 - c. hoeveel ruimte er nodig is voor toekomstige dijkversterkingen, naast voldoende ruimte voor de rivier (zgn. Profielen van vrije Ruimte) en nemen daarin mee de impact van deze reserveringen langs de primaire keringen op ruimtelijke functies en plannen (langs grote rivieren);
- Provincie Gelderland zal binnen deze programma's in gesprek willen gaan over:
 - a. Hoe bouwen in risicovolle gebieden met voldoende inrichtings- en beheersmaatregelen mogelijk is (oftewel de oranje gebieden in bovengenoemd kader) inclusief de kleine rivieren (o.a. Oude IJssel en Linge).
 - b. Het vraagstuk van de kosten en baten van water/bodem gericht bouwen bij het Rijk, regionale overheden, verzekeraars en banken.
 - c. Hoe we in de planvoorbereiding kunnen sturen op maatregelen om schade bij wateroverlast en overstromingen te voorkomen/beperken en adequaat te kunnen reageren op crises. We zetten in op een duurzame, ruimtelijke inrichting.

Afspraak 2.4 Watersysteem: Rivierbodemplugging en waterverdeling Rijntakken

(Zie ook het Deltaprogramma)

Onderzoeksafpraak

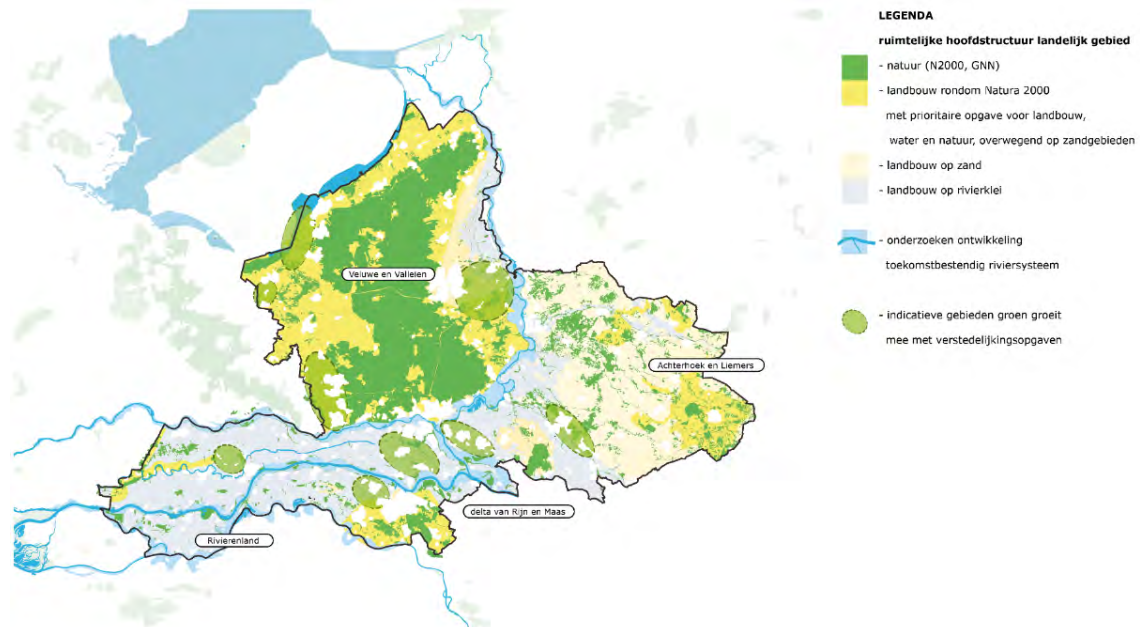
Betrokken departementen: IenW, VRO

Bevaarbaarheid van de Waal is van internationaal economisch belang. Voldoende water door de IJssel is van belang voor een vitale bodem (voorkomen drainerend effect), voor de zoetwaterbeschikbaarheid in Noord- en Oost-Nederland en het IJsselmeer en economische belangen van watergebonden bedrijvigheid. De samenhangende visie op het Rivierengebied wordt binnen het programma Ruimte voor de Rivier 2.0 gemaakt met input van provincies in afstemming over de samenhang tussen regionaal en hoofdwatersysteem.

Rijk en provincie spreken af:

- Provincies en waterschappen werken via de Deltaprogramma's Rijn en Maas mee aan het programma Ruimte voor de Rivier 2.0. Zij brengen met elkaar in beeld wat de interactie is tussen hoogwater op de grote rivieren (in het bijzonder de Rijntakken) en hoogwater op de zijrivieren, welke oplossingen er in de zijrivieren zelf zijn en welke bijdrage Ruimte voor de Rivier 2.0 zou kunnen leveren.

3. RO afspraken ontwikkeling naar een vitaal landelijk gebied

Het Rijk geeft in de Nota Ruimte ruimtelijk richting aan de **beweging naar een toekomstbestendig evenwicht tussen landbouw en natuur**: ze werkt aan een toekomstbestendige landbouw en tegelijk aan het herstel van biodiversiteit. Beiden zijn afhankelijk van het herstel van het water- en bodemsysteem. Het is van belang te zorgen voor een economisch sterke landbouw met voldoende verdienvermogen. Ook de natuur vraagt om versterking. Daarom streven we naar een hersteld water- en bodemsysteem als basis voor toekomstbestendige landbouw en natuur. Deze beweging sluit goed aan op de ontwikkeling naar een **vitaal landelijk gebied** in de kadernota omgevingsvisie van de provincie. Daarin stelt de provincie dat in 2050 er in het landelijk gebied een goede balans is tussen natuur, landbouw en andere functies, een gezond en leefbaar gebied voor inwoners, met perspectief voor de landbouw, herstelde natuurgebieden en een goede biodiversiteit. Daarbij zijn verschillende Gelderse landschappen versterkt. Richting 2100 ziet de provincie een landelijk gebied dat goed is aangepast aan het veranderende klimaat en waarbinnen de biodiversiteit en natuur zich robuust heeft doorontwikkeld, zodanig dat er ook ruimte is om veilig en op hoge en drogere gronden te wonen en werken. De regio's hebben nog steeds een geheel eigen identiteit en uitstraling die zorgen voor verbinding van inwoners met het gebied. Belangrijke landbouwgronden zijn al langere tijd beschermd en ook gekoesterd waardoor deze schoon en gezond en betaalbaar voedsel blijven leveren. We willen de landbouwproductie in Gelderland behouden om reden van de voedselzekerheid en het verkleinen van de afhankelijkheid van derde landen

Veluwe

Op de Veluwe spelen vele opgaven. De kern van de opgaven op de Veluwe zit in de balans tussen natuurkwaliteit (inclusief stikstof, water, klimaat) en de landbouw. Provincie Gelderland wil 500 meter brede stroken rondom stikstofgevoelige leefgebieden (habitats) op o.a. de Veluwe uitwerken. Het doel is om de stikstofuitstoot vlakbij stikstofgevoelige omgevingen in Natura 2000-gebieden te beperken. Zij wil hiermee natuur herstellen en economische activiteiten vergunning-technisch weer mogelijk maken. In 2035 streeft de provincie in die stroken langs verzuringgevoelige N2000-natuur naar 60 tot 70% reductie van de emissie t.o.v. 2018. Als een initiatiefnemer nu een (natuur)vergunning aanvraagt, zal die moeten voldoen aan de nieuwe stikstofnorm in de stroken. Daarnaast is er voor de Veluwe ook een mogelijke rol als wateropslag. Voor de natuurkwaliteit is ook de interferentie met aangrenzende verstedelijking van belang. Zo bevorderen we met groen in en om de stad de toename van biodiversiteit, wat bijdraagt aan sterke natuur.

Ondersteunend aan het oplossen van deze opgaven en kansen voor wateropslag spreken Rijk en provincie het volgende af:

Afspraak 3.1 Water en bodem: stikstofemissie-arme stroken Veluwe

Onderzoeksafpraak

Betrokken departementen: LNVN, IenW, VRO

Rijk en provincie spreken af:

- Provincie en Rijk verkennen hoe in de stikstofemissie-arme stroken invulling kan worden gegeven aan normen die bijdragen aan natuurherstel en wat daar voor instrumentarium voor nodig is van Rijk en provincie. We nemen hierin mee de nadere uitwerking van hetgeen het College en het Kabinet besluiten op dit punt.

Zorgvuldig ruimtegebruik

Afspraak 3.2 Zorgvuldig ruimtegebruik: landbouwgronden / generieke afspraak LVVN mbt Ruimte voor Landbouw en Natuur

Beleidsafspraken/uitvoeringsafspraken

Betrokken departementen: LVVN, IenW, VRO

Rijk en provincie zien samen aanleiding hoe, omwille van voedselzekerheid en behoud van voedselproductie, tot een langdurig toekomstperspectief voor landbouwgronden te komen. En om op de zich voltrekkende veranderingen in de agrarische teelten (minder grasland, meer akker- en tuinbouw) meer toekomstbestendig te gaan sturen, uitgaande van het water- en bodemsysteem. Hierbij kan gedacht worden aan functieverandering van landbouwgrond volgens het kader 'eerst inbreiden, dan combineren, dan pas functie wijzigen', agrarisch grondgebruik (teelten) afstemmen op de draagkracht van de landbouwbodems en eventueel actief sturen op teelten met de Omgevingsregelgeving.

In verband met de vervolgbrief RLN en de ontwerp-Nota Ruimte wordt de kern van de inzet op ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur de komende periode bepaald. Vanuit het Rijk herkennen we de oproep vanuit medeoverheden om wederzijdse steun in het maken van lastige keuzes en het belang van begrip en ruimte voor het daarvoor benodigde proces. Met de recente ontwikkelingen op stikstof en het werk van de Ministeriële Commissie Economie en Natuurherstel is op dit dossier nu veel in beweging. De ruimtelijke inzet met RLN zal in de komende maanden verder vorm krijgen.

In het BO Landelijk Gebied van 28 maart zijn afspraken gemaakt over de betrokkenheid van provincies bij de uitwerking van RLN en de ruimtelijke keuzes. We willen het bestaande contact tussen Rijk en medeoverheden over ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur versterken. In de komende periode starten we ambtelijk niveau als Rijk en koepels een verkenning naar hoe ruimtelijke sturing vanuit verschillende overheden, rekening houdend met ieders taken, verantwoordelijkheden en de afhankelijkheden daarin, vorm kan worden gegeven.

Rijk en provincie spreken af:

- Rijk en provincie Gelderland herbevestigen hierbij dat LVVN en de provincies ambtelijk in gesprek blijven over de uitwerking van de ruimtelijke keuzes voor het landelijk gebied.
 - o De uitkomsten van dit gesprek worden verwerkt in:
 - het programma Ruimte voor Landbouw en Natuur zelf
 - structurerende keuzes in POVI en/of provinciaal programma
- Uitwerking en besluitvorming over eventuele interbestuurlijke afspraak i.v.m. ruimtelijke keuzes voor landbouw en natuur in het landelijk gebied loopt in beginsel via het BO Landelijk Gebied. Deze keuzes en afspraken worden vervolgens betrokken bij het NOVEX Gelderland proces met de cyclus van ruimtelijke arrangementen.
- Het NOVEX proces wordt ingezet om de keuzes voor het landelijk gebied in samenhang met andere ruimtelijke opgaven te bekijken en te wegen. In dat kader gaan Rijk en provincie in het derde kwartaal van 2025 om tafel om in gesprek over de mogelijke keuzes in het programma Ruimte voor Landbouw & Natuur in relatie tot afwegingen in de gehele fysieke leefomgeving (denk aan andere sectorale opgaven voor woningbouw, Defensie, klimaat/water en bijv. energie)

Water en bodem

Afspraak 3.3 Water en bodem: De rol van de Veluwe in de toekomstige drinkwatervoorziening

Onderzoeksafspraken

Betrokken departementen: LVVN, IenW, VRO

Voor Rijk en provincie is herstel van het grondwatersysteem op de Veluwe van groot belang. In het kader van de strategie voor een duurzame drinkwatervoorziening voor de lange termijn kijkt de provincie onder andere naar het concept van opslag van extra water in de ondergrond van de Veluwe. De Veluwe is bij het Rijk in beeld in het kader van de Nationale Grondwater Reserves (voor calamiteitenwinning); voor zoetwaterbeschikbaarheid in het kader van het Deltaprogramma Zoetwater; en voor natuurherstel Natura2000. Een rol van het Veluwe grondwatersysteem in de nationale drinkwatervoorziening heeft mogelijk gevolgen voor onder meer landbouw, woningbouw, Defensie en ruimte voor bedrijven. Daarom is een brede integrale afweging nodig.

De provincie brengt in aan de tafel van Deltaprogramma Zoetwater:

- Een verkenning naar de rol van de Veluwe in toekomstige drinkwatervoorziening. In deze verkenning komen aan de orde:
 - de kenmerken van het Veluws grondwatersysteem en de mogelijke bijdrage van de Veluwe aan de drinkwatervoorziening van Nederland en vermindering van het watertekort op de Veluwe, via onder andere de opslag van extra water in de ondergrond
 - de mogelijke bijdrage daarvan aan het herstel van het grondwatersysteem op (delen van) de Veluwe
 - de teeltkeuzes in de landbouw met mogelijk negatieve effecten op o.a. drinkwaterwinning uit grondwater
 - in beeld brengen van de belangen van betrokken stakeholders (o.a. waterschappen, provincies, gemeenten, TBO's, agrarische sector, Defensie) bij het benutten van het grondwatersysteem voor toekomstige drinkwatervoorziening
 - welke aanvullende acties n.a.v. deze voorwaarden van Rijk en provincie nodig zijn (bijv. juridische borging).

De resultaten van deze verkenning worden vanwege raakvlakken ook geagendeerd in onder meer het programma Ruimte voor Landbouw en Natuur, Aanpak Veluwe, het Actieprogramma Beschikbaarheid Drinkwaterbronnen, Adaptieve Strategie Drinkwatervoorziening van de provincie Gelderland en NOVEX-Zwolle.

Regionale aandachtspunten: Regio Achterhoek:

Aanpak Droogte: In de Achterhoek en Liemers (onderdeel Groene MetropoolRegio) is recentelijk met alle lagere overheden en vele belangenorganisaties het vervolg van de Aanpak Droogte en Weersextremen ondertekend. Hierbij constateren beide regio's dat voor de leefbaarheid van deze twee regio's zoetwaterbeschikbaarheid een grote uitdaging is. Water vasthouden is noodzakelijk om naast het versterken van de landbouwsector, ook de achteruitgang van de natuurdoelen (o.a. N2000) een halt toe te roepen. Eveneens is het de levensader van de recreatie, de industrie/economie en het landschapsbeeld van de Achterhoek en Liemers (onderdeel GMR). Tegelijkertijd zijn de regio's zich bewust van de keerzijde van water vasthouden: wateroverlast. Beide kanten van dezelfde medaille brengen we bij elkaar. Dit leidt tot onderzoeksvragen waar nieuw beleid op nodig is. Hiervoor is ondersteuning van het Rijk nodig. Hoe kunnen we dit invullen?

Regionale aandachtspunten: Regio Stedendriehoek:

IJssel: De IJssel en de Veluwe zijn belangrijke identiteitsdragers en dragers van natuurwaarden. Met het programma Masterplan IJsselvallei worden gebiedsprocessen voorbereid die de relatie herstellen tussen deze twee natuurgebieden, met als basis het natuurlijke bodemsysteem. Nieuw perspectief voor de landbouw, impuls voor de recreatie (met een betere zonering van de recreatiedruk) en productie van grondstoffen voor circulair bouwen zijn nieuwe verdienmodellen. Er wordt met dit masterplan gewerkt aan een vitaal, weerbaar en veelkleurig landschap in de IJsselvallei de komende decennia.

4. RO afspraken ontwikkeling naar een toekomstbestendige economie met passende netwerken

Het Rijk geeft in de Nota Ruimte ruimtelijk richting aan de **beweging naar een klimaat neutrale en circulaire samenleving**. Ze stelt daarbij dat er grote aanpassingen gedaan moeten worden aan bestaande energie- en mobiliteitsnetwerken om in de toekomst te garanderen dat we genoeg schone energie opwekken, het kunnen transporteren en gebruiken en om ons vervoer de verduurzamen. En de transitie in goede banen te leiden. De circulaire economie en energie- transitie geeft het Rijk vorm door lokaal zoveel mogelijk te besparen en eigen energieopwek te gebruiken. Daarbij moet de regionaal vraag en aanbod zo goed mogelijk met elkaar in verbinding worden gebracht door een systeem van knooppunten en netwerken en plekken voor verwerking en hergebruik van grondstoffen. Op nationaal niveau selecteren het Rijk voor energie en mobiliteit een beperkt aantal clusters en corridors met een belangrijke rol in de transities rond energie, mobiliteit en circulariteit. Deze beweging sluit goed aan op de **ontwikkeling naar toekomstbestendige economie met passende netwerken** van de provincie. Het rapport van Mario Draghi, waarin de noodklok wordt geluid over het Europese concurrentievermogen, onderstreept de noodzaak en urgentie hiertoe. De provincie ambitie is dat in 2050 Gelderland een aantrekkelijk vestigingsklimaat heeft voor alle bedrijven, met het zwaartepunt op de Gelderse topsectoren, met goede bereikbaarheid, een toekomstbestendig energiesysteem en duurzame energieopwekking. De nadelige effecten op leefbaarheid, de gezonde leefomgeving en ruimtelijke kwaliteit zijn hierbij zo klein mogelijk. Richting 2050 ziet de provincie een veerkrachtige circulaire economie die bijdraagt aan de brede welvaart en gezondheid in onze provincie en direct verbonden is met de lokale en regionale behoefte aan werkgelegenheid. De netwerken voor energie en mobiliteit sluiten daarbij goed aan.

Ruimtelijke sturing energiesysteem

Rijk en provincie onderschrijven het belang van inrichtingsprincipes van Gelderland inzake het energiesysteem waar ruimtelijke sturing van uit gaat. Zij vormen de kapstok in het maken van afspraken over hoe de volgende principes voor de Nota Ruimte en provinciale omgevingsvisie worden geagendeerd, ter ondersteuning van de integrale opgaven:

- ✓ Het besparen van zo veel mogelijk energie
- ✓ Het organiseren van het energiesysteem decentraal waar dat kan met aandacht voor de combinatie van lokale opwek, lokale opslag en lokaal gebruik
- ✓ Het inzetten op een diverse energiemix

Ondersteunend hieraan spreken Rijk en provincie het volgende af:

Afspraak 4.1 Energie: ruimtelijke sturing op energiesysteem

Beleidsafpraak

Betrokken departementen: EZ, KGG, VRO

Gelderland en het Rijk zetten in hun beleid in op het zo veel mogelijk besparen van energie. Minder energie gebruiken betekent ook minder energie-infrastructuur. Zo besparen we ruimte. We besparen daarmee ook op langere termijn gebruik van grondstoffen. Gelderland kijkt daarbij hoe de inzet van experimenteerruimte onder de Omgevingswet ingezet kan worden, zodat netbewust(er) bouwen mogelijk wordt door de aanpassing van wet- en regelgeving. De provincie wijst daarnaast hierbij op het belang van het opstellen van een AmvB om energie sturend te kunnen maken.

Rijk en provincie spreken af:

- We blijven samen werken aan het ontwikkelen van ruimtelijk instrumentarium om te kunnen sturen op waar ontwikkelingen mogelijk zijn met het oog op (toekomstige) energiebeschikbaarheid. Het uitwisselen van relevante onderzoeks- en studieresultaten.
- De oplevering van de eerste set van provinciale energiesiesies zijn een belangrijke stap voor de ontwikkeling van het regionale energiesysteem. Gelderland werkt aan de ruimtelijke doorvertaling van het beleidskader Energiesysteem in het Gelders programma Energiesysteem en de nieuwe Omgevingsvisie. Via de Interbestuurlijke Samenwerkingsagenda worden daar in 2025 verdere afspraken over gemaakt tussen provincies, gemeenten, Rijk en netbeheerders.

Afspraak 4.2 *Energie: kansen voor decentrale energiesystemen i.r.t. regionaal maatwerk*

Onderzoeksafspraken

Betrokken departementen: EZ, KGG, VRO

Provincie Gelderland organiseert het Gelders energiesysteem zo veel mogelijk decentraal met aandacht voor de combinatie van lokale opwek, lokale opslag en lokaal gebruik. Door het energiesysteem zo veel mogelijk decentraal te organiseren, verkleinen we onze afhankelijkheid van grootschalige infrastructuur en van fossiele brandstoffen. Onderdeel van het decentrale energiesysteem is het stimuleren van slimme oplossingen waar lokale opwek, lokale opslag en lokaal gebruik worden gecombineerd. Dit doet Gelderland in het Stimuleringsprogramma Energiehubs. In het voorontwerp Nota Ruimte wordt ook ingezet op optimaliseren op regionaal schaalniveau en vraag en aanbod in samenhang optimaliseren. De provincie vraagt aandacht voor de uitvoeringskracht van de ruimtelijke kant van decentrale vraagstukken voor het energiesysteem van de toekomst etc. Eén aspect hierin is de verhouding tussen de kosten van een meer decentraal energiesysteem in verhouding tot een die meer uitgaat van het centrale netwerk. Ook investeert Gelderland in het Nationaal Expertisecentrum Netcongestie voor innovatie en toepassing van nieuwe technologieën. Deze generieke keuze voor decentrale oplossingen vraagt ook om regionaal maatwerk. Nieuwe ontwikkelingen aanleggen met een decentrale energievoorziening vragen minder van de energiehoofdstructuur, maar bijvoorbeeld meer lokale ruimte, kosten etc. En wat doen we als er een economische ontwikkeling op een regio afkomt die op regionaal/lokaal niveau niet zelf in haar energiebehoefte kan voorzien, maar wel van groot belang is voor de ruimtelijk economische ontwikkeling van dit gebied?

Rijk en provincie spreken af:

- Aandacht te hebben en houden voor regionaal maatwerk binnen de decentrale strategie voor het Gelderse energiesysteem en hier jaarlijks met elkaar ervaringen over uit te wisselen.
- Met elkaar te verkennen welke kansen en bedreigingen we zien in de bijdrage van energiehubs voor nieuwe bedrijven(terreinen).

Afspraak 4.3 *Energie: duurzame energiemix*

Onderzoeksafspraken

Betrokken departementen: EZ, KGG, VRO

Provincie Gelderland zet in op een diverse energiemix, waarin kernenergie en waterstof nadrukkelijk worden meegenomen. Met betrekking tot kernenergie wordt in Gelderland onderzoek gedaan naar ruimte en draagvlak voor twee mogelijke locaties. Dit ondersteunt het uitgangspunt van het Rijk dat mogelijk ook Small Modular Reactors (SMR) inzetbaar worden voor het regionale energiesysteem. Het nationale kader om deze keuzes op regionale schaal goed te kunnen maken, wordt via de Programma-aanpak SMR's ontwikkeld, met kennis over en in samenwerking met de regio's.

Met betrekking tot waterstof benadrukt provincie Gelderland het belang van waterstof voor de verduurzaming van cluster zes industrie, een complete provinciale energiemix en toekomstige economische ontwikkelingen.

Het Rijk kijkt naar waterstof in de beperkte beschikbaarheid en ziet een verdelingsvraagstuk ontstaan. Hierin wordt waterstof ingezet voor geconcentreerde clusters van afnemers (clusters 1 t/m 5) die via het nationale waterstofnetwerk worden voorzien en zware mobiliteit die geen alternatief heeft voor andere duurzame energie. Veel provincies vragen om afspraken over aftakkingen van het nationale waterstofnetwerk. Dit is niet alleen een ruimtelijk vraagstuk, omdat het ook de rentabiliteit van investeringen in infrastructuur betreft. Het ministerie van KGG, IPO, Netbeheer Nederland en Gasunie hebben onderzocht in welke gebieden geconcentreerde waterstofvraag kan ontstaan. Momenteel voert Netbeheer Nederland, in samenwerking met Gasunie, vervolgonderzoek uit waarin een aantal regio's met een geconcentreerde waterstofvraag nader worden bekeken. Dit onderzoek is bedoeld om een beter inzicht te krijgen in de optimale infrastructuurconfiguraties en de benodigde financiële investeringen voor de aansluiting van bedrijven. In Gelderland gaan twee pMIEK onderzoeksprojecten lopen om aftakkingen te onderzoeken. Daarnaast is er een gezamenlijke nMIEK-aanvraag gedaan namens alle provincies.

Rijk en provincie spreken af:

Ten aanzien van een duurzame energiemix:

- De eerste resultaten van het onderzoek van het nationale waterstofnetwerk worden in het tweede kwartaal van dit jaar verwacht en zullen worden gedeeld met relevante stakeholders, zoals provincies en netwerkgebruikers.
- De provincie Gelderland onderzoekt de verwachte waterstofvraag van cluster 6-bedrijven als onderdeel van de transitiepaden die in het programma Energiesysteem worden uitgewerkt en de pMIEK onderzoeksprojecten. De provincie deelt de resultaten hiervan met het Rijk.
- Na afronding van deze onderzoeken gaan Rijk, provincie Gelderland en de netbeheerders samen om tafel, wisselen de resultaten uit met het oog op het waterstofbelang van de bedrijven in Gelderland.
- We verkennen gezamenlijk hoe we ruimtelijke voorwaarden voor de behoefte voor grootschalige opslag kunnen accommoderen.
- Rijk en provincie gaan met elkaar in gesprek over de nationale opgave diepe ondergrond. Via regionale sessies worden ook de regionale ruimtelijke opgaven in beeld gebracht voor ondergrondse activiteiten op het gebied van energie, zoals geothermie.

Afspraak 4.4. Bereikbaarheid: goederencorridors

Onderzoeksafspraken

Betrokken departementen: IenW, LVVN, EZ, KGG, VRO

Door Gelderland lopen twee belangrijke corridors van nationaal belang en met regionale, integrale impact: de Rhine Alpinecorridor en North SeaBaltic corridor. In deze corridors spelen verschillende met elkaar samenhangende ruimtelijke opgaven. Zo heeft het nog ruimte geven aan uitbreiding van knooppunten (Tiel, Emmerich-Montferland-Zevenaar, Nijmegen) consequenties voor de leefbaarheid en brede welvaart (bijdrage aan economie, huisvesting arbeidsmigranten, woningbouwopgave) in deze gebieden. Naast de gevolgen voor bereikbaarheid over de weg spelen ook vragen over het spoor en de toekomstige bevaarbaarheid van bijvoorbeeld de Waal en IJssel en andere opgaven in de Gelderse Poort.

De Nota Ruimte vormt de basis waar integrale regio-overstijgende langetermijn-afwegingen worden gemaakt over ruimte voor economische bedrijvigheid, voor maatschappelijke functies en voor woningbouw. Deze ruimtelijke functies leveren vervoersbewegingen op, waaronder vervoer met gevaarlijke stoffen. De ruimtevraag van het goederenvervoersysteem is een resultaat van de herkomst en bestemming hiervan. Het is voor het Rijk op dit moment niet mogelijk om hierover per provincie individuele beleidsafspraken te maken. Er bestaan diverse overlegstructuren en tafels waar rijk en decentrale overheden in gesprek zijn over (onderdelen van) het goederenvervoerbeleid: de beleidsagenda goederenvervoer, het Platform Spoorgoederenvervoer en leefomgeving en het Toekomstbeeld Spoorgoederenvervoer. Hier worden externe effecten op de leefomgeving van goederenvervoer in samenhang besproken. Als de uitkomsten daartoe aanleiding geven wordt het ook bestuurlijk besproken op de landsdelige BO's Leefomgeving en BO's MIRT. Het Rijk blijft zich inzetten om de externe effecten van goederenvervoer op de leefomgeving waar mogelijk te beperken.

Het is niettemin belangrijk ons een beeld te vormen over toekomstige ontwikkelingen in deze corridors, wat er nodig is voor een goede bereikbaarheid en daar weer de ruimtelijke consequenties van. In de provincie Noord-Brabant spelen vergelijkbare vragen. Voor verwachte ontwikkelingen en gevolgen op de langere termijn (2050) biedt het onderzoek in de Ontwerpagenda van het Rijk naar Bundelen en clusteren van goederenvervoer

[illegible]

Rijk en provincie spreken af:

- #### Afspraak 4.5 Economie: Circulaire economie, werklocaties HMC en watergebonden bedrijven

Betrokken departementen: EZ, KGG, VRO, en I&W

Rijk en provincie spreken af:

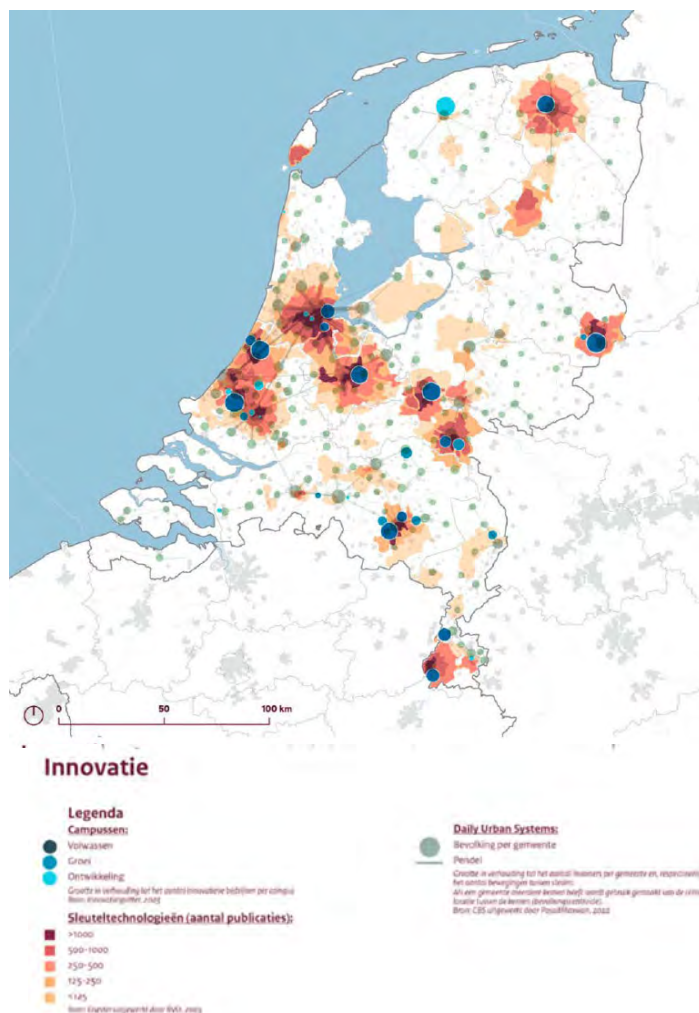
- De provincie volgt de totstandkoming van de ruimtelijke economische visie (REVisie) van het Ministerie EZ. Deze ReVisie is voorzien in de eerste helft van 2025. Zodra deze is opgenomen in de ontwerp Nota Ruimte, gaan Rijk en provincie om tafel voor de regionale doorvertaling hiervan in Gelderland. Aspecten die daarin meegenomen worden zijn onder andere behoud van fysieke ruimte en ontwikkelruimte voor industriële werkmilieus. Daaronder vallen HMC-terreinen (waaronder cluster 6) in Gelderland en de binnenhavens.
- Ondertussen werkt de provincie aan een samenhangende visie op de binnenhavens t.b.v. bedrijven in HMC en in relatie tot logistieke stromen t.b.v. circulaire economie. Hierbij is aandacht voor onder andere mogelijke raakvlakken/concurrerende ontwikkelingen door andere ruimtevragers, niet-watergebonden bedrijven en woningbouw bij water.

Afspraak 4.6 Economie: campusvorming

Onderzoeksafspraken

Betrokken departementen: EZ, KGG, VRO, en LVVN

Een groot deel van de innovatiekracht van de provincie is mede afhankelijk van campusontwikkeling nu en naar de toekomst toe. Zonder afspraken hierover komt deze campusontwikkeling onder druk door mogelijk onvoldoende beschikbare fysieke ruimte en milieu ruimte. Dit heeft nationale impact, immers de kennisintensieve clusters Wageningen en Nijmegen bijvoorbeeld zijn van (inter)nationale betekenis.

Synthesekaart Innovatie uit de Ruimtelijk Economische Verkenning 2024, Ministerie van Economische Zaken

Rijk en provincie spreken af:

- De visie op campusvorming wordt t.b.v. de huidige en de toekomstige economie van de provincie Gelderland, ingebracht in bovenstaand traject in de regionale doorwerking van de REVisie (*zie afspraak 4.5*).

Regionale aandachtspunten: Regio Rivierenland

Balans tussen doorvoerfunctie en leefbaarheid met focus op lokale en regionale bedrijvigheid: In deze regio is het van belang een goede balans tussen de doorvoerfunctie en de druk op de leefbaarheid in de regio (veel praktisch geschoolden, slechte interne bereikbaarheid, veel arbeidsmigranten, etc.) te vinden. Hoe verbeteren we de brede welvaart i.c.m. economische groei? De regio wil daarom géén XXL-logistiek accommoderen die geen regionale meerwaarde heeft, enkel lokale en regionale bedrijvigheid. Hiervoor wordt door de regio een visie voor de toekomstige (ruimtelijke) economische ontwikkeling gemaakt en een regionaal afsprakenkader voor regionale meerwaarde.

Onderzoeken hoe potentie watergebonden- en MHC-kavels beter te benutten: Er is een kwalitatieve mismatch (het juiste bedrijf op de juiste plek) in deze regio: potentie/kans van watergebonden kavels en MHC-kavels kunnen beter worden benut. Hoe kan hierop gestuurd worden en financieel rendabel gemaakt?

Regionale aandachtspunten: Regio EHPZ samen met Kop van de Veluwe

Circulaire economie: Er liggen kansen om de regio op vlak van circulaire economie een impuls te geven. Dit kan onder meer door het realiseren van het Circulair Centrum Nederland dat binnen de Kop van de Veluwe gevestigd gaat worden. Met dit centrum wordt er een ecosysteem van partijen ontwikkeld als ondernemers, overheid, onderwijs en organisaties die samenwerken aan projecten op het gebied van circulair bouwen. Industrierrein Lorentz, het grootste aaneengesloten bedrijventerrein van Gelderland, kan een belangrijke rol in spelen met de beschikbaarheid van watergebonden kavels en goede bereikbaarheid. Hoe kunnen de randvoorwaarden waaronder groter ruimtebeslag (veel ruimte vrij spelen), milieugebruiksruimte, voldoende opslagmogelijkheden en aanpassing of transformatie van bestaande werklocaties hier ingevuld worden naar de toekomst toe? En hoe past transport over de Randmeren hier in?

Regionale aandachtspunten: Regio Kop van de Veluwe

Decentrale energieopwekking: Warmtenetten in kleinere gemeenten met minder dichte bewoningskernen (bestaande bebouwing relatief verder uit elkaar) zijn moeilijker te realiseren en daarbij rendabel te krijgen. Dat laat deze regio ook zien. Hoe kan, gelet op dit gegeven, netbewust en netneutraal bouwen en decentrale opwek hierin goed ingepast worden? Hoe zit het met de kosten en betaalbaarheid hiervan? Welke experimenteerruimte is nodig, o.a. voor local-to-local aanpak? De regio wil dit nader verkennen.

Regionale aandachtspunten: Groene Metropoolregio (GMR)

Economie en werklocaties: Economische ontwikkelingen richten zich op de topsectoren health, energy en hightech in deze regio met sterke focus op stedelijke economieën en campusvorming. De regio kent een autonome groei als het gaat om wonen en werken. Er liggen hier ook kansen voor een extra grootschalige woningbouwlocatie in de Liemers (stimuleringsgebied met minder last van stikstof etc.). Er liggen tevens kansen voor de topsectoren Health- Energy. Nu al blijkt in bijv. Nijmegen de werkgelegenheid harder te groeien dan dat er woningen bij gebouwd kunnen worden. Vandaar dat Nijmegen wil intensiveren boven op de bestaande GWL afspraken. In de Groene Metropoolregio wordt in samenwerking met het Rijk de koppeling gemaakt tussen wonen en vestigingsklimaat. Het gaat hierbij om bijvoorbeeld de groei van de energy (denk aan Tennet en Alliander, Connectr bv) en Hightech sector (semicon).

Goederencorridors: Er zit een spanning tussen transport faciliteren en verdergaande verstedelijking in deze regio. De focus ligt op het functioneren van daily urban systems en haar uitloopgebieden waarbij het dichtslibben zoveel mogelijk moet worden voorkomen. Hoe verhoudt zich dit tot provinciaal beleid water en bodem sturend? Wat is de regionale meerwaarde van de goederencorridor voor de regio? De regio heeft geen ruimte meer voor XXL zonder deze regionale meerwaarde.

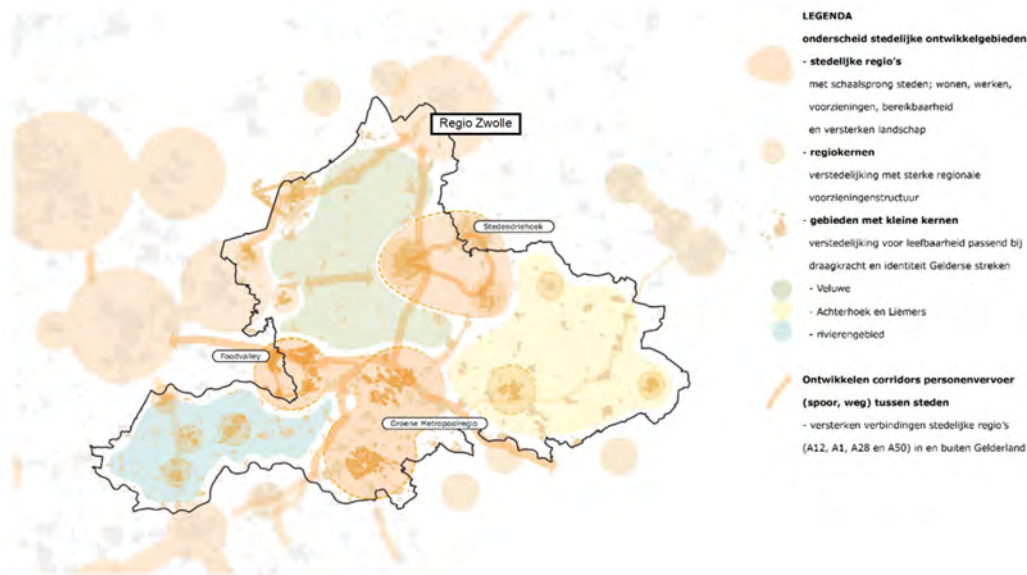
Regionale aandachtspunten: Foodvalley regio

Economie en werklocaties: De regio wil de topregio zijn in Food, Health, HighTech en Energy (Foodvalley.nl). Hoe sturen we op voldoende ruimte om deze economische ontwikkelingen ook op de langere termijn te kunnen accommoderen? Hoe geven we campusontwikkeling hierin voldoende plek? Welke ontwikkellocaties kunnen we aanwijzen/zijn in beeld? Verplaatsingsopgaven zijn lastig. Hoe zorgen we meer voor behoud i.p.v. nieuwe terreinen? Kan herstructurering en intensivering ook worden benut ten behoeve van verduurzaming van de terreinen? En hoe komen we tot de juiste publiek-private investeringen om decentrale energievoorziening ook op deze locaties mogelijk te maken?

Regionale aandachtspunten: Regio Stedendriehoek

De IJssel is voor meerdere regio's, maar zeker voor de regio Stedendriehoek economisch van groot belang. De economische betekenis hangt nauw samen met het goederenvervoer (verbinding North Sea Baltic corridor). Denk daarbij ook aan de verbinding met de economie van het Twentekanaal. Bovendien vraagt de ontwikkeling naar een circulaire economie juist meer (duurzamer) transport over water met aanliggende natte kavels. Hoe werkt de BKL reservering en kaart risicovolle overstromingsgebieden uit in relatie tot de verstedelijkingsstrategie? Hoe kan de economische betekenis van de IJssel samengaan met andere opgaven (waterveiligheid, drinkwater, energieopwekking, wonen en werken)?

5. RO afspraken sterke steden, dorpen en regio's

Beweging naar sterke regio's, steden en dorpen in heel Nederland: het Rijk wil meer balans brengen in de ontwikkeling van de regio's onderling en zorgen er tegelijkertijd voor dat we binnen die regio's de kwaliteit van leven verbeteren. We willen daarvoor veel meer ook de regio's in het noorden, oosten en zuiden aanspreken. Door de grootstedelijke kracht van de Randstad te versterken met de daaromheen gelegen bandstad. En door aan te sluiten bij de onderscheidende ruimtelijk-economische ontwikkelingen van de stedelijke regio's, die daarmee een veel grotere rol krijgen in de verstedelijkingsopgaven.

Ontwikkeling naar sterke steden, dorpen en regio's: In 2050 zijn er in Gelderland sterke, leefbare en bereikbare steden en dorpen, met voldoende passende en betaalbare woningen voor alle inwoners, in klimaatbestendige wijken met voldoende groen en biodiversiteit. Richting 2100 zien we gezonde en levendige woonplaatsen waarin inwoners veilig zijn voor het veranderde klimaat en waarbij de mobiliteitsnetwerken zo verder zijn ontwikkeld dat deze minder impact hebben op mens en natuur. Onze woonplaatsen zijn zelf ook deel van het landschap met een grote uitwisseling van biodiversiteit en natuur binnen en buiten bebouwd gebied.

Ondertussen werken de overheden aan de verstedelijkingsopgaven in de DO NOVEX gebieden GMR en Foodvalley, waar wordt gewerkt aan een schaa sprong als het gaat om het aanwijzen van grootschalige woningbouwlocaties en werklocaties.

Ondersteunend aan de ontwikkeling sterke steden, dorpen en regio's spreken Rijk en provincie het volgende af:

Afspraak 5.1 Algemeen/energie/bereikbaarheid: realisatie woningbouw

Uitvoeringsafpraak

Betrokken departementen: EZ, KGG, VRO, I&W, OCW, LVVN

Toelichting:

De Woningbouwopgave in Nederland is groot, op de korte termijn is de ambitie de realisatie van 100.000 woningen per jaar. Een ambitie die door alle betrokken partijen op de Woontop van 11 december 2024 is bekrachtigd en waartoe het Rijk in de voorbije jaren diverse afspraken heeft gemaakt met provincies, gemeenten, corporaties, marktpartijen en investeerders, waaronder de Woondeals en Woontopafspraken.

Ook richting 2050 blijft de woningbouwopgave groot. De woningbouwopgave na 2030 vraagt hierbij om een nationale integrale visie gericht op zowel de verwachte kwantitatieve als kwalitatieve woonbehoefte, waarbij

nadrukkelijk ook factoren zoals de gewenste identiteit en economische en demografische ontwikkelingen in de verschillende regio's in ons land dienen te worden meegewogen, evenals de keuzes die worden gemaakt in de Nota Ruimte. Een visie die samen met provincies een provinciale doorvertaling zal krijgen.

Rijk en provincie spreken af:

- Gezamenlijk invulling te blijven geven aan de realisatie van de reeds afgesproken woningbouwambities, waaronder de Woondeals en de Woontopafspraken van 11 december 2024. Met erkenning van ieders eigen rol en verantwoordelijkheden, waarbij aandacht is voor de noodzakelijke randvoorwaarden behorende bij de woningbouwopgave
- Open te staan voor en invulling te geven aan de toekomstige woningbouw- opgave en ambities richting 2050, welke samengaat met andere ruimtelijke belangen. Hier geven VRO en de provincies in de komende maanden gezamenlijk invulling aan. Hetgeen in relatie zal staan tot de processen van de NOVEX-gebieden, hun Uitvoeringsagenda's en de keuzes die worden gemaakt in de Nota Ruimte, zoals de ruimtelijke strategie voor onderscheidende regionale ontwikkeling.

Afspraak 5.2: Woonopgave: Rijksbrede betrokkenheid randvoorwaarden

Uitvoeringsafpraak

Betrokken departementen: EZ, KGG, VRO, LVV en I&W

- De provincie benadrukt het belang van het invullen van de voor haar belangrijke randvoorwaarden voor de realisatie van de woningbouw, waaronder de financiering van onrendabele toppen, ondersteuning van mede-overheden via de aanpak uitvoeringskracht waarbij aandacht is voor voldoende capaciteit van mede-overheden, infrastructuur voor energie en bereikbaarheid en stikstofruimte en gezamenlijk te blijven werken aan passende oplossingen.
- De invulling van de randvoorwaarden vraagt rijksbrede betrokkenheid op de van toepassing zijnde tafels.

Afspraak 5.3: Algemeen: Regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie (VISTA)

Onderzoeksafpraak

Betrokken departementen: EZ, KGG, VRO

Toelichting: Richting 2050 en 2100 wil het Rijk de beweging maken naar onderscheidende ontwikkeling van regio's in een sterk stedelijk netwerk. Daartoe wil het Rijk de ruimtelijk-economische basis van ons land verbreden en versterken. Hiervoor wil het Rijk autonome ontwikkelingen slim benutten en geleiden. Dit levert een ruimtelijk beeld op waarin alle regio's en steden een passende plek hebben in het grotere geheel en een onderscheidende bijdrage leveren. Daarom zet de Nota Ruimte in op een regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie. Deze valt uiteen in vijf types: versterken, initiëren, stimuleren, transformeren en accommoderen.

Voor provincie Gelderland geldt dat regio's Arnhem-Nijmegen Foodvalley (NOVEX-gebied) en regio Stedendriehoek vallen onder de strategie Stimuleren. Dit geldt ook voor het Gelderse deel van NOVEX-gebied Zwolle. De regio's Achterhoek, EHPZ en Rivierenland vallen onder de strategie Vitaliseren. Het Gelderse deel van NOVEX-gebied MRU valt onder de strategie Accommoderen.

Rijk en provincie spreken af:

- Rijk en provincie stellen gezamenlijk vast dat deze indeling past bij de ruimtelijke kenmerken van deze regio's in de provincie Gelderland en onderschrijven de strategische inzet van de regionaal gedifferentieerde ruimtelijke ontwikkelstrategie in hun omgevingsbeleid.
- Rijk en provincie spreken af dat zij deze strategische inzet samen inhoudelijk verder invullen en bepalen hoe deze concreet en integraal vertaald kan worden in bestaande gebiedsgerichte samenwerkingen (zoals NOVEX-gebied ANF, maar denk ook aan: actualisatie van woondeals, regiodeals, het nationaal programma Vitale Regio's voor de andere gebieden).

Afspraak 5.4: Algemeen: Groen in en om de stad

Beleidsafpraak

Betrokken departementen: VRO, BZK, LVVN, I&W

Ruimtelijke opgave

Rijk, provincies en gemeenten werken aan Groen in en om de stad (GIOS). Groen is voorwaardelijk voor de verstedelijkingsopgave en draagt bij aan leefbaarheid, gezondheid, biodiversiteit, recreatie en klimaatadaptatie. Gemeenten en grondeigenaren zijn hierin de eerstverantwoordelijken voor aanleg, beheer en onderhoud. Voor de overgangen naar landelijk gebied zijn dit ook de provincies.

Uitwerking

Het Rijk werkt in lijn met de Nota Ruimte met diverse medeoverheden aan groen in en om de stad, gericht op het versterken van aanbod en kwaliteit van het groen in de stad en verbetering van de aansluiting op het buiten stedelijke groen. Verbinding tussen de schaalniveaus landelijk, regionaal en lokaal is daarbij van belang. Gemeentes worden met de aanpak uit de handreiking GIOS gestimuleerd om deze opgave ook in gemeentelijk beleid mee te nemen. Daarnaast draagt de inzet vanuit groen in en om de stad bij aan het behalen van de doelstellingen van artikel 8 Stedelijke ecosystemen uit de EU Natuurherstelverordening. In het kader van de verstedelijkingsopgave zijn in diverse NOVEX-verstedelijkingsgebieden meer gebiedsgerichte afspraken gemaakt in het kader van aanscherping ontwikkelperspectief of als onderdeel van eerste afspraken uitvoeringsagenda.

Rijk en provincie spreken af:

- Principe van nabijheid/ toegankelijkheid (mensgericht): Rijk en Gelderland zetten vanuit het belang voor verstedelijking, recreatie, gezondheid en klimaatadaptatie in op robuuste verbindingen tussen stedelijk en niet-stedelijk gebied; mogelijk goed te combineren met langzame verkeersroutes en groenblauwe dooradering.
- Principe van aansluitende structuren (natuurgericht): Rijk en de provincie zetten vanuit biodiversiteit in op groenblauwe structuren, die op de verschillende schaalniveaus op elkaar aansluiten: nationaal, regionaal/provinciaal als op lokaal/gemeentelijk niveau.
- Het Rijk inventariseert op welke middelen op Europees niveau voor deze opgave potentieel aanspraak kan worden gemaakt, als onderdeel van het breder in beeld brengen van Europese financieringsmogelijkheden in het kader van de Natuurherstelverordening.

Regionale aandachtspunten: Regio Achterhoek en Liemers (GMR)

Wonen: De Achterhoek heeft een groeiambitie rondom woningbouw. De woningmarkt en de leefbaarheid vragen om toevoeging van woningen. Deze kwantitatieve doelstellingen zijn vastgesteld in de Achterhoekse woondeal. De Achterhoek heeft als uitgangspunt uit te breiden passend bij de identiteit. Hierbij spelen zowel de stedelijke omgeving als krachtige kernen en het landelijk gebied een belangrijke rol: de kernen zijn nodig voor de leefbaarheid nu en in de toekomst (ook veel kleinere kernen krijgen de mogelijkheid om uit te breiden). Dit zorgt ervoor dat er in de Achterhoek ook veel kleinere projecten zijn qua omvang, maar deze een grote impact hebben op de leefbaarheid van ons landelijke gebied en de bijbehorende voorzieningen. Deze vragen aandacht van het Rijk en de provincie. De regio kent ook stedelijke woonmilieus. Daarvan is Doetinchem de grootste in omvang, maar ook wat woningbouwdoelstellingen betreft. Doetinchem kwalificeert zich hierdoor voor aanwijzing als grote woningbouwlocatie.

Regionale aandachtspunten: Regio Stedendriehoek

Wonen en werken: De regio onderscheidt zich door een sterk Daily Urban System waarin een groot deel van het dagelijkse woon werkverkeer binnen de eigen regio plaatsvindt. De regio ligt centraal in het stedelijk netwerk Nederland en strategisch ten opzichte van economisch dynamische gebieden. Dit kansrijke gegeven maakt dat nabijheid uitgangspunt is en blijft bij de toekomstige groei van de regio. Per woning streven we ernaar één nieuwe arbeidsplaats toe te voegen aan de brede economie van de regio. Hoe kunnen daarin de innovatieve clusters (Apeldoorn en Deventer) worden versterkt door het stimuleren van nieuwe vestigingen op gebied van de veiligheid, digitalisering en duurzaamheid, zodat de kiemkracht van deze sectoren de brede regionale economie nog meer kan laten groeien? Rijk en regio (twee provincies, 3 waterschappen, 8 gemeenten) hebben afgesproken gezamenlijk te werken aan een verstedelijkingsstrategie (of Ontwikkelperspectief).

6. RO afspraken Defensie

Defensie heeft het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) gelanceerd om haar groeiende ruimtebehoefte in kaart te brengen, zowel voor fysieke locaties als voor milieuruimte voor oefeningen (bijvoorbeeld laagvlieggebieden). Provincie Gelderland heeft, samen met gemeenten, van oudsher nauwe banden met Defensie en een historische relatie. In Gelderland zijn veel kazernes en Defensieterreinen, vooral op de Veluwe. De mogelijke impact op Gelderland is groot. Voor Gelderland betekent dit dat deze ruimteclaims moeten worden afgewogen tegen andere ruimtelijke belangen, zoals wonen, natuur en infrastructuur. Tegelijkertijd liggen er voor Gelderland ook kansen op het gebied van werkgelegenheid en leefbaarheid. Defensie is een grote werkgever en uitbreiding van Defensie-activiteiten kan zorgen voor extra banen. Daarnaast kunnen verbeteringen in infrastructuur, zoals wegverbeteringen en de ontwikkeling van nieuwe voorzieningen, bijdragen aan een verhoogde leefbaarheid voor inwoners. Door deze kansen slim te benutten, kan Gelderland een evenwicht vinden tussen de noodzakelijke ruimteclaims en positieve ontwikkelingen voor de regio. Dit doet zij in nauwe afstemming met Defensie. Het kabinet maakte op 23 mei 2025 de voorlopige NPRD-voorkeurslocaties bekend voor de bovenregionale en locatiespecifieke ruimtebehoefte als onderdeel van het Ontwerp Nationaal Programma Ruimte voor Defensie.

Voor de Provincie Gelderland betreft het de volgende besluiten t.a.v. voorkeurslocaties voor de bovenregionale en locatiespecifieke behoeften:

Bovenregionale behoeften:

Nieuwe kazerne Flevoland (in verband met uitstralingseffecten en ontwikkelingen in Gelderland, zoals de intensivering van activiteiten in Stroe en Ermelo) (I)
Stationering cargodrones op Militair Luchvaartterrein Deelen (X)
Uitbreiding laagvlieggebieden helikopters in Gelderland (XI)
Helikopterlandingsplaatsen (XII)
Onverharde landingsbaan Militair Luchvaartterrein Deelen (XIII)

Lokale behoeften:

Uitbreiding raccordement t Harde, Elburg (17)
Uitbreiding ASK, Elburg (18)
Huisvesting MP Apeldoorn (22)
Uitbreiding life firing ISK, Ede (23)
Extra milieuruimte helikopteractiviteiten MLT Deelen (27)
Beperkingen rondom MLT Deelen (28)
Oefenterrein met graafmogelijkheden uitbreiden; Arnhemse heide, Stroese zand, Ermelosche heide (44)

In de besluitvorming is een afweging met andere ruimtelijke opgaven (zoals landbouw en natuur, energie, woningbouw) gemaakt. De locatiekeuzen van het kabinet zijn onderdeel van de Ontwerp beleidsvisie NPRD die zal landen in de Nota Ruimte. Na publicatie van de voorlopige voorkeurslocaties volgt een inspraakronde die nog voor de zomervakantie wordt afgerond. Alles is er op gericht om nog dit jaar het definitieve programma gereed te hebben.

Provincie Gelderland en Defensie nemen, in navolging van de ontwerp beleidsvisie NPRD, de volgende afspraken op in dit ruimtelijk arrangement:

Afspraak 6.1 Defensie: uitwerking in gezamenlijk gebiedsproces

Uitvoeringsafpraak

Betrokken departementen: Defensie

Rijk en provincie spreken af:

- Rijk en provincie werken de inpassing van de gekozen (bovenregionale) voorkeurslocaties in een gezamenlijk proces uit, waarbij koppelkansen met andere ruimtelijke opgaven aanleiding kunnen zijn om de realisatie van de behoeften onderdeel te maken van een gezamenlijk gebiedsproces, waarbij, indien relevant, gebruik gemaakt wordt van reeds lopende interbestuurlijke gebiedsprocessen (NOVEX-gebieden)

(incl. de Uitvoeringsagenda's), verstedelijkingsstrategieën etc.)

Afspraak 6.2: Defensie: Inpassing intensivering kazernes Ermelo, Stroe irt Zeewolde

Uitvoeringsafspraken

Betrokken departementen: Defensie, VRO, I&W

Rijk en provincie spreken af:

- De keuze voor de realisatie van een kazerne in Flevoland leidt tot versterking van de al bestaande verkeerskundige problemen in de provincie Gelderland (o.a. bestaande doorstromingsprobleem A1 en A28 (zie BO MIRT agenda), Nijkerkerbrug, N wegen en OV-verbindingen). Dit is een risico in de realisatie van de kazerne, mede in samenhang met de intensivering van de kazernes Ermelo en Stroe. Defensie en IenW brengen in overleg met de provincies Flevoland en Gelderland deze impact in kaart. Op basis daarvan worden mogelijke beheersmaatregelen verkend, in de besluitvormingssystematiek die daarvoor bedoeld is.

Afspraak 6.3: Algemeen: Spelregels planologisch regimes Defensie functies luchtruim (concreet helikopterlaagvlieggebieden en outer-horizontal)

Beleidsafspraken

Betrokken departementen: Defensie, VRO, KGG

Rijk en provincie spreken af:

- Defensie en alle direct betrokken overheden gaan met elkaar om tafel om te komen tot spelregels voor de door Defensie gewenste planologisch beschermingsregimes inzake helikopterlaagvlieggebieden en outer-horizontal. De provincie benadrukt hierbij op voorhand al het raakvlak met RES in vooral Achterhoek/Liemers (GMR) en Betuwe en de verstedelijkingsopgave in de Stedendriehoek en Achterhoek.

Afspraak 6.4: Algemeen: Economisch/maatschappelijke kansenagenda

Onderzoeksafspraken

Betrokken departementen: Defensie, VRO, EZ, KGG, I&W

Rijk en provincie spreken af:

- Defensie en provincie Gelderland werken samen aan de invulling van een economische/maatschappelijke kansen agenda in Gelderland, inclusief de ruimtelijke aspecten. We betrekken bovengenoemde ministeries waar nodig.

7. RO afspraken Cultuur Erfgoed

In de voorontwerp Nota Ruimte wordt Cultureel Erfgoed en landschap als apart thema benoemd. Met name het UNESCO Werelderfgoed van de waterlinies is van nationaal belang en loopt door meerdere provincies. Ook nabij dit werelderfgoed wordt ruimtedruk door alle grote opgaven gevoeld. Daar waar de linies grenzen aan stedelijke gebieden wordt die druk meer ervaren dan in de landelijke gebiedsdelen. Om de (inter)nationale status van dit erfgoed te waarborgen is interprovinciale en interdepartementale afstemming vereist. Om die reden is het goed om hierover afspraken op te nemen in het ruimtelijk arrangement. Ook over de kwaliteit van de waardevolle cultuurlandschappen blijven we graag in gesprek met het Rijk.

Afspraak 7.1: Cultureel Erfgoed: cultuurlandschappelijke waarden

Beleidsafspraken

Betrokken departementen: OCW, VRO

Het Rijk is bij ruimtelijke opgaven goed opdrachtgever en betreft cultureel erfgoed in een vroeg stadium bij de planvorming, uitvoerings-, inrichtings- en beheervraagstukken van ruimtelijke ontwikkelingen. Hiervoor worden passende instrumenten ingezet zoals de gebiedsbiografie en ontwerpend onderzoek. We kiezen daarbij vanaf de start voor een ontwikkelingsgerichte en erfgoedinclusieve benadering van de ruimtelijke opgaven, die inzet op de realisatie van transitie met oog voor de bestaande kwaliteiten van gebieden en met de juiste schaal en vormgeving. Het gezamenlijke doel is het zorgen voor een balans tussen het inpassen van grote ruimtelijke opgaven, zoals woningbouw, economie en (energie-)infrastructuur, en het behouden, benutten en versterken van ons cultureel erfgoed. OCW en de provincies werken daarvoor samen aan heldere en wederkerige procesafspraken over een effectieve (kwaliteitsverhogende) doorwerking van erfgoedbeleid bij ruimtelijke en andere gerelateerde opgaven.

Voor landschappen heeft de provincie de kernkwaliteiten uitgewerkt en opgenomen in haar Omgevingsverordening. Zo zorgt ze ervoor dat er bij ruimtelijke opgaven rekening wordt gehouden met cultureel erfgoed en landschapskwaliteiten. Het Rijk zal rekening houden met deze kernkwaliteiten in rijksprogramma's en projecten, met als doel het duurzame kwaliteitsperspectief van deze landschappen te vergroten en de koppelkansen te benutten. Het Rijk houdt wat betreft de staat van het cultureel erfgoed (inclusief cultuurlandschap) vinger aan de pols met behulp van de erfgoedmonitor, de monitor landschap, de PBL planmonitor NOVI en de Monitor NOVI.

Rijk en provincie spreken af:

- OCW en de provincies onderzoeken samen hoe gemeenten ondersteund kunnen worden bij de verankering van cultuurlandschappelijke waarden in omgevingsplannen en -visies. OCW zet hiervoor Erfgoed en Overheid in en heeft daarnaast handreikingen, good practices en voorbeeldregels ter beschikking. Waar dit reeds gebeurd is, continueren ze hun beleid.

Afspraak 7.2: Cultureel Erfgoed: Hollandse Waterlinie

Beleidsafspraken

Betrokken departementen: OCW, VRO, KGG, I&W, Defensie

Rijk en linieprovincies erkennen dat de uitzonderlijke universele werelderfgoedwaarde van de Hollandse Waterlinies mogelijk onder druk komt te staan door de vele ruimtelijke opgaven. Daarbij zien Rijk en provincie dat dit gebied ook kansen biedt voor transitie en ontwikkeling.

Waar staan Rijk en regio op dit moment:

In het BO Hollandse Waterlinies van 21 juni 2024 hebben Rijk en GO afgesproken:

- samen op te trekken voor een integrale benadering van de Hollandse Waterlinies en toe te willen werken naar een zorgvuldige en voorspelbare aanpak voor integrale ruimtelijke afwegingen;
- dat een Ruimtelijk Perspectief kan helpen bij de zorgvuldige en voorspelbare aanpak voor integrale ruimtelijke afwegingen (zonder dat de afwegingen zelf in dit Perspectief worden gemaakt). Het Perspectief voedt het (bestuurlijk) gesprek over integrale ruimtelijke afwegingen in reguliere RO processen;
- dat er in urgente casus via een werkplaats Mooi Nederland ontwerpend wordt onderzocht of, waar en hoe de urgente transitie en de wereld-erfgoedwaarde samen kunnen gaan. De werkplaats voedt het Ruimtelijk Perspectief vanuit een concrete casus.

Wie zijn er vanuit Rijk en regio betrokken:

Omdat de opgaven in het gebied van de HWL divers zijn, is het noodzakelijk dat de verschillende partijen betrokken zijn waaronder ook de betrokken provincies en hun partners, OCW, KGG, VRO, IenW, Defensie, natuurbeheerders, gemeenten, waterschappen etc.

Rijk en provincie spreken af:

- samen op te trekken voor een integrale benadering van de Hollandse Waterlinie
- maken we een perspectief op de maatschappelijke meerwaarde van de Hollandse Waterlinie voor toekomstig Nederland, waarmee we in beeld brengen welke ruimteclaims er nu en in toekomst liggen. Voor gebiedsdelen met hoge ruimtedruk (o.a. Kraag van Utrecht) doen we dit versneld en in detail.
- maken we, met de verkregen inzichten, binnen de reguliere ruimtelijke processen en met de daarbij behorende partners, een integrale afweging of, waar en hoe de urgente transitie verenigbaar zijn met behoud van de werelderfgoedwaarde.

8. Afspraken aspecten van te maken afspraken over langjarige, interdepartementale samenwerking Rijk en provincie

8.1. Betrokkenheid gemeenten en waterschappen

In Gelderland werken provincie en regio's nauw samen. Veel van onze opgaven vullen we integraal, regionaal met onze partners in. Dit noemen we omgevingsgericht werken. Dat betekent dat we met andere partijen samen werken aan verschillende opgaven die elkaar beïnvloeden. De afgelopen jaren zijn we hiermee aan de slag gegaan, bijvoorbeeld met de regioarrangementen. Dit omgevingsgericht werken behouden en versterken we: met de nieuwe omgevingsvisie leggen we het vast als onderdeel van onze sturing en ontwikkelen we dit verder. Daarbij benoemen we als provincie wel duidelijker wat onze eigen inhoudelijke ambities en belangen zijn, en sturen daar ook op.

8.2 Monitoring en bijsturing

De cyclische bijstelling van dit afsprakenkader wordt periodiek de komende jaren voorbereid aan de ambtelijke NOVEX Gelderland samenwerkingstafel tussen Rijk en provincie (DO- en DG-niveau) en bestuurlijk bekrachtigd in het Bestuurlijk Overleg Leefomgeving (BOL). Voor een beschrijving van de sectorale opgaven in Gelderland op provinciaal en regionaal niveau wordt verwezen naar het Ruimtelijk Voorstel en de Regio Arrangementen.

Rijk en provincie spreken af:

Rijk en provincie gaan in gesprek over werken aan betere data-uitwisseling, zodat deze meer kan worden gebruikt voor onder andere monitoring en digital twinning.

8.3 Communicatie

Nog nader in te vullen na ondertekening.

8.4 Financiën

Om te komen tot uitvoering van de beleids- en uitvoeringsagenda is het noodzakelijk om de opgaven op provinciaal niveau in afstemming met partners te doen. Zo komen we ook met hen tot langjarige afspraken waarin we samen voortvarend bouwen aan de toekomst van Nederland en Gelderland. Dit doen we gebiedsgericht vanuit de inhoudelijke opgave die Rijk, waterschappen, gemeenten en provincie gezamenlijk hebben.

De regioarrangementen van provincie met de 7 regio's agenderen zowel de gezamenlijke opgaven vanuit het Rijksbeleid die we zien binnen Gelderland als ook specifiek binnen de regio's. De uitwerking daarvan vindt plaats in de regioprogramma's. Daar wordt nu aan gewerkt. De provincie wil hiervoor met alle Gelderse regio's de ontwikkeling van Regionale Investeringsagenda's (RIA) tussen provincie en regio bevorderen om de gezamenlijke opgave van provincie en regio's in investeringen, tijd en geld te kunnen plannen. Hiervoor werkt de provincie met de regio's aan het compleet maken van de opgaven en de benodigde investeringen. Tegelijkertijd brengt de provincie hier financieringsmogelijkheden voor in beeld en werkt aan een passend instrumentarium om regio- en gebiedsprogrammering te financieren.

Het Rijk heeft daarnaast vanuit het regeerakkoord, en specifiek vanuit de NOVEX-opgave, ook richting gegeven door aan te sturen op regionale investeringsagenda's. In dat verband wordt nu enkel gewerkt aan RIA's voor NOVEX-gebieden. Daarbij moet de RIA de gezamenlijke realisatiekracht vergroten en de administratieve lasten verminderen. Een eerste onderzoek daarnaar in de Groene Metropoolregio levert belangrijke inzichten als het gaat om het in beeld brengen van de opgaven, de maatregelen en de financiering van die maatregelen. De vorming van een regionale investeringsagenda kan een vliegwiel zijn om over te kunnen gaan tot uitvoering in de gebiedsgerichte opgaven.

Rijk en provincie spreken af:

Richting het tweede ruimtelijke arrangement wordt nagegaan welke mogelijkheden er zijn voor afstemming van rijks- en provinciebudgetten voor gebiedsgerichte opgaven waar op dat moment afspraken voor worden gemaakt.

Verstedelijkingsstrategie Regio Stedendriehoek

- Bevaarbaarheid van de IJssel in relatie tot economische ontwikkeling/havens: zie [Afspraak 2.3. Vitale bodem/waterveiligheid: waterverdeling Rijntakken](#)
- Toekomst van het goederenvervoer en dan in het bijzonder spoorgoederenvervoer/GNOE: zie [Afspraak 4.4. Bereikbaarheid: goederencorridors](#)
- Wat zijn de (on)mogelijkheden van verstedelijking langs de IJssel m.b.t. BKL-reserveringsgebieden voor ruimte voor de rivier: zie [Afspraak 2.2 Waterveiligheid: bouwen en risicovolle overstromingsgebieden](#)
- Netcongestie/energie: zie [Afspraak 5.2: Woonopgave: Rijksbrede betrokkenheid randvoorwaarden](#)

NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley

- Beschermen en aanvullen van de zoetwatervoorraad: zie [Afspraak 3.3 Water en bodem: de rol van de Veluwe in de toekomstige drinkwatervoorziening](#)
- Balans in natuur, water en bodem en herstel biodiversiteit: zie [Afspraak 3.1 Water en bodem: stikstofemissie-arme stroken Veluwe](#)
- Stappen zetten richting circulaire economie: zie [Afspraak 4.5 Economie: Circulaire economie, werklocaties HMC en watergebonden bedrijven](#)
- Integraal vraagstuk goederencorridor Rhine-Alpine: zie [Afspraak 4.4. Bereikbaarheid: goederencorridors](#)
- Nieuwe woningbouwlocaties van duurzame energie te voorzien en oplossen van netcongestie: zie [Afspraak 4.1 Energie: ruimtelijke sturing op energiesysteem & Afspraak 4.2 Energie: kansen voor decentrale energiesystemen i.r.t. regionaal maatwerk & Afspraak 5.2: Woonopgave: Rijksbrede betrokkenheid randvoorwaarden](#)
- Voorkeur voor gezamenlijk kijken naar plannen, effecten en handelingsperspectieven Defensie: zie [Afspraak 6.1 Defensie: uitwerking in gezamenlijk gebiedsproces](#)